

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๒๖ ตอนที่ ๒๕๑ – ๒๖๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๒๕๑

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละมลทินนี้เสียแล้ว จงเป็นผู้ไม่มีมลทินเกิด บุคคลผู้ไม่มีหิริ กล้าเพียงดังกา มักขจัด มักเล่นไป ผู้คะนอง เป็นผู้เศร้าหมอง เป็นอยู่ง่าย ส่วนบุคคลผู้มีหิริ มีปกติแสวงหาความสะอาดเป็นนิจ ไม่หดหู่ ไม่คะนอง มีอาชีวะหมดจด เห็นอยู่ เป็นอยู่ยาก

นรชนใด ย่อมล้างผลาญสัตว์มีชีวิต ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ในโลก คบหาภริยาคนอื่น กล่าวคำเท็จ และประกอบกรรมที่มั่วสุมเมรัยเนื่อง ๆ นรชนนี้ย่อมขาดทรัพย์อันเป็นต้นทุนของตนในโลกนี้แล

ดูกร บุรุษผู้เจริญ ท่านจงรู้อย่างนี้ว่า บาปกรรมทั้งหลายอันบุคคลไม่สำรวมแล้ว ความโลภและสภาวะมิใช่ธรรม อย่าพึงย่ำยีท่านเพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน

ชนย่อมให้ตามศรัทธา ตามความเลื่อมใสโดยแท้ บุคคลใดย่อมเป็นผู้ก่อเขินในเพราะน้ำและข้าวของชนเหล่าอื่นนั้น บุคคลนั้นย่อมไม่บรรลुสมานะ ในกลางวันหรือกลางคืน ส่วนผู้ใดตัดความเป็นผู้ก่อเขินนี้ได้ขาด ถอนขึ้นให้รากขาดแล้ว ผู้นั้นแล ย่อมบรรลุสมานะ ในกลางวันหรือกลางคืน

ไฟเสมอด้วยราคะไม่มี ผู้จับเสมอด้วยโทสะไม่มี ข่ายเสมอด้วยโมหะไม่มี แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี โทษของผู้อื่นเห็นได้ง่าย ส่วนโทษของตนเห็นได้ยาก เพราะว่าบุคคลนั้นย่อมไปรยโทษของคนอื่น ดุจบุคคลไปรยแกลบ แต่ปกปิดโทษของตนไว้เหมือนพรานนกปกปิดอรรถภาพด้วยกิ่งไม้ ฉะนั้น

อาสวะทั้งหลาย ย่อมเจริญแก่บุคคลผู้ตามเพ่งโทษผู้อื่น มีความสำคัญในการยกโทษเป็นนิจ บุคคลนั้นเป็นผู้ไกลจากความสิ้นอาสวะ สมณะภายนอกไม่มี ดังรอยเท้าไม่มีในอากาศ ฉะนั้น

หมู่สัตว์ยินดีแล้วในธรรมเครื่องยังสัตว์ให้เนิ่นช้า พระตถาคตทั้งหลายไม่มีธรรม
เครื่องยังสัตว์ให้เนิ่นช้า สมณะภายนอกไม่มี ดังรอยเท้าไม่มีในอากาศ ฉะนั้น

สังขารทั้งหลายอันเที่ยงไม่มี กิเลสชาติเครื่องยังสัตว์ให้หวั่นไหวไม่มีแก่
พระพุทธเจ้า

จบมลวรรค ที่ ๑๘

ท่านผู้ฟังพิจารณาข้อความตอนใดได้บ้าง เช่น ข้อความตอนที่ว่า สมณะ
ภายนอกไม่มี ดังรอยเท้าไม่มีในอากาศ ถ้าข้อปฏิบัตินั้นไม่ใช่การเจริญสติปัฏฐาน
ไม่ใช่การเจริญมรรคมีองค์ ๘ จะทำให้เป็นพระอริยเจ้าได้ไหม ไม่ได้ ถ้าท่านเป็นผู้ที่
เจริญสติปัฏฐาน ท่านเริ่มรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมจริง ๆ จะเห็นว่า ถ้าสติ
ไม่เกิดขึ้น ไม่ระลึกรู้ในลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมแล้ว จะไม่หมดความสงสัย
ว่าสภาพนั้นเป็นอะไร และไม่รู้จริง ๆ ว่าที่กำลังเห็นนี้เป็นนามธรรมอย่างไร เป็น
รูปธรรมอย่างไร ที่กำลังได้ยินเป็นนามธรรมอย่างไร เป็นรูปธรรมอย่างไร

นามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ในวันหนึ่ง ๆ เป็นแต่เพียงธรรม
ลักษณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยเท่านั้น ซึ่งท่านจะไม่ทราบเลย ถ้าท่านเป็นผู้ที่
ไม่เจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ เพราะฉะนั้น จึงกล่าวว่า สมณะภายนอกไม่มี ดัง
รอยเท้าไม่มีในอากาศ

อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ปเจตนสูตร มีข้อความว่า

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนคร
พาราณสี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว มีพระราชาพระองค์หนึ่งพระนามว่า
ปเจตนะ ครั้นนั้นพระเจ้าปเจตนะ ได้รับสั่งกะนายช่างรถว่า ดูกร นายช่างรถผู้สหาย
แต่นี้ไปอีก ๖ เดือน ฉันจะทำสงคราม ท่านสามารถจะทำล้อคู่ใหม่ของฉันได้ไหม

นายช่างรถได้ทุลรับรองแด่พระเจ้าปเสนะว่า ขอเดชะ ข้าพระองค์สามารถจะทำถวายได้ ครั้นนั้นแล นายช่างรถได้ทำล้อสำเร็จข้างหนึ่งโดย ๖ เดือน หย่อน ๖ ราตรี

ครั้งนั้นแล พระเจ้าปเสนะตรัสเรียกนายช่างรถมาถามว่า ดูกร นายช่างรถผู้สหาย แต่ไปอีก ๖ วันฉันจะทำสงคราม ล้อคู่ใหม่สำเร็จแล้วหรือ นายช่างรถกราบทูลว่า ขอเดชะ โดย ๖ เดือน หย่อนอยู่อีก ๖ ราตรี นี้แล ล้อได้เสร็จไปแล้วข้างหนึ่ง พระเจ้าปเสนะตรัสถามว่า ดูกร นายช่างรถผู้สหาย ๖ วันนี้อย่างไรจะสามารถทำล้อข้างที่ ๒ ของฉันให้เสร็จได้หรือ นายช่างรถได้กราบทูลรับรองต่อพระเจ้าปเสนะว่า ขอเดชะ ข้าพระองค์สามารถจะทำให้เสร็จได้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล นายช่างรถทำล้อข้างที่ ๒ เสร็จ โดย ๖ วัน แล้วนำเอาล้อคู่ใหม่เข้าไปเฝ้าพระเจ้าปเสนะถึงที่ประทับ แล้วกราบทูลว่า ขอเดชะ ล้อคู่ใหม่ของพระองค์นี้สำเร็จแล้ว พระเจ้าปเสนะรับสั่งถามว่า ดูกร นายช่างรถผู้สหาย ล้อของท่านข้างที่เสร็จโดย ๖ เดือน หย่อน ๖ ราตรี กับอีกข้าง ๑ เสร็จโดย ๖ วันนี้ เหตุอะไรเป็นเครื่องทำให้แตกต่างกัน ฉันจะเห็นความแตกต่างกันของมันได้อย่างไร นายช่างรถกราบทูลว่า ขอเดชะ ความแตกต่างของมันมีอยู่ ขอพระองค์จงทอดพระเนตรความแตกต่างกันของมัน

ตามเหตุตามปัจจัยหรือเปล่า แม้แต่ล้อรถ ๒ ข้างซึ่งใช้เวลาไม่เหมือนกัน เมื่อเหตุปัจจัยต่างกัน ผลก็ต้องต่างกันด้วย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้นแล นายช่างรถยังล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ วันให้หมุนไป ล้อนั้น เมื่อนายช่างรถหมุนไป ก็หมุนไปได้เท่าที่นายช่างรถหมุนไป แล้วหมุนเวียน ล้มลงบนพื้นดิน นายช่างรถได้ยังล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ เดือน หย่อน ๖ ราตรีให้หมุนไป ล้อนั้น เมื่อนายช่างรถหมุนไป ก็หมุนไปได้เท่าที่นายช่างรถหมุนไป แล้วตั้งอยู่ เหมือนอยู่ในเพลลา ฉะนั้น

นี่คือ ความต่างกันของล้อรถที่ใช้เวลาต่างกัน

พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ตรัสถามว่า ดูกร นายช่างรถผู้สหาย อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ วันนี้ เมื่อถูกท่านหมุนไปแล้ว จึงหมุนไปเพียงเท่าที่ท่านหมุนไปได้ แล้วหมุนเวียน ล้มลงบนพื้นดิน ก็อะไรหนอ เป็นเหตุ เป็นปัจจัย ล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ เดือน หย่อน ๖ ราตรีนี้นี้ เมื่อท่านหมุนไป จึงหมุนไปเท่าที่ท่านหมุนไปได้ แล้วได้ตั้งอยู่ เหมือนกับอยู่ในเพลลา ฉะนั้น นายช่างรถกราบทูลว่า ขอเดชะ กงกัฏฐิ กัมภักฐิ คุณก็ดีของล้อข้างที่เสร็จแล้วโดย ๖ วันนี้ มั่นคง มีโทษ มีรสผาด เพราะกงกัฏฐิ กัมภักฐิ คุณก็ดี คงคัง มีโทษ มีรสผาด ฉะนั้น เมื่อข้าพระองค์หมุนไป จึงหมุนไปเท่าที่ข้าพระองค์หมุนไป แล้วหมุนเวียน ล้มลงบนพื้นดิน

ขอเดชะ ส่วนกงกัฏฐิ กัมภักฐิ คุณก็ดีของล้อข้างที่เสร็จแล้วโดย ๖ เดือน หย่อนอยู่ ๖ ราตรีนี้นี้ ไม่คงคัง หมดโทษ ไม่มีรสผาด เพราะกงกัฏฐิ กัมภักฐิ คุณก็ดี ไม่คงคัง หมดโทษ ไม่มีรสผาด ฉะนั้น เมื่อข้าพระองค์หมุนไป จึงหมุนไปได้เท่าที่ข้าพระองค์หมุนไป แล้วได้ตั้งอยู่ เหมือนกับอยู่ในเพลลา ฉะนั้น

พระเจ้าปเสนทิโกศลตรัสต่อไปว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็ท่านทั้งหลาย จะพึงคิดอย่างนี้ว่า สมัยนั้น คนอื่นได้เป็นนายช่างรถ แต่ข้อนี้ไม่ควรเห็นดังนั้น สมัยนั้น เราได้เป็นนายช่างรถ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คราวนั้นเราเป็นคนฉลาดในความคงคังแห่งไม้ ในโทษแห่งไม้ ในรสผาดแห่งไม้ แต่บัดนี้ เราเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฉลาดในความคงคังแห่งกาย ในโทษแห่งกาย ในรสผาดแห่งกาย ฉลาดในความคงคังแห่งวาจา ในโทษแห่งวาจา ในรสผาดแห่งวาจา ฉลาดในความคงคังแห่งใจ ในโทษแห่งใจ ในรสผาดแห่งใจ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ไม่ละความคงคังแห่งกาย โทษแห่งกาย รสผาดแห่งกาย ไม่ละความคงคังแห่งวาจา โทษแห่งวาจา รสผาดแห่งวาจา ไม่ละความคงคังแห่งใจ โทษแห่งใจ รสผาดแห่งใจ เขาได้พลัดตกไปจากธรรมวินัยนี้ เหมือนกับล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ วัน ฉะนั้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ละความคงคังแห่งกาย โทษแห่งกาย รสผาดแห่งกาย ละความคงคังแห่งวาจา โทษแห่งวาจา รสผาดแห่ง

วาทา ละความคดโกงแห่งใจ โทษแห่งใจ รสผิดแห่งใจได้ เขาดำรงมั่นอยู่ในธรรมวินัยนี้ เหมือนกับล้อช้างที่เสร็จโดย ๖ เดือน หย่อนอยู่ ๖ ราตรี ฉะนั้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักละความคดโกงแห่งกาย โทษแห่งกาย รสผิดแห่งกาย จักละความคดโกงแห่งวาจา โทษแห่งวาจา รสผิดแห่งวาจา จักละความคดโกงแห่งใจ โทษแห่งใจ รสผิดแห่งใจ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล

ในการปฏิบัติธรรม ในการเป็นพุทธบริษัท เพื่อจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้น ต้องเป็นผู้ที่ตรงต่อธรรมทั้งกาย ทั้งวาจา ทั้งใจ แต่ถ้าท่านผู้ใดยังไม่ตรง ยังเห็นแก่บุคคล บ้างสำนักบ้าง สถานที่บ้าง ข้อปฏิบัติที่คลาดเคลื่อนบ้าง ก็ไม่สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ เพราะพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ไม่ละความคดโกงแห่งกาย โทษแห่งกาย รสผิดแห่งกาย ไม่ละความคดโกงแห่งวาจา โทษแห่งวาจา รสผิดแห่งวาจา ไม่ละความคดโกงแห่งใจ โทษแห่งใจ รสผิดแห่งใจ เขาได้พลัดตกไปจากธรรมวินัยนี้ เหมือนกับล้อช้างที่เสร็จโดย ๖ วัน ฉะนั้น

พยายามหาวิธีเร่งรัด ข้ามไปเสีย ไม่รู้นามรูปที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจในขณะนี้ จะไปรู้ในที่ที่ไม่มีสภาวะธรรม ไม่มีสภาพธรรม ไม่มีลักษณะปรมาณูธรรมให้รู้ และก็เข้าใจว่ารู้แล้ว เข้าใจว่าได้บรรลุวิปัสสนาญาณต่าง ๆ แล้ว เข้าใจว่ารู้แจ้งอริยสัจธรรมแล้วภายในเวลา ๖ เดือน หรือภายในกำหนดเวลา แต่กล่าวว่า ขณะนี้สติไม่สามารถที่จะระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริงได้ เหมือนล้อรถที่ทำเสร็จภายใน ๖ วัน แล้วก็ล้ม เพราะเหตุว่าไม่ได้ละโทษ คือ ความไม่ตรงทางกาย ทางวาจา ทางใจ

เพราะฉะนั้น พระธรรมวินัยที่ได้ทรงแสดงไว้โดยละเอียดครบถ้วน ทั้งพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ก็เพื่อเกื้อกูลพุทธบริษัทให้ศึกษา เป็นผู้ตรงต่อธรรมวินัยจริง ๆ และการประพฤติปฏิบัติก็ต้องตรงต่อธรรมวินัยด้วย ซึ่งผู้ที่

เป็นพระอริยเจ้าได้นั้น ต้องเป็นอุชุปิบันโน ถ้าคดโค้ง หรือว่าคดโกง ไม่ตรงต่อธรรม ทั้งในความเข้าใจ ทั้งในการประพฤติปฏิบัติ ก็ไม่สามารถที่จะเป็นอริยสาวกได้

ถ. วิปัสสนาญาณ หรือวิปัสสนาปัญญา นี้ จะเกิดได้ทางมโนทวารทางเดียว หรือว่าสามารถจะเกิดทางปัญจทวารก็ได้

ส. ถ้าวิปัสสนาญาณ ความรู้ชัด ความสมบูรณ์ของปัญญาจริง ๆ จะรู้ทางมโนทวาร ขณะนี้กำลังเห็นรูปารมณที่กระทบจักขุปสาทรูป มีอายุ ๑๗ ขณะของจิตจึงจะดับ เพราะฉะนั้น เวลาที่รูปารมณกระทบตีสตภวังค์ ๑ ขณะ ภวังคจลนะ ๑ ขณะ ภวังคุปัจเฉท ๑ ขณะ ๓ ขณะที่เป็นภวังค์

ภวังคจิตทั้งหมด ไม่ใช่วิถิจิต จิตอื่นที่ไม่ใช่ภวังคจิต เป็นวิถิจิต

ภวังคจิตรู้อารมณ์เดียวกับปฏิสนธิจิต ซึ่งมีอารมณ์เดียวกับจิตใกล้จะจุติในชาติก่อน ไม่ใช่การรู้อารมณ์ คือ สี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะในปัจจุบันชาติ ที่กระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย เพราะฉะนั้น ภวังคจิตทั้งหมดไม่ใช่วิถิจิต จิตอื่นนอกจากนั้นทั้งหมดชื่อว่า วิถิจิต ซึ่งแล้วแต่ว่าวิถิจิตจะรู้อารมณ์โดยอาศัยปสาท หรือทางมโนทวาร

เพราะฉะนั้น เวลาที่รูปารมณกระทบกับตีสตภวังค์ ๑ ขณะ ภวังคจลนะขณะที่ ๒ ภวังคุปัจเฉทขณะที่ ๓ ยังไม่ใช่วิถิจิต จิตเหล่านั้นยังไม่มีรูปารมณเป็นอารมณ์ เมื่อภวังคุปัจเฉทดับไปแล้ว ปัญจทวารารวชชนจิตเป็นวิถิจิต เพราะรู้อารมณ์ที่กระทบที่จักขุทวาร และกดับไป เป็นปัจจัยให้จักขุวิญญาณเกิดขึ้นเห็นสีที่ยังไม่ดับ จักขุวิญญาณเป็นวิถิจิตเพราะกำลังรู้อารมณ์ คือ สีที่กำลังปรากฏที่ยังไม่ดับ เมื่อจักขุวิญญาณดับไปแล้ว สัมปฏิจฉนนเกิดขึ้นรับรู้รูปารมณคือสีนั้นต่อ โดยที่ยังไม่รู้ความหมายว่าเป็นอะไร นี่เป็นการรู้ปรมัตถอารมณ์ทางปัญจทวารวิถิจิ ซึ่งถ้าเป็นทางตาคจิตที่มีปรมัตถอารมณ์ คือ รูปารมณที่ยังไม่ดับ เป็นจักขุทวารวิถิจิทั้งหมด

คำว่า จักขุทวารวิถิจิ หมายความว่า วิถิจิตที่เกิดขึ้นรู้อารมณ์เพราะอาศัยจักขุทวาร มีปรมัตถอารมณ์ คือ รูปารมณที่ยังไม่ดับไปเป็นอารมณ์ เมื่อสัมปฏิจฉน-

จิตดับไปแล้ว เป็นปัจจัยให้สันตตรณจิตซึ่งเป็นวิถิจิตเกิดขึ้นรู้รูปารมณนั้น แต่ยังไม่รู้ว่า เป็นอะไรเหมือนกัน เพียงแต่พิจารณาตามลักษณะของอารมณนั้น และกัดับไป

วิถิจิตทางปัญจทวารทั้งหมดมีปรมัตถอารมณ โดยที่ยังไม่รู้ว่อารมณนั้นเป็นอะไร เมื่อสันตตรณจิตดับไป โวภูฐัพพนจิตเกิดขึ้น กำหนด มนสิการชวณะที่จะเกิดขึ้น ซึ่งก็แล้วแต่การสะสมของจิต ถ้าเป็นผู้ที่มีโยนิโสมนสิการ โวภูฐัพพนจิตที่เกิดขึ้นก็เป็นโยนิโสมนสิการแล้วกัดับ เป็นปัจจัยให้ชวณจิตที่เกิดขึ้นเป็นกุศลจิต แต่ถ้าเป็นอโยนิโสมนสิการ ก็เป็นปัจจัยให้อกุศลจิตเกิดขึ้น เป็นโลภมูลจิตก็ได้ โทสมูลจิตก็ได้ โมหมูลจิตก็ได้ ในขณะที่มีรูปารมณเป็นปรมัตถอารมณ โดยที่ยังไม่รู้ว่สภาพนั้นเป็นอะไร

จิตทั้งหมดทางปัญจทวารวิถี มีปรมัตถอารมณแต่ละทางเป็นอารมณ ซึ่งอารมณนั้นยังไม่ดับ เพราะปรมัตถอารมณที่เป็นรูปมีอายุเท่ากับจิตเกิดดับ ๑๗ ขณะ ฉะนั้นเมื่อชวณจิตเกิดดับสืบต่อกัน ๗ ครั้ง ก็ยังมีอารมณที่ยังไม่ดับอีก ๒ ขณะจิต จึงเป็นปัจจัยให้ตทาลัมพนจิตเกิดขึ้น รับรู้อารมณเดียวกันกับชวณจิตนั้น

ตทาลัมพนจิตเป็นวิบากจิต เกิดขึ้นเพราะยังเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับรูป เสียง กลิ่น รส โภภูฐัพพะ เพราะฉะนั้น กรรมที่กระทำที่เกี่ยวข้องกับรูป เสียง กลิ่น รส โภภูฐัพพะนั้น เป็นปัจจัยให้วิบากจิต คือ ตทาลัมพนจิต เกิดขึ้นรู้อารมณเดียวกับชวณจิต เมื่อตทาลัมพนจิตเกิดแล้วกัดับไป ๒ ขณะ อารมณนั้นกัดับ ซึ่งตลอดระยะเวลาเหล่านี้ จิตจะรู้อื่นที่นอกจากปรมัตถอารมณไม่ได้

แต่นามรูปปริจเฉทญาณ คือ ปัญญาที่รู้ชัดในสภาพของนามธรรมและรูปธรรม เพราะการอบรมสติและปัญญา จนสามารถที่จะแยกลักษณะที่ต่างกันโดยเด็ดขาดของนามธรรมและรูปธรรม เช่น ทางตาในขณะนี้ ถ้าท่านผู้หนึ่งผู้ใดจะเพียงระลึก และรู้ว่เห็นเป็นสภาพรู้ เป็นนามธรรม และสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาเป็นแต่เพียงรูปธรรม เป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ไม่ใช่สภาพรู้ ท่านเห็นเป็นอย่างนี้ แต่ขณะที่กำลังเห็นอย่างนี้ ท่านแยกไม่ขาดว่ ลักษณะที่เป็นสภาพรู้้อย่างไรจริง ๆ ที่จะแยกออกจากกัน

หรือว่ทางหู สติก็ระลึกว่ ที่กำลังปรากฏทางหู ลักษณะนี้เมื่อทังอย่างอื่นหมด มีแต่เสียงที่กำลังปรากฏ สติก็รู้ในลักษณะของเสียงนั้น และลักษณะของ

นามธรรมที่รู้เสียง ที่จะต้องระลึกแล้วก็รู้ว่า ที่กำลังรู้เสียงเป็นสภาพรู้เท่านั้น เป็น
สภาพรู้เสียงที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่นามธรรมอื่น ไม่ใช่คิดนึก แต่เป็นสภาพรู้ที่กำลังรู้
เสียง

๒๕๒

ความสมบูรณ์ของปัญญาที่จะประจักษ์ในลักษณะของนามธรรมที่เป็นสภาพรู้ โดยไม่มีอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องเลย การที่จะประจักษ์ลักษณะของรูปธรรมโดยไม่มีอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องเลย จะต้องเป็นการรู้ชัดทางมโนทวาร เพราะว่าเวลาที่จิตรู้สีทางจักขุทวาร วิถีดับหมดแล้ว เป็นปัจจัยให้ภวังค์ไหว และจิตทางมโนทวารรับรู้สีซึ่งเป็นปรมาตถ์ สืบต่อทันทีอย่างรวดเร็วก่อนที่จะรู้ว่าสิ่งที่เห็นเป็นอะไร ทางหูก็เหมือนกัน เวลาที่จิตที่รู้ เสียงทางโสตทวารวิถีดับหมดแล้ว เป็นปัจจัยให้ภวังค์คิดไหว และจิตทางมโนทวารรับรู้ เสียงนั้นต่อจากทางโสตทวารวิถี ขณะนี้เป็นอย่างนั้นอยู่แล้ว แต่ว่าไม่ประจักษ์ชัดใน ลักษณะที่แยกขาดจากกันจริง ๆ

ถ้าท่านผู้ฟังหลับตา มีเสียงปรากฏ และมีสี สว่างพอสมควรใช้ใหม่ ยังแยกไม่ ขาดจากกันใช้ใหม่ เพราะว่าทางมโนทวารที่รู้ชัดที่รับรู้อารมณ์ต่อจากทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ยังไม่ปรากฏโดยสภาพความเป็นอนัตตาว่าเป็นอย่างไร

การที่ท่านจะรู้ชัดในลักษณะของนามธรรม ท่านรู้ทางตาไม่ได้ เพราะว่า นามธรรมไม่ใช่รูปารมณ์ ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏให้รู้ได้ทางตา และท่านจะรู้ชัดในลักษณะ ของนามธรรมอย่างเสียงทางหูไม่ได้ เสียงถึงแม้จะไม่มีสีสนั่นวันณะ แต่ปรากฏให้รู้ได้ ทางหู แต่จะรู้นามธรรมทางหูไม่ได้ เพราะชื่อนามธรรมเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ ไม่มี รูปารมณ์ที่จะปรากฏเหมือนอย่างสี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เพราะฉะนั้น การที่จะรู้ ลักษณะของนามธรรมที่เป็นความรู้ชัด จึงต้องเป็นทางมโนทวารวิถี

และเพราะเหตุว่า มโนทวารวิถีรู้ทั้งสี รู้ทั้งเสียง รู้ทั้งกลิ่น รู้ทั้งรส รู้ทั้ง โผฏฐัพพะต่อจากปัญจทวารวิถี เมื่อสติมั่นคง อารมณ์นั้นก็ปรากฏโดยสภาพที่เป็น อนัตตาทั้งหมด จึงเป็นความรู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความ มั่นคงของสติที่รู้ในขณะนั้น ตามความสมบูรณ์ของวิปัสสนาญาณนั้น ซึ่งโดยสภาพ แล้วเป็นอนัตตาทั้งหมด แม้แต่นามรูปปริจเฉทญาณ ไม่มีการที่จะไปบังคับ หรือมี

กฎเกณฑ์ได้เลย ไม่มีความสงสัยในลักษณะของมโนทวารวิถี สำหรับนามรูปปริเฉทญาณ

ถ. สมมติว่า ผู้ฟังที่นั่งอยู่ที่นี่มีมหากุศลจิตที่เป็นญาณสัมปยุตต์เกิดขึ้น รู้สึที่เป็นปัจจุบัน นั่นเป็นปัญญา หรือว่าเป็นวิปัสสนาปัญญา

สุ. วิปัสสนาญาณ เป็นความสมบูรณ์ที่รู้ชัดทางมโนทวารสำหรับผู้ที่กำลังมีสภาพธรรมปรากฏและกำลังรู้ แต่สำหรับผู้ที่กำลังระลึก ลักษณะย่อมต่างกัน จะเป็นวิปัสสนาญาณไม่ได้ สำหรับผู้ที่เพิ่งเริ่มระลึกและฟังจะรู้บ้าง

การที่ประจักษ์แจ้งในสภาพของนามธรรมและรูปธรรมโดยความสมบูรณ์ของปัญญา ในขณะนั้นจะต้องไม่มีความสงสัยเลยในลักษณะของนามธรรม คือ ชาติรู้ ว่าเป็นอย่างนี้ เป็นแต่เพียงสภาพรู้เท่านั้น และรูปธรรมแต่ละรูป ไม่ใช่ควบคุมประชุมรวมกันเป็นท่าทาง แต่มีลักษณะปรมาณธรรมปรากฏในแต่ละทาง แล้วแต่ว่าขณะที่วิปัสสนาญาณเกิดปรากฏนั้น มีสภาพธรรมใดเป็นอารมณ์ตามปกติตามความเป็นจริง ในขณะนั้น ซึ่งเลือกไม่ได้ว่า จะมีนามธรรมกี่ชนิดและนามธรรมประเภทไหน จะเป็นรูปธรรมอะไร ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกายอย่างไร แล้วแต่สภาพธรรมที่เกิดปรากฏในขณะนั้นเพราะเหตุปัจจัย

วิปัสสนาญาณ เป็นความมั่นคงของสติและปัญญาที่กำลังรู้ชัดในสภาพของนามธรรมและรูปธรรมทางมโนทวารวิถี ซึ่งลักษณะของนามธรรมกี่ชนิดจะปรากฏ รูปธรรมกี่ชนิดจะปรากฏแก่แต่ละบุคคลนั้น ย่อมแล้วแต่ปัจจัยที่เกิดปรากฏในขณะนั้น แต่ไม่ใช่นามเดียว ไม่ใช่รูปเดียว และวิปัสสนาญาณก็ดับ เมื่อดับแล้วก็เป็นการศึกษา สำเนียง ศึกษา สังเกต สติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติตามธรรมดา แต่ผู้นั้นรู้ความต่างกันของขณะที่เป็นวิปัสสนาญาณ กับขณะที่สติระลึกถึงตามปกติตามธรรมดา เพื่อจะอบรมต่อไปอีก เพื่อให้เป็นความรู้ชัดที่เป็นวิปัสสนาญาณ เมื่อสมบูรณ์ด้วยเหตุแล้ว ก็เกิดอีก แต่ไม่ใช่ว่าขณะที่กำลังระลึกถึงตามปกติ ก็เป็นวิปัสสนาญาณทั้งนั้น

ถ. การระลึกถึงทางปัญจทวารก็มีสติเกิดร่วมด้วยได้ ซึ่งทางปัญจทวารรู้รูป เท่านั้น รูปอะไรไม่ต้องไปคำนึงถึง จะเป็นรูปสี รูปเสียง กลิ่น รส อะไรก็แล้วแต่ แต่ไม่ใช่รู้ नाम ภูณามนั้นต้องไปรู้ทางมโนทวาร แต่สงสัยว่า การระลึกถึงทางปัญจทวารที่มีสติเกิดร่วมด้วย และมีญาณสัมปยุตต์ด้วยนี้ จะเรียกว่าวิปัสสนาได้หรือไม่

ส. เวลานี้ ผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานไม่ใช่รู้รูปอย่างเดียวนั่นเอง ภูณามด้วย แต่คนละขณะ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็คนละขณะ มีการได้ยินเกิดขึ้น เป็นจิตที่รู้เสียงทางโสตทวารวิถิ หลายขณะจิต ดับไปแล้ว และก็มีการเกิดขึ้นรับรู้เสียงต่อจากทางโสตทวารวิถิ คือ มโนทวารวิถิจิต รับรู้เสียงต่อจากทางโสตทวารวิถิ หลายวิถิ หลายขณะ แต่ไม่ปรากฏลักษณะของมโนทวารวิถิเลยว่า มโนทวารวิถิจิตรู้เสียงต่อจากโสตทวารวิถิเป็นอย่างไร มโนทวารวิถิจิตรู้กลิ่นต่อจากฆานทวารวิถิจิตเป็นอย่างไร ขณะนี้ไม่ปรากฏ เพราะว่าปรากฏสีทางตา เสียงทางหู ถ้ามีกลิ่นปรากฏก็ทางจมูก แต่ไม่รู้ว่ามีมโนทวารวิถิจิตรู้สี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ต่อเนื่องมีลักษณะอย่างไร จึงไม่ใช่ความรู้ชัด ยังเหมือนกับก้าวก่ายกันอยู่ กำลังเห็นก็มีเสียง มีเย็น ทั้ง ๆ ที่กำลังเห็น

แต่ถ้าเป็นความรู้ชัด จะแยกลักษณะของรูปธรรมแต่ละรูปขาดจากกัน นามธรรมขาดจากกัน เพราะมโนทวารวิถิค้น และผู้ที่รู้ชัดในลักษณะของนามธรรม และรูปธรรมเป็นนามรูปปริจเฉทญาณทางมโนทวารวิถิ ไม่มีความสงสัยเลยว่า มโนทวารวิถิจิตมีลักษณะอย่างไร รู้รูปต่อจากทางปัญจทวารวิถิแต่ละรูปอย่างไร

มหากุศลญาณสัมปยุตต์เกิดได้ทั้ง ๖ ทวาร โดยเฉพาะเวลาที่เป็นวิปัสสนาญาณ การที่มโนทวารวิถิจิตจะรู้เสียง ถ้าไม่รู้ต่อจากโสตทวารวิถิจะได้อะไร ไม่ได้ เพราะฉะนั้น จิตที่กำลังรู้เสียงในขณะที่เป็นนามรูปปริจเฉทญาณ แม้ทางปัญจทวารวิถิ คือ โสตทวารวิถิ ก็ต้องเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์

โดยมากท่านผู้ฟังอดไม่ได้ที่จะหวังผลของการเจริญสติปัฏฐาน เมื่อมีความรู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเล็กน้อย ทีละนิดทีละหน่อย ก็อดที่จะเทียบเคียงไม่ได้ว่าเป็นความรู้ชัดแล้วใช่ไหม เป็นนามรูปปริจเฉทญาณแล้วใช่ไหม เพราะว่าถ้าฟัง

ตามชื่อของญาณ นามรูปปริจเฉทญาณ ก็เป็นความสมบูรณ์ของปัญญาที่รู้ชัดในความต่างกันในสภาพที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรม

ฟังเดิน ๆ เหมือนไม่ยาก เพราะเหตุว่าโดยขั้นการศึกษา ทราบแล้วจากการศึกษาปรมัตถธรรม ๔ ว่า รูปธรรมได้แก่ รูปขันธ์ ส่วนนามธรรมได้แก่ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นนามธรรม และทราบด้วยว่า นามธรรมเป็นสภาพรู้ ส่วนรูปธรรมนั้นไม่ใช่สภาพรู้ เพราะฉะนั้น ดูเหมือนว่ารู้แล้ว ซึ่งบางท่านอาจคิดว่า ท่านนี้ไม่พอหรือที่จะเป็นนามรูปปริจเฉทญาณ เพราะว่าขณะใดที่สติระลึกรู้ ก็ค่อย ๆ รู้ขึ้น จนบางท่านกล่าวว่า ชัด รู้ชัดว่าสภาพนั้นเป็นนามธรรม สภาพนี้เป็นนามธรรม

ดิฉันเองได้เรียนถามท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ท่านก็กล่าวว่า ท่านรู้ชัดทีเดียวว่า สภาพนั้นเป็นนามธรรม รู้ชัดอีกว่าเป็นรูปธรรม ชัดจริง ๆ ในลักษณะของนามธรรม และรูปธรรม ดิฉันก็ได้เรียนถามท่านต่อว่า จะมีความรู้ชัดยิ่งกว่าความรู้อย่างนี้อีกไหม ถ้าไม่มี ก็เป็นอันว่าพอแล้ว จะเรียกว่ารู้แจ้งอริยสัจธรรม หรือว่ารู้ความเกิดดับของนามรูป เป็นญาณนั้นญาณนี้แล้วหรือ ก็เป็นการถามให้ท่านผู้นั้นได้ระลึกว่า ความรู้ชัดยิ่งกว่านั้นอีกต้องมี ไม่ใช่ว่าท่านนั้นพอแล้ว หรือว่ารู้ชัดแล้ว

เพราะฉะนั้น เรื่องที่ท่านผู้ฟังจะอนุমানด้วยความต้องการผลว่า เป็นนามรูปปริจเฉทญาณ ก็เป็นเรื่องที่ถ้าท่านผู้ฟังยังมีความกังวล ยังหวังใยในผล ในขณะนั้นก็จะไม่พ้นไปจากความเป็นตัวตน เพราะว่าปัญญาที่จะรู้จนทั่ว จนละ จนคลายในสภาพธรรมตามปกติยังไม่เกิดขึ้นเป็นความสมบูรณ์ที่เป็นวิปัสสนาญาณ

แต่ถ้าเป็นความสมบูรณ์ของปัญญาที่เป็นวิปัสสนาญาณ จะทำให้ท่านหมดความสงสัยในลักษณะสภาพของความรู้ชัดที่เป็นวิปัสสนาญาณแต่ละขั้น ซึ่งความรู้ก็จะต้องเป็นการละความไม่รู้แต่ละขั้นด้วย

สำหรับนามรูปปริจเฉทญาณ ซึ่งเป็นความสมบูรณ์ของปัญญาที่รู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จะหมดความสงสัยในสภาพลักษณะว่า สภาพรู้ธาตุรู้ที่เป็นนามธรรมนั้นเป็นอย่างไร และรูปธรรมทางมโนทวารที่ปรากฏนั้นเป็นอย่างไร

ถ. กระผมยังไม่หายข้องใจ ที่ทางปัญจทวารมีสี่ เสียง กลิ่น รส ใญ่ฐัพพะเป็นอารมณ์นั้น สมมติว่า ขณะที่ชวณะเกิดขึ้นเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ ในขณะนั้นมีทั้งสติ มีทั้งปัญญา รู้ปรมาตถธรรม คือ สี่ เสียง กลิ่น รส โดยชัดแจ้ง และก็รู้ต่อทางมโนทวาร ทางมโนทวารก็เป็นมหากุศลที่มีปัญญาประกอบด้วย เหมือนกัน ก็รู้สี่ เสียง กลิ่น รส เหมือนกับที่ปรากฏทางปัญจทวารรู้ แต่ดับไปแล้ว ซึ่งความปรากฏที่ปรากฏทางปัญจทวารนั้น ปรากฏชัดแจ้งอยู่ แต่ทางมโนทวารนี้ ปัญจารมณ์นี้ไม่ปรากฏชัดแจ้ง แต่ว่าทางมโนทวารกลับรู้ชัดแจ้งกว่าทางปัญจทวาร ตรงนี้ที่กระผมยังไม่หายข้องใจ

สุ. ท่านผู้ฟังสงสัยในความรู้ชัดที่เป็นวิปัสสนาญาณ ที่เป็นความรู้ทางมโนทวาร หรือมโนทวารวิถีจิต ข้อสงสัยของท่าน คือ สี่ที่กำลังปรากฏ ที่ยังไม่ดับไป รู้ได้ทางตา เสียงที่ปรากฏ และยังไม่ดับไป รู้ได้ทางหู คือ โสตทวารวิถี เช่นเดียวกับ กลิ่น รส ใญ่ฐัพพะ แต่ทำไมจึงกล่าวว่า วิปัสสนาญาณนั้นรู้ชัดในสี่ เสียง กลิ่น รส ใญ่ฐัพพะได้ ทางมโนทวาร

ในขณะนี้ การเห็นดับไปนับไม่ถ้วน เช่นเดียวกับทางโสตทวารวิถีที่ได้ยิน ก็มีเสียงที่ปรากฏสืบต่อ เพราะฉะนั้น เวลาที่เป็นความสมบูรณ์ของปัญญาที่เป็นวิปัสสนาญาณ ที่ว่ารู้ชัดในสภาพของนามธรรมและรูปธรรม ก็เพราะขณะนั้นสติมั่นคง ปัญญามั่นคง สภาพธรรมปรากฏทันทีโดยความเป็นอนัตตาแต่ละลักษณะทางมโนทวารวิถี ซึ่งผู้นั้นจะประจักษ์ชัดว่า เสียงเป็นสภาพที่รู้ได้ทางมโนทวารวิถี กลิ่นเป็นสภาพที่รู้ได้ทางมโนทวารวิถี สิ่งที่เคยรู้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย คือ รูปธรรมที่รู้ได้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ฉันทา ทางมโนทวารวิถีสามารที่จะรู้รูปนั้น อย่างนั้นทีเดียว

โดยการศึกษา ท่านผู้ฟังทราบว่ เมื่อทางปัญจทวารวิถี วิธีหนึ่งวิธีใดดับไปแล้ว จิตที่รับรู้อารมณ์นั้นต่อจะต้องเกิดทางมโนทวารวิถี เป็นต้นว่า ขณะที่กำลังเห็นขณะนี้ ทุกท่านกำลังเห็นทางตา ทางมโนทวารวิถีจะต้องเกิดขึ้นรู้สี่ที่ปรากฏทางตาต่อ

จากจิตที่รู้รูปารมณฺ์ทางจักขุทวารวิธีย่างรวดเร็วที่สุด จนกระทั่งท่านผู้ฟังไม่สามารถที่จะแยกออกได้ว่า ขณะนี้ทางปัญจทวารวิธิดับไป และทางมโนทวารวิธิเกิดต่อ

เวลาที่มีการได้ยินเกิดขึ้นครั้งหนึ่ง จิตที่เกิดขึ้นได้ยินเสียง รู้เสียงทางโสตทวารวิธิดับไปแล้ว เสียงดับไป จิตทางมโนทวารวิธิจะเกิดขึ้นรู้เสียงนั้นต่ออย่างเดียวกันทีเดียว อารมณฺ์เดียวกันทีเดียว ต่อจากทางโสตทวารวิธิ

เพราะฉะนั้น มโนทวารวิธิแรกที่เกิดต่อจากจักขุทวารวิธิ ต้องมีรูปารมณฺ์เป็นปรมัตถอารมณฺ์เช่นเดียวกับจักขุทวารวิธิจิต มโนทวารวิธิจิตที่รับรู้เสียงต่อจากโสตทวารวิธิจิตอย่างรวดเร็วนั้น ก็จะต้องรับรู้เสียง อารมณฺ์เดียวกับโสตทวารวิธิจิตนั่นเอง สืบเนื่องต่อกันทันที ลักษณะของอารมณฺ์ไม่เปลี่ยนแปลง เห็นเมื่อสักครู่นี้กับเห็นเดี๋ยวนี้ เปลี่ยนไปบ้างไหม โดยสภาพของการปรากฏของอารมณฺ์ หรือว่าการได้ยินเสียงที่สืบต่อกันอยู่ เพราะไม่ใช่ว่าปรากฏเพียงรูปเดียวแล้วก็ดับไปเลย ยังมีเสียงเดียวกันนั้น ปรากฏซ้ำ หรือว่าปรากฏสืบต่อกัน ทำให้ปรากฏได้ทางมโนทวารวิธิในลักษณะของเสียงเช่นเดียวกับทางโสตทวารวิธิที่ดับไป หรือว่าเวลาที่รู้กลิ่นทางจมูก จิตที่รู้กลิ่น ปรมัตถอารมณฺ์ คือ กลิ่น ดับไปหมดแล้วทางชานทวารวิธิจิต จิตที่รู้กลิ่นนั้นต่อ สืบต่อทางมโนทวารวิธิ ก็รู้ในลักษณะของกลิ่นที่สืบต่อกันนั่นเอง

เพราะฉะนั้น จิตที่รู้อารมณฺ์ทางมโนทวารวิธินั้น สามารถที่จะรับรู้สี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ สืบต่อจากทางปัญจทวารวิธีย่างรวดเร็วที่สุด เมื่อทางจักขุทวารวิธิดับไปแล้ว มโนทวารวิธิเกิดขึ้นรับรู้รูปารมณฺ์ต่ออย่างรวดเร็วทันที เมื่อเสียงทางโสตทวารวิธิดับไปแล้ว มโนทวารวิธิเกิดขึ้นรับรู้เสียงสืบต่อจากโสตทวารวิธิทันที และลักษณะของอารมณฺ์ คือ สี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะนั้น เป็นลักษณะเดียวกับทางปัญจทวารวิธิ

เช่นในขณะนี้ทุกท่านแยกไม่ออกเลย ระหว่างทางจักขุทวารวิธิที่ดับไป และมโนทวารวิธิที่สืบต่อ ยังไม่ใช่ความรู้ชัดที่เป็นนามรูปปริจเฉทญาณ เพราะเหตุว่ายังไม่สามารถที่จะรู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทางมโนทวารวิธิได้

แต่การที่สติจะมั่นคง ปัญญาจะมั่นคง และรู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งเป็นลักษณะที่แยกจากกัน ไม่ใช่ลักษณะเดียวกัน จะต้องรู้ชัดทางมโนทวารวิถิจิต

เสียงดับไปแล้วทางโสตทวารวิถิ ถ้าขณะนั้นเป็นวิปัสสนาญาณที่เป็นนามรูปปริจเฉทญาณ สามารถที่จะรู้เสียงนั่นเองทางมโนทวารวิถิ เพราะเหตุว่าปกติธรรมดา มโนทวารวิถิจิตก็รับรู้สี่ เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะต่อจากทางปัญจทวารวิถิอยู่แล้ว แต่ที่ไม่รู้ชัดในสภาพของนามธรรมและรูปธรรม ก็เพราะเหตุว่ายังไม่ประจักษ์การรู้ชัดในลักษณะของรูปธรรมนั้น ๆ นามธรรมนั้น ๆ ทางมโนทวาร ซึ่งคั่นอยู่ทุกวิถิของทางปัญจทวาร แต่เมื่อทางมโนทวารรู้รูปที่รับรู้ต่อจากทางปัญจทวารวิถิจิตแล้ว ผู้นั้นจะหมดความสงสัยในความขาดตอนจริง ๆ ของแต่ละรูปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เพราะเหตุว่ามโนทวารวิถิจิตกำลังรู้ชัดเฉพาะในลักษณะปรมาณูธรรมนั้น ๆ สืบต่อจากทางปัญจทวารวิถิจิต

ในขณะที่สติมั่นคง และปัญญามั่นคง ที่ เป็นความรู้ชัด ที่เป็นวิปัสสนาญาณ ในขณะที่นั้นบางท่านอาจจะสงสัยว่า ทำไมมหากุศลจิตที่เกิดรู้ปรมาณูธรรมทางจักขุทวารวิถิ โสตทวารวิถิ ฆานทวารวิถิ ชิวหาทวารวิถิ กายทวารวิถิก็ดำเนินไป จึงไม่ใช่วิปัสสนาญาณด้วย ทำไมจึงถือเฉพาะความรู้ชัดทางมโนทวารเท่านั้นที่เป็นวิปัสสนาญาณ เพราะถ้าขณะนั้นไม่มีจักขุทวารวิถิ สี่จะปรากฏทางมโนทวารวิถิจิตไม่ได้ ถ้าขณะนั้นไม่มีโสตทวารวิถิก่อน เสียงจะปรากฏทางมโนทวารวิถิจิตไม่ได้ แต่ทำไมในเมื่อทางจักขุทวารวิถิก็นามมหากุศลญาณสัมปยุตต์ และกำลังรู้ชัดในปรมาณูธรรมที่ยังไม่ดับไป ถ้าเป็นทางหู จิตก็กำลังรู้ชัดในเสียงที่ยังไม่ดับไปทางโสตทวารวิถิ ทำไมจึงไม่จัดว่าความรู้นั้นเป็นวิปัสสนาญาณ

ที่เป็นอย่างนี้ เพราะเหตุว่า จิตที่รู้ธรรม คือ รูปทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ที่เป็นปรมาณูที่ยังไม่ดับไปทางจักขุทวารวิถิ โสตทวารวิถิ ฆานทวารวิถิ ชิวหาทวารวิถิ กายทวารวิถินั้น สามารถที่จะรู้ได้เฉพาะรูปแต่ละทางเป็นอารมณ์

๒๕๓

จิตที่เกิดขึ้นรู้สึกที่ยังไม่ดับ จะรู้ขึ้นไม่ได้เลย และในขณะที่เสียงยังไม่ดับไป จิตที่เป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ก็เกิดขึ้นรู้เสียงที่ยังไม่ดับไป รู้ได้เฉพาะเสียงที่ยังไม่ดับไป ไม่มีความรู้ในลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรม สามารถที่จะรู้เฉพาะแต่ปรมาัตถ์อารมณ์ที่ไม่ดับเท่านั้น วิธีจิตรวดเร็วเหลือเกิน เพราะฉะนั้น เวลาที่ความรู้สึกที่เป็นสติที่มั่นคง เป็นปัญญาที่มั่นคงเกิดขึ้นทางมโนทวาร จึงสามารถรู้ในลักษณะที่เป็นสภาพรู้ ที่เป็นนามธรรม โดยไม่มีรูปธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องเลยสักรูปเดียว รูปธรรมสักลักษณะเดียวจะไม่ปรากฏในขณะที่วิปัสสนาญาณกำลังรู้ชัดในลักษณะที่เป็นนามธรรม

เมื่อสติมั่นคง ปัญญามั่นคง เป็นวิปัสสนาญาณ จะไม่รู้แต่เฉพาะนามธรรมเท่านั้น เวลาที่รูปธรรมปรากฏ จะปรากฏทางมโนทวารวิธี ซึ่งเป็นความชัดเจน เป็นปรมาัตถ์อารมณ์ เพราะเหตุว่ารับรู้ปรมาัตถ์อารมณ์นั้นต่อจากทางปัญจทวารวิธีนั่นเอง เพราะฉะนั้น เวลาที่ประจักษ์ในสภาพของรูปธรรมที่ละลักษณะ ทำทางไม่มีเลย อย่างอื่นไม่มีเลย แล้วแต่ว่ารูปนั้นจะเป็นรูปที่ปรากฏทางตา หรือทางหู หรือจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย มโนทวารวิธีจิตเกิดขึ้นรับรู้รูปปรมาัตถ์นั้นต่อจากทางปัญจทวารวิธี โดยรวดเร็ว ลักษณะของปัญจทวารวิธีไม่ปรากฏทางมโนทวารวิธี แต่ผู้ที่ศึกษาปริยัติธรรมสามารถที่จะรู้ได้ เพราะได้ศึกษามาแล้วว่า ถ้าจักขุทวารไม่มี สัมผัสปรากฏทางมโนทวารวิธีไม่ได้ ถ้าโสตทวารไม่มี เสียงปรากฏทางมโนทวารวิธีไม่ได้ จิตรู้เสียงทางโสตทวารวิธีต้องดับไปก่อน ทางมโนทวารวิธีจึงจะเกิดรับรู้เสียงนั้นต่ออย่างรวดเร็วที่สุด เพราะฉะนั้น เป็นการสืบทอดที่เร็วมาก ความเร็วมากที่เป็นความรู้ชัดทางมโนทวารนี้ ทางปัญจทวารไม่ปรากฏ

ถ. สมมติว่า ทางโสตทวารวิธีนี้เกิดขึ้น ๑๐๐ ครั้ง รู้ปรมาัตถ์อารมณ์ คือเสียง ๑๐๐ ครั้ง ทางมโนทวารวิธีก็รู้ ๑๐๐ ครั้งเหมือนกัน ก็รู้เช่นเดียวกันอย่างนี้ ที่สงสัยคือ ปัญญาที่เกิดขึ้นทางโสตทวารวิธี ชวนจิตนั้นมีปัญญา ทางมโนทวารก็มี

ปัญญาเหมือนกัน แต่ปัญญาทางปัญจทวารไม่มีประโยชน์อะไรเลยหรือ ไม่เป็นญาณหรือ ที่จริงก็เป็นปัญญา จะว่าไม่เป็นก็ไม่ได้

อีกประการหนึ่ง สมมติว่า ทางโสตทวารวิธีนี้ แก่ไม่ได้รู้ตัวเองว่าแก่รู้เสียงอยู่ แต่ว่ามโนทวารวิธีนี้สามารถจะรู้ได้ว่า เดี่ยวนี้รู้ทางโสตทวาร เดี่ยวนี้รู้ทางจักขุทวาร เดี่ยวนี้รู้ทางกายทวาร รู้ทางชีวาทวาร เป็นอย่างนี้หรือเปล่าครับ

ส. ความจริงถ้าเป็นความรู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ขอให้ท่านพิสูจน์เดี๋ยวนี้ ทันที้

ถ้าหลับตา และมีเสียงปรากฏ ใครสามารถจะบอกได้ว่า เสียงที่กำลังปรากฏ เป็นโสตทวารวิธี หรือมโนทวารวิธี มีอะไรเป็นเครื่องที่จะแยกได้ ก็ไม่มี เพราะฉะนั้น ความรู้ชัดที่เป็นมโนทวารวิธีจิตในขณะนั้น สามารถที่จะประจักษ์ในสภาพของการรู้ทางมโนทวาร ซึ่งทางปัญจทวารก็มี แต่ว่าปัญญายังไม่สามารถที่จะแยกได้โดยละเอียดถึงกับว่า ขณะนั้นเป็นปัญจทวารวิธีและมโนทวารวิธีสลับต่อทันที แต่แม้กระนั้น เสียงก็ปรากฏทางมโนทวารวิธี เพราะกำลังรู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมที่แยกกันโดยเด็ดขาดทางมโนทวารวิธี ซึ่งความจริงทางโสตทวารวิธีก็เกิดแล้วดับแล้ว แต่เช่นเดียวกับขณะนี้ ใครแยกได้ว่า ที่เสียงกำลังปรากฏนี้ เป็นโสตทวารวิธี หรือว่าเป็นมโนทวารวิธี แยกไม่ได้ใช่ไหม

เพราะฉะนั้น เมื่อเป็นความรู้ชัด เป็นสติที่มั่นคง เป็นปัญญาที่มั่นคงทางมโนทวารวิธี แม้ในขณะนั้นมีโสตทวารวิธี แต่เสมือนกับว่าทางโสตทวารวิธีนั้นมิได้ปรากฏเลย เพราะว่าความรู้ชัดกำลังรู้ชัดในสภาพของมโนทวารที่สามารถรู้สืต่อจากจักขุทวารวิธี รู้เสียงต่อจากโสตทวารวิธี รู้กลิ่นต่อจากฆานทวารวิธี รู้รสต่อจากชีวาทวารวิธี รู้โผฏฐัพพะต่อจากทางกายทวารวิธี

ขณะนี้เย็นปรากฏ ใครบอกได้ว่าเป็นทางกายทวารวิธี หรือมโนทวารวิธี แต่เมื่อเป็นความรู้ชัดแล้ว จึงได้ประจักษ์ว่าทางมโนทวารวิธีนั้น สามารถที่จะรู้ดี สามารถที่จะรู้เสียง สามารถที่จะรู้กลิ่น สามารถที่จะรู้รส สามารถที่จะรู้โผฏฐัพพะ โดยทางมโนทวารวิธี ซึ่งปรากฏความขาดตอนของรูปแต่ละรูป

สิ่งที่เคยคิดว่ามี ไม่มี โลกที่เคยเห็น ที่เคยยึดถือ ไม่มี มีแต่ลักษณะของธาตุรู้ที่กำลังรู้ และมีลักษณะของรูปแต่ละรูปที่รู้สืบทอดปรากฏชัดทางมโนทวารวิถี ให้หมดความสงสัยในการที่จะประชุมควบคุมติดต่อกัน เป็นความเห็นผิดที่ยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน

ถ. ถึงตรงนี้ก็พอจะเข้าใจขึ้นบ้าง เช่น ทางจักขุทวารวิถีนี้ก็รู้เฉพาะสีเท่านี้เอง ยังไม่สามารถจะรู้ได้ว่าเห็นเป็นอย่างไร ทางกายเป็นอย่างไร รสเป็นอย่างไร ไม่รู้ ทางกายทวารจะรู้เย็น รู้ร้อน อะไรก็สุดแล้วแต่ ทางจมูกก็รู้ไปอีกทางหนึ่ง คือ รู้แต่ละทาง ๆ ของตน แต่ว่าทั้งหมดนี้ก็มารวมลงที่มโนทวาร ซึ่งมโนทวารสามารถจะแยกได้ว่า สิ่งนี้ทางหู สิ่งนี้ทางกาย สิ่งนี้ทางลิ้น สิ่งนี้ทางจมูก ใช่ไหมครับ

สุ. อารมณ์ที่ปรากฏทางมโนทวารวิถี ลักษณะเดียวกับที่ปรากฏทางจักขุทวารวิถี ทางโสตทวารวิถี ทางฆานทวารวิถี ทางชีวาทวารวิถี ทางกายทวารวิถี ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มโนทวารวิถีจิตสามารถที่จะรู้อารมณ์ที่เป็นปรมาณูสืบทอดจากจักขุทวารวิถีได้ โสตทวารวิถีได้ ฆานทวารวิถีได้ ชิวาทวารวิถีได้ กายทวารวิถีได้

สำหรับจักขุทวารวิถี รู้เฉพาะสีปรมาณูที่ยังไม่ดับ ไม่สามารถที่จะรู้อื่น ความสมบูรณ์ของปัญญาจึงไม่ใช่รู้ชัดทางปัญจทวารวิถี แต่เป็นทางมโนทวารวิถี เพราะกำลังประจักษ์ในลักษณะของธาตุรู้ที่เป็นนามธรรมได้ ในลักษณะของรูปปรมาณูแต่ละรูปที่ปรากฏได้ และไม่ติดต่อสืบกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนเหมือนอย่างที่เคยประชุมปรากฏรวม ๆ กัน หรือว่าติดกันอย่างไม่ปรากฏว่า มโนทวารวิถีกำลังเกิดคั่น อย่างในขณะนี้กำลังนั่งอยู่ ก็เห็นด้วย ได้ยินด้วย มโนทวารวิถีอยู่ที่ไหนกัน ไม่ทราบใช่ไหม

แต่ว่าที่จะรู้ชัดในสภาพของรูปธรรมที่แยกจากกันจริง ๆ และก็ไม่ใช่ลักษณะของนามธรรมด้วย รูปธรรมก็เป็นรูปธรรมที่มีลักษณะเฉพาะของตน ปรากฏตามสภาพของตน นามธรรมก็ไม่ใช่ลักษณะเดียวกับรูปธรรม เป็นแต่เพียงสภาพรู้ ธาตุรู้เท่านั้น ซึ่งในขณะนั้นจะต้องรู้ทางมโนทวารวิถี

การเจริญสติปัฏฐานนั้น เพื่อละ อย่างหวัง หรือว่าคอยเร่งรัดที่จะให้เป็นวิปัสสนาญาณเร็ว ๆ ถ้าท่านได้เจริญเหตุมาแล้วสมควรแก่ผล ผู้หนึ่งผู้ใดจะยับยั้งมิให้

วิปัสสนาญาณเกิดขึ้นนั้น ไม่ได้เลย เมื่อถึงกาลที่วิปัสสนาญาณจะเกิด วิปัสสนาญาณก็เกิด แต่ถ้าก่อนนั้น เหตุยังไม่สมควรแก่ผล จะไปหวังรอสักเท่าไร จะไปเร่งรัดสักเท่าไร จะไปเทียบเคียงสักเท่าไร ก็ไม่หมดความสงสัยในวิปัสสนาญาณนั้นได้ว่า วิปัสสนาญาณที่เป็นความรู้ชัดแต่ละขั้นนั้น รู้ชัดอย่างไร และละความไม่รู้แต่ละขั้นอย่างไร

ขอล่าวถึงข้อความในพระไตรปิฎก ในครั้งพุทธกาล พระผู้มีพระภาคทรงพระมหากรุณาแสดงธรรมเท่าที่จะอุปการะเกื้อกูลแก่สัตว์โลกได้ แต่ก็มีบุคคลจำนวนมากเหมือนกัน ซึ่งพระธรรมไม่สามารถที่จะเกื้อกูลบุคคลเหล่านั้นได้

อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต เกสีวรรค ที่ ๒ เกสีสสูตร มีข้อความว่า

ครั้งนั้นแล สาริผู้ฝึกม้า ชื่อ เกสี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า

ดูกร เกสี ท่านอันใคร ๆ ก็รู้กันดีแล้วว่า เป็นสาริผู้ฝึกม้า ก็ท่านฝึกหัดม้าที่ควรฝึกอย่างไร

สาริผู้ฝึกม้า ชื่อ เกสี กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ฝึกหัดม้าที่ควรฝึกด้วยวิธีละม่อมบ้าง รุนแรงบ้าง ทั้งละม่อมทั้งรุนแรงบ้าง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร เกสี ถ้าม้าที่ควรฝึกของท่าน ไม่เข้าถึงการฝึกหัดด้วยวิธีละม่อม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง ท่านจะทำอย่างไรกะมัน

สาริผู้ฝึกม้า ชื่อ เกสี กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าม้าที่ควรฝึกของข้าพระองค์ ไม่เข้าถึงการฝึกหัดด้วยวิธีละม่อม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง ก็ว่ามันเสียเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะคิดว่า โทษมิใช่คุณ อย่าได้มีแก่สกุลอาจารย์ของเราเลย

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคเป็นสาวกที่ ฝึกบุรุษชั้นเยี่ยม ก็พระผู้มีพระภาคทรงฝึกบุรุษที่ควรฝึกอย่างไร

พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า

ดูกร เกสึ เราแล ย่อมฝึกบุรุษที่ควรฝึกด้วยวิธีละม่อมบ้าง รุนแรงบ้าง ทั้งละม่อมทั้งรุนแรงบ้าง

ดูกร เกสึ ในวิธีทั้ง ๓ นั้น การฝึกดังต่อไปนี้ เป็นวิธีละม่อม คือ กายสุจริต เป็นดังนี้ วิบากแห่งกายสุจริตเป็นดังนี้ วจีสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งวจีสุจริตเป็นดังนี้ มโนสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งมโนสุจริตเป็นดังนี้ เทวดาเป็นดังนี้ มนุษย์เป็นดังนี้

การฝึกแบบละม่อม คือ การแสดงให้เห็นธรรมฝ่ายกุศลที่ควรเจริญว่า ควรอบรม ควรเจริญอย่างไรเป็นกายสุจริต เป็นวจีสุจริต เป็นมโนสุจริต

ข้อความต่อไปมีว่า

การฝึกดังต่อไปนี้ เป็นวิธีรุนแรง คือ กายทุจจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งกายทุจจริตเป็นดังนี้ วจีทุจจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งวจีทุจจริตเป็นดังนี้ มโนทุจจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งมโนทุจจริตเป็นดังนี้ นรกเป็นดังนี้ กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานเป็นดังนี้ ปิตติวิสัยเป็นดังนี้

ต่อไปเป็นการฝึกที่ทั้งละม่อมทั้งรุนแรง

ข้อความต่อไปมีว่า

การฝึกดังต่อไปนี้ เป็นวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง คือ กายสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งกายสุจริตเป็นดังนี้ กายทุจจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งกายทุจจริตเป็นดังนี้ วจีสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งวจีสุจริตเป็นดังนี้ วจีทุจจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งวจีทุจจริตเป็นดังนี้ มโนสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งมโนสุจริตเป็นดังนี้ มโนทุจจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งมโนทุจจริตเป็นดังนี้ เทวดาเป็นดังนี้ มนุษย์เป็นดังนี้ นรกเป็นดังนี้ กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานเป็นดังนี้ ปิตติวิสัยเป็นดังนี้

สาวกผู้ฝึกมา ชื่อ เกสึ ก็ยังไม่หมดความสงสัย ได้กราบทูลถามต่อไปว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้าบุรุษที่ควรฝึกของพระองค์ไม่เข้าถึงการฝึกด้วยวิธีละม่อม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง พระผู้มีพระภาคจะทำอย่างไรกะเขา

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร เกสึ ถ้าบุรุษที่ควรฝึกของเราไม่เข้าถึงการฝึกด้วยวิธีละม่อม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง เราก็ฆ่าเขาเสียเลย

เกสึกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปาณาติบาต ไม่สมควรแก่พระผู้มีพระภาคเลย ก็เมื่อเป็นเช่นนั้น ไฉนพระผู้มีพระภาคจึงตรัสอย่างนี้ว่า ฆ่าเขาเสีย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

จริง เกสึ ปาณาติบาตไม่สมควรแก่ตถาคต ก็แต่ว่าบุรุษที่ควรฝึกใด ย่อมไม่เข้าถึงการฝึกด้วยวิธีละม่อม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อมทั้งรุนแรง ตถาคตไม่สำคัญบุรุษที่ควรฝึกนั้นว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน แม้สพรหมจารีผู้เป็นวิญญูชน ก็ย่อมไม่สำคัญว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน

ดูกร เกสึ ข้อที่ตถาคตไม่สำคัญบุรุษที่ควรฝึกว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน แม้สพรหมจารีผู้เป็นวิญญูชนทั้งหลาย ก็ไม่สำคัญว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน นี่เป็นการฆ่าอย่างดี ในพระวินัยของพระอริยะ

เกสึกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่พระตถาคตไม่สำคัญบุรุษที่ควรฝึกว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอน แม้สพรหมจารีผู้เป็นวิญญูชนก็ไม่สำคัญว่า ควรว่ากล่าว ควรสั่งสอนนั้น เป็นการฆ่าอย่างดี แน่นอน

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ภาชิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระผู้มีพระภาคทรงประกาศธรรมโดยเอนกปริยาย เปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลง หรือส่องประทีปในที่มืด ด้วยหวังว่า คนมีจักขุจักเห็นรูป ฉะนั้น

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ ขอลี้ภัยพระผู้มีพระภาค กับทั้งพระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้มีพระภาคโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็น อุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ถ้าท่านผู้ฟังไม่อยากจะยกพระธรรมโดยละเอียดขึ้นเทียบเคียงในการปฏิบัติ จะเหมือนกับการฆ่าเสียไหม ไม่ต้องกล่าวถึงกันอีกในเรื่องเหตุผล ในพระวินัยปิฎก ในพระสุตตันตปิฎก ในพระอภิธรรมปิฎก เพราะบางท่านกล่าวว่า การศึกษาปริยัตินั้นไม่ ตรงกับการปฏิบัติ ถ้าเข้าใจอย่างนี้ ผิด และถ้าท่านผู้ฟังอยากจะถูก ก็ต้องเทียบเคียง ทั้งพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก แต่ถ้าไม่อยากจะให้ยก ข้อความในทั้ง ๓ ปิฎกขึ้นมาเทียบเคียง ขึ้นมาให้พิจารณา ก็เหมือนกับการฆ่าเสีย ผู้ นั้นก็ไม่เจริญงอกงามในพระธรรมวินัย ในการเจริญข้อประพฤติปฏิบัติที่จะให้รู้แจ้ง สภาพธรรมได้ตามความเป็นจริง

ในครั้งพุทธกาล ที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ถ้าท่านผู้ฟังศึกษาใน พระธรรมวินัย จะเห็นได้ว่า สำหรับบางท่าน พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเพียง เล็กน้อย แต่ผู้ฟังสามารถพิจารณาได้ว่า พระธรรมที่ได้ทรงแสดงนั้น สมบูรณ์ทั้งเหตุ และผล เป็นข้อที่ควรประพฤติปฏิบัติตาม เพียงพระธรรมเทศนาสั้น ๆ แต่ในสมัยนี้ ถ้าท่านผู้ฟังยังไม่ได้ให้เหตุกับผลตรงกัน หรือว่า ไม่ใช่เป็นผู้ที่ตรงต่อสภาพธรรม พระธรรมวินัยก็ไม่สามารถที่จะเกื้อกูลได้

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่แต่เฉพาะในครั้งนี้ ที่พุทธบริษัทมีความเห็นต่างกัน ประพฤติปฏิบัติต่างกัน แม้ในครั้งนั้น ถ้าบุคคลใดไม่สามารถที่จะเข้าใจในเหตุในผลที่ พระองค์ทรงแสดง พระผู้มีพระภาคเองก็ได้ตรัสตอบบุคคลที่มากถามทูลถามข้อธรรม ต่าง ๆ ถ้าท่านผู้ฟังศึกษาในพระสูตร จะเห็นได้ว่า มีหลายครั้งที่บุคคลอื่น มีความเห็น อย่างอื่น มีความเข้าใจอย่างอื่นไปเฝ้ากราบทูลถาม แต่พระผู้มีพระภาคมิได้ตรัสตอบ เลย ทรงนิ่ง เพราะว่าพระผู้มีพระภาคย่อมทรงรู้อัธยาศัยของสัตว์โลกโดยละเอียดว่า ผู้ นั้นสมควรที่จะเกื้อกูลได้มากน้อยอย่างไร

๒๕๔

ถ. ผมได้ฟังการบรรยาย ณ สถานที่แห่งหนึ่ง เกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ท่านบอกว่า ผู้ที่ไม่สามารถไปสู่สำนักปฏิบัติได้ ก็เพราะว่ากิเลสดึงเอาไว้ ผมก็เรียนถามว่า ผู้ที่สามารถไปสู่สำนักปฏิบัติได้กิเลสไปไหน ท่านก็บอกว่า ก็ไปด้วย ผมก็ถามว่า เมื่อไปด้วยเช่นนั้น แล้วจะต่างกันอย่างไร ท่านก็อธิบายว่า อยู่ที่บ้าน มีเครื่องรกรุงรังมาก มีลูก มีเมีย มีเครื่องใช้ไม้สอย สารพัดที่จะเป็นปัจจัยให้ไม่สามารถไปสู่สำนักปฏิบัติได้ ผมก็เรียนถามท่านว่า ไปสู่สำนักปฏิบัติแล้ว ผมไม่สามารถจะคิดได้ทีเดียวนะหรือว่า ลูกผม เมียผม บ้านช่องของผมนี้เป็นอย่างไร อะไรต่าง ๆ นี่ คนนั้นไปโรงเรียนหรือยัง ปิดหน้าต่างหรือยัง อะไรต่าง ๆ ธรรมารมณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายกายกองอย่างนี้ ผมคิดไม่ได้หรือ หรือว่าตัดออกหมด ท่านก็บอกว่าได้

ผมก็เรียนถามท่านต่อไปว่า ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า สติ เป็นที่ปรารภณาในที่ทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อ หมายความว่าอะไร ท่านก็อธิบายถึงสติเป็นขั้นต่าง ๆ ของท่านต่าง ๆ อย่างนั้น อย่างนี้เรื่อยไป แล้วท่านก็สรุปว่า แม้ผู้ที่อยู่ที่บ้าน เมื่อสามารถเจริญสติได้ ท่านก็ขออนุโมทนาด้วย เป็นอันจบกันแค่นี้

เป็นการแสดงว่า การไปสู่สำนักปฏิบัติไม่ใช่ของจำเป็นอะไรเลย อยู่ที่ไหนก็สามารถเจริญสติได้ ผมก็มาเรียนให้ท่านผู้ฟังทราบ นี่เป็นข้อความที่ผมได้รับฟังจากท่านผู้บรรยายสติปัฏฐาน ณ สำนักแห่งหนึ่ง

สุ. พระพุทธพจน์มีว่า สติจำปรารภณาในที่ทั้งปวง และในกาลทุกเมื่อ เพราะฉะนั้น ก็ควรเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานนั่นเอง

ถ้ารับรองว่า สติจำปรารภณาในที่ทั้งปวง จริง และก็ควรเจริญในกาลทุกเมื่อจริง รับรองพระพุทธพจน์ แต่เวลาปฏิบัติ ไม่ปฏิบัติอย่างนี้ ตรงต่อธรรมไหม ก็ไม่ใช่เป็นผู้ที่ตรงต่อธรรม เพียงแต่เป็นผู้ที่รับรองธรรม แต่ไม่ปฏิบัติตามธรรม เพราะเหตุว่ายังไม่ใช่ผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานแล้ว ชื่อสำนัก

ปฏิบัติไม่จำเป็นเลย เพราะว่าที่ใด ๆ ก็เป็นที่ ๆ สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้ แม้ในที่นี้

ทำไมจะต้องมีชื่อเฉพาะว่า สำนักปฏิบัติ ถ้าเป็นอย่างนั้น หมายความว่า นอกจากสำนักปฏิบัติที่มีชื่อนั้นแล้ว จะไม่มีการปฏิบัติธรรมเลย ก็ไม่ตรงกับพระธรรมที่ทรงแสดงไว้ว่า สติจำปรารภในสิ่งที่ทั้งปวง และควรเจริญในกาลทุกเมื่อ

สำหรับเรื่องของภพภูมิต่าง ๆ ไม่ใช่มีแต่เฉพาะมนุษย์ หรือสัตว์ดิรัจฉาน ที่เห็นกันอยู่เป็นปกติ เมื่อเหตุที่จะให้ปฏิสนธิ หรือเกิดในภูมิอื่นมี เป็นปัจจัย ให้ผลเมื่อไร ก็ทำให้ปฏิสนธิจิตเกิดต่อจากจิตฺติในชาตินี้ แล้วแต่ที่ท่านจะปฏิสนธิในภูมิไหน ตามควรแก่เหตุ

ก่อนที่ท่านจะมาสู่ภูมินี้ ทราบไหมว่า โลกนี้จะเป็นอย่างนี้ โลกนี้จะมีอะไรบ้าง ไม่เคยรู้ล่วงหน้าเลยสักนิดเดียว ก็เกิดขึ้นแล้วในโลกนี้ เพราะเหตุปัจจัยที่ได้สะสมมาวันนี้เป็นอย่างนี้ พรุ่งนี้จะเป็นอย่างไร ทราบไหม ไม่สามารถที่จะรู้ข้างหน้าได้เลย พรุ่งนี้อาจจะเป็นโลกนี้อีก เห็นสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้อีก หรือว่าอาจจะเป็นสวรรค์ชั้นต่าง ๆ หรือว่าอาจจะเป็นนรกขุมต่าง ๆ ก็ได้ ไม่มีการทราบล่วงหน้าเลย แล้วแต่เหตุ แล้วแต่ปัจจัยทั้งสิ้น

แม้ท่านพระเทวทัต ที่ท่านเกิด ท่านไม่ทราบก่อนว่า ท่านจะเกิดในโลกนี้ และตลอดชีวิตของท่านที่ดำเนินไปด้วยความริษยา ด้วยการกระทำอนันตริยกรรม ท่านก็ไม่เคยรู้ล่วงหน้าเลยว่า ท่านจะเป็นผู้ที่กระทำความกรรมอย่างนั้น หรือจะต้องประสบพบเห็นกับเหตุการณ์ที่จะทำให้การสะสมที่มีอยู่ในใจของท่านเกิดความริษยา หรือการกระทำที่เป็นอกุศลกรรมถึงเพียงนั้นได้ และเมื่อจุติแล้ว ท่านก็ไม่ทราบอีกเหมือนกัน แต่ท่านก็ได้ไปแล้วสู่เวจีนรก ฉนฺได ทุกท่านที่เกิดมาในโลกนี้ ก่อนจะเกิดก็ไม่ทราบว่า จะพบอะไรบ้าง จะกระทำความกรรมอะไรบ้าง และกรรมที่ได้กระทำแล้วนี้ จะเป็นปัจจัยให้ปฏิสนธิในวันใด ในที่ใด หลังจากจุติจากโลกนี้แล้ว ท่านก็ไม่ทราบ

เพราะฉะนั้น เรื่องของการที่จะมีชีวิตดำเนินไป เป็นเรื่องที่จะต้องจะได้ทราบเหตุและผล และสะสมความรู้เกี่ยวกับสภาพของชีวิตให้ถูกต้องตามความเป็นจริง เพื่อละ

ความไม่รู้ที่ทำให้ทำกรรมต่าง ๆ ที่เป็นอกุศล เป็นเหตุให้ได้รับทุกข์ทรมานอย่างสาหัสทีเดียว

เรื่องทุกเรื่องในพระไตรปิฎก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของบุคคลที่กระทำอกุศลกรรม ก็เป็นอนุสติเตือนให้ท่านผู้ฟังเป็นผู้ที่ไม่ประมาท ตราบใดที่ท่านยังไม่ได้ดับกิเลสเป็นสมุจเฉท โภคะยังมี โทสะยังมี โมหะยังมี อิสสายังมี อกุศลธรรมอื่นยังมี วันหนึ่งจะเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้ท่านกระทำกรรมที่เป็นอกุศลกรรม ที่จะทำให้ไปสู่รอกุมต่าง ๆ และได้รับความทุกข์ทรมาน

ขอกล่าวถึงเรื่องของพระเทวทัตในพระไตรปิฎก เพื่อท่านผู้ฟังจะได้เป็นผู้ที่ไม่ประมาท มีข้อธรรมหลายข้อในเรื่องของท่านพระเทวทัตที่ท่านควรจะพิจารณาไตร่ตรอง เพื่อการเจริญสติปัฏฐานของท่านจะได้ไม่คลาดเคลื่อนไม่ผิดไป

เรื่องของท่านพระเทวทัต เป็นเรื่องของผู้ที่ยังไม่ใช้พระอริยเจ้า เพราะฉะนั้น ก็มีทั้งโทสะ โทสะ โมหะ มีความต้องการในลาภ ในยศ ในสรรเสริญ ท่านพระเทวทัตเป็นผู้ที่สมบุรณ์ด้วยชาติ ด้วยตระกูล ด้วยยศ ด้วยทรัพย์ แต่ยังไม่พอสำหรับผู้ที่ยังมีกิเลส เพราะฉะนั้น ถ้าท่านผู้ฟังเป็นผู้ที่มีทรัพย์ มีลาภ มียศ มีสรรเสริญ แต่ยังไม่หมดกิเลส ยังไม่ได้ขัดเกลา ละอกุศลให้เบาบาง ก็เป็นเรื่องที่ประมาทไม่ได้ว่า กิเลส นั้นอาจจะมีกำลังกล้า ทำให้ท่านสามารถปฏิบัติธรรมคลาดเคลื่อนผิดไปในทางอกุศลกรรมหนัก ๆ ได้

ถ้าท่านจะสังเกตดู ถ้าท่านเป็นผู้ที่ตรงต่อธรรมจริง ๆ การปฏิบัติธรรมของท่านนั้นเพื่ออะไร เพื่อลาภ เพื่อบริษัทธิบริวาร หรือเพื่อเข้าใจสภาพธรรมให้ถูกต้องตามความเป็นจริง ถ้าท่านพิจารณาสภาพจิตของท่านเองให้ละเอียด ท่านย่อมได้รับประโยชน์ที่จะขัดเกลาอกุศลยิ่งขึ้น แต่ถ้าท่านไม่พิจารณาโดยละเอียด ท่านก็ต้องเป็นไปตามกำลังของอกุศลนั้น ๆ

การที่ท่านผู้ฟังได้พิจารณาความประพฤติ การปฏิบัติของท่านพระเทวทัต ก็เพื่อที่จะให้ท่านได้ระลึกถึงสภาพธรรม ไม่ว่าจะเป็นในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน หรือหลังการปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค จนถึงกาลสมัยนี้ ความคิด

ความเห็น ความเชื่อของแต่ละบุคคลนั้น ก็ต่างกันไปตามการสะสมของเหตุปัจจัย ผู้ที่มีการสะสมที่จะโน้มไป คล้อยไปในทางการเห็นผิด แม้ในครั้งพุทธกาลก็เห็นผิด กล่าวผิดด้วย

ใน **พระวินัยปิฎก จุลวรรค** เรื่องพระเทวทัตทูลขอปกครองสงฆ์ ท่านเป็นพระภิกษุ มีพระผู้มีพระภาคเป็นศาสดา แต่เพราะความต้องการในลาภ ยศ สรรเสริญ ท่านก็ทูลขอพระผู้มีพระภาคในการปกครองสงฆ์

พระวินัยปิฎก จุลวรรค มีว่า

ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาค อันบริษัทหมู่ใหญ่แวดล้อมแล้ว ประทับนั่งแสดงธรรมแก่บริษัท พร้อมทั้งพระราชา ครั้นนั้น พระเทวทัตลุกจากอาสนะ ห่มผ้าเฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลีไปทางพระผู้มีพระภาค แล้วกราบทูลว่า

พระพุทธเจ้าข้า บัดนี้ พระผู้มีพระภาคทรงพระชราแล้ว เป็นผู้เฒ่า แก่หง่อมแล้ว ล่วงกาลผ่านวัยไปแล้ว บัดนี้ ขอพระองค์จงทรงชวนชวายน้อย ประกอบพิธีกรรมสุขวิหารอยู่เถิด ขอจงมอบภิกษุสงฆ์แก่ข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าจักปกครองพระภิกษุสงฆ์

ถ้าท่านผู้ฟังเป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน เวลาที่มีการเคลื่อนไหว นั่ง นอน ยืน เดิน เหยียด คู้ สติระลึกได้ รู้ว่าเป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม และละสิ่งที่เป็นอกุศล เวลาที่อกุศลจิตเกิดขึ้น ก่อนที่จะไหวไปกระทำอกุศลกรรม สติระลึกได้ ก็รู้ในสภาพที่เป็นอกุศลธรรมนั้น จึงมีการวิริติ มีการงดเว้น แต่ผู้ที่ไม่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ กระทำไปโดยตลอด ตั้งแต่ นั่งกระโหย่งเท้า ถวายบังคม แล้วก็กราบทูลขอเพื่อการปกครองสงฆ์

พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า

อย่าเลย เทวทัต เธออย่าพอใจที่จะปกครองภิกษุสงฆ์เลย

แม้ครั้งที่ ๒ แม้ครั้งที่ ๓ พระเทวทัตก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

พระพุทธเจ้าข้า บัดนี้ พระผู้มีพระภาคทรงพระชราแล้ว เป็นผู้เฒ่าแก่หง่อมแล้ว ล่วงกาลผ่านวัยไปแล้ว บัดนี้ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงชวนชวายน้อย ประ

กอบทวิญญูธรรมสุขวิหารอยู่เกิด ขอจงมอบภิกษุสงฆ์แก่ข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระพุทธเจ้า
จักปกครองภิกษุสงฆ์

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร เทวทัต แม้แต่สารีบุตรและโมคคัลลานะ เรายังไม่มอบภิกษุสงฆ์ให้ ไฉน
จะพึงมอบให้เธอผู้เช่นซากศพ ผู้บริโภคปัจจัยเช่นก้อนเขฬะเล่า

ที่นั่น พระเทวทัตคิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงรุกรานเรากลางบริษัท พร้อมด้วย
พระราชา ด้วยวาตะว่า บริโภคปัจจัยดุจก้อนเขฬะ ทรงยกย่องแต่พระสารีบุตรและ
พระโมคคัลลานะ ดังนี้ จึงโกรธ น้อยใจ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณ
แล้วกลับไป

นี่แหละ พระเทวทัตได้ผูกอาฆาตในพระผู้มีพระภาคเป็นครั้งแรก

ท่านผู้ฟังได้ฟังเหตุการณ์จริง ๆ ที่เกิดขึ้นในครั้งนั้น รู้สึกราวไรบ้าง มีข้อคิด
อะไรบ้างไหมที่ได้ฟังอย่างนี้ สงสัยไหมว่าทำไมพระผู้มีพระภาคจึงตรัสด้วยพระดำรัส
ที่ว่า แม้แต่สารีบุตรและโมคคัลลานะ เรายังไม่มอบภิกษุสงฆ์ให้ ไฉนจะพึงมอบให้เธอ
ผู้เช่นซากศพ ผู้บริโภคปัจจัยเช่นก้อนเขฬะเล่า

บางท่านคิดว่า ไม่ควรที่จะตรัสอย่างนี้ เพราะเหตุว่าทำให้ท่านพระเทวทัตเกิด
ความอาฆาตและผูกอาฆาตในพระผู้มีพระภาค เพราะพระองค์ตรัสในท่ามกลางบริษัทที่
กำลังฟังธรรม แต่พระองค์ทรงกระทำทุกอย่างที่ไม่ผิด

ท่านผู้ฟังให้ความเห็นว่า แม้แต่พระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะซึ่งเป็น
พระอัครสาวก พระผู้มีพระภาคก็ยังมิได้ทรงมอบการปกครองพระภิกษุสงฆ์ให้
เพราะเหตุว่าพระธรรมที่ได้ทรงแสดงไว้นั้น เลิศด้วยเหตุผลสมบูรณ์แล้ว เพราะฉะนั้น
ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นผู้ที่ปกครองสงฆ์ พระธรรมที่
สมบูรณ์ด้วยเหตุผลนั้น ย่อมปกครองได้แทนพระองค์ เป็นศาสดาแทนพระองค์

แต่อย่าลืมว่า คนที่จะเห็นผิด คนที่จะคิดผิด ถึงจะตรัสอย่างนี้ หรือไม่ตรัส
อย่างนี้ ผู้นั้นก็เห็นผิด และกระทำผิดได้ ตามเหตุปัจจัยที่ได้สะสมมา ถึงแม้พระผู้มี-
พระภาคจะไม่ตรัสอย่างนี้ อำนาจกิเลส อำนาจความปรารถนาในลาภ ในยศ ใน

สรวเสริญ สุขนั้น ท่านพระเทวทัตหรือจะยอมที่จะไม่คิดที่จะปกครองสงฆ์ เพราะเหตุว่าเป็นการสะสมมาในจิตของท่านแล้ว ที่เป็นผู้ที่ต้องการในลาภ ในยศ ในสรวเสริญ สุข

เพราะฉะนั้น การที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดจะสะสมเหตุปัจจัย ความคิด ความโน้มเอียง ความเชื่อในเรื่องความคิดเห็น ในข้อปฏิบัติ ในความเข้าใจธรรมด้วยตนเอง ต่าง ๆ นานา ก็เป็นเรื่องที่ผู้นั้นได้สะสมเหตุปัจจัยมาแล้ว แม้ผู้อื่นจะกล่าวอย่างไร จะชี้แจงอย่างไร จะมีเหตุผลอย่างไร ก็แล้วแต่ว่าผู้นั้นจะสะสมเหตุปัจจัยที่จะรับฟัง ที่จะพิจารณา หรือถึงแม้ว่า พระผู้มีพระภาค พระศาสดาจะได้ทรงแสดงด้วยถ้อยคำที่ควรจรรโลงใจได้แล้วว่า ท่านพระเทวทัตไม่ควรเลยที่จะปกครองพระภิกษุสงฆ์ เพราะแม้ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะซึ่งเป็นพระอัครสาวก พระผู้มีพระภาคก็ยังมิได้ทรงมอบสงฆ์ให้ปกครอง เพราะฉะนั้น ท่านพระเทวทัตได้ฟังอย่างนี้ก็ควรจะล้มเลิกความคิดที่จะปกครองพระภิกษุสงฆ์เสีย แต่ท่านพระเทวทัตก็หาได้คิดอย่างนั้นไม่ แม้ว่าผู้ที่ตรัสจะเป็นพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

แสดงให้เห็นถึงกำลังของปัจจัยที่ได้สะสมมา ที่จะทำให้เกิดคตินั้น ประพฤติอย่างนั้น เป็นไปอย่างนั้น ซึ่งท่านผู้ฟังไม่ควรประมาทกิเลสที่มีอยู่ในจิตใจ ที่ยังไม่ได้ขัดเกลาให้เบาบาง ถ้าท่านไม่เป็นผู้ที่ขัดเกลาด้วยการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จะไม่ทราบเลยว่า กิเลสนั้นมีมาก และมีกำลังมากมายสักแค่ไหน

สำหรับท่านพระเทวทัต ท่านผู้ฟังอาจจะสงสัยข้อความที่ว่า นี่แหละพระเทวทัตได้ผูกความอาฆาตในพระผู้มีพระภาคเป็นครั้งแรก ซึ่งก่อนนั้นท่านก็ได้เคยไปแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ให้ปรากฏแก่เจ้าชายอชาตศัตรู ซึ่งเป็นโอรสของพระเจ้าพิมพิสาร ด้วยความต้องการในลาภ ในยศ ในสรวเสริญ แต่ในครั้งนั้น เพียงแต่ต้องการลาภ ยศ สรวเสริญ เมื่อท่านเป็นผู้ที่สามารถกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ได้ ก็เกิดความต้องการที่จะให้บุคคลอื่นสรวเสริญในความสามารถของท่าน เพราะเหตุว่าแม้ท่านพระเทวทัตจะบรรพชาอุปสมบทพร้อมกับท่านพระอานนท์ ท่านพระอนุรุทธะ และพวกเจ้าชายศากยะ แต่ท่านพระอานนท์ท่านก็ได้บรรลุนิพพานเป็นพระโสดาบัน

ท่านพระอนุรุทธะท่านก็เป็นผู้ที่ได้บรรลุลักขุทธิพย์ และเป็นพระอริยสาวก ส่วนท่านพระเทวทัตนั้น เป็นผู้ที่สามารถทำอิทธิปาฏิหาริย์ได้ แต่ไม่ได้บรรลุลक्षणธรรมเป็นพระอริยเจ้า

ข้อความต่อไปในพระไตรปิฎกมีว่า

ปกาสณียกรรม

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล สงฆ์จึงลงปกาสณียกรรมในกรุงราชคฤห์ แก่เทวทัตว่า ปกติของพระเทวทัต ก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดียวนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง พระเทวทัตทำอย่างใดด้วยกาย วาจา ไม่พึงเห็นว่า พระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์ เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัวพระเทวทัตเอง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็แลสงฆ์พึงทำอย่างนี้ ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ว่าดังนี้

ข้อความต่อไปก็เป็นกรรมวาจา ทำปกาสณียกรรมตามพระวินัย คือ ภิกษุรูปใด จะเป็นผู้สมควรแก่การที่จะประกาศความประพฤติของท่านพระเทวทัต ซึ่งแต่ก่อนเป็นอย่างหนึ่ง แล้วบัดนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกับท่านพระสารีบุตรว่า

ดูกร สารีบุตร ถ้ากระนั้นเธอจงประกาศเทวทัตในกรุงราชคฤห์

ท่านพระสารีบุตรทูลถามว่า

เมื่อก่อนข้าพระพุทธเจ้ากล่าวชมพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์ว่า โฬธิบุตรมีฤทธิ์มาก โฬธิบุตรมีอำนาจมาก ข้าพระพุทธเจ้าจะประกาศพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์อย่างไรพระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร เธอกล่าวชมเทวทัตในกรุงราชคฤห์แล้วเท่าที่เป็นจริงว่า โฬธิบุตรมีฤทธิ์มาก โฬธิบุตรมีอำนาจมาก

ท่านพระสารีบุตรกราบทูลว่า

อย่างนั้นพระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร เธอจงประกาศเทวทัตในกรุงราชคฤห์เท่าที่เป็นจริง เหมือนอย่างนั้นแล

ท่านพระสารีบุตรทูลรับสนองพระพุทธพจน์แล้ว ซึ่งเมื่อท่านพระสารีบุตรอันสงฆ์สมมุติแล้ว เพื่อประกาศพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์ ท่านก็ได้เข้าไปสู่กรุงราชคฤห์พร้อมด้วยภิกษุมารูป แล้วได้ประกาศพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์ว่า ปกติของพระเทวทัต ก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดียวนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง พระเทวทัตทำอย่างใดด้วยกาย วาจา ไม่พึงเห็นว่า พระพุทธ พระธรรม หรือพระสงฆ์ เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัวพระเทวทัตเอง

๒๕๕

สำหรับบุคคลในครั้งนั้น ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับรู้เหตุการณ์ในครั้งนั้น จะมีความคิดเห็นอย่างไร ข้อความในพระไตรปิฎกมีว่า

ประชาชนในกรุงราชคฤห์ พวกที่ไม่มีศรัทธา ไม่เลื่อมใส ไร้ปัญญา ต่างกล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณะเชื้อสายพระศาสดาบุตรเหล่านี้ เป็นคนริษยา ย่อมเกียดกันสักการะของพระเทวทัต

กลับกันเสียแล้ว

แทนที่จะเห็นว่า ท่านพระเทวทัตเป็นผู้ริษยา เป็นผู้ที่หนักในลาภสักการะ จึงทูลขอปกครองสงฆ์แด่พระผู้มีพระภาค แต่ประชาชนผู้ไม่มีความเลื่อมใส ไม่มีศรัทธา เป็นผู้ไร้ปัญญา กลับกล่าวว่า พระสงฆ์สาวกที่เป็นเชื้อสายพระศาสดาบุตรเหล่านี้ เป็นคนริษยา ย่อมเกียดกันลาภสักการะของพระเทวทัต ก็เป็นเรื่องธรรมดาของบุคคลต่าง ๆ ที่จะมีความคิดเห็นต่าง ๆ กันตามการสะสมของเหตุปัจจัย ควรที่จะเข้าใจถูกต้องตามสถานการณ์ สภาพของเหตุการณ์นั้น แต่เพราะสะสมที่จะเข้าใจผิด เห็นผิด และก็กล่าววาทาผิด

ข้อความต่อไปมีว่า

ส่วนประชาชนพวกที่มีศรัทธา เลื่อมใส เป็นบัณฑิต มีปัญญาดี กล่าวอย่างนี้ว่า เรื่องนี้คงจักไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประกาศพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์

ข้อความต่อไป มีว่า

พระเทวทัต ได้สั่งให้ราชบุรุษไปปลงพระชนม์พระผู้มีพระภาค

ไม่ควรเลยที่เป็นภิกษุ ถึงกับจะปลงพระชนม์พระผู้มีพระภาค แต่ความเห็นผิด และการสะสมมาของกิเลสอย่างแรงกล้า ทำให้เกิดจิตที่คิดจะปลงพระชนม์พระผู้มี-

พระภาค ท่านพระเทวทัตถึงกับไปเฝ้าเจ้าชายอชาตศัตรู ทูลขอให้เจ้าชายอชาตศัตรูสั่งให้ราชบุรุษไปปลงพระชนม์พระผู้มีพระภาค ซึ่งเจ้าชายอชาตศัตรูได้มอบเรื่องนี้ทั้งหมดให้ท่านพระเทวทัต คือ สั่งราชบุรุษว่า แล้วแต่ท่านพระเทวทัตจะสั่งอย่างไร ก็ให้ทำอย่างนั้น

ซึ่งท่านพระเทวทัตก็ได้คิดแผนการณ์ที่จะปลงพระชนม์พระผู้มีพระภาคอย่างแยบคาย โดยการที่ให้ราชบุรุษผู้หนึ่งไปปลงพระชนม์พระผู้มีพระภาค โดยท่านบอกว่า ขณะนั้นพระผู้มีพระภาคประทับที่นั่น ให้ราชบุรุษผู้หนึ่ง คือผู้หนึ่ง ไปปลงพระชนม์พระผู้มีพระภาคแล้ว จงกลับทางนั้น ซึ่งเมื่อราชบุรุษผู้หนึ่งได้ไปถึงที่ ๆ พระผู้มีพระภาคประทับ ก็เกิดการกลัว หวาดหวั่น สะทกสะท้าน และพระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงธรรม ราชบุรุษนั้นได้ดวงตาเห็นธรรม และก็ถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ตรัสให้ราชบุรุษนั้นกลับไปเสียอีกทางหนึ่ง ไม่ใช่ทางที่ท่านพระเทวทัตบอกให้กลับ

ท่านพระเทวทัตเมื่อส่งราชบุรุษคนที่ ๑ ให้ไปปลงพระชนม์พระผู้มีพระภาค ก็ได้ให้ราชบุรุษอีก ๒ คน คอยอยู่ที่ริมทาง ซึ่งเมื่อราชบุรุษคนที่ ๑ ปลงพระชนม์แล้ว กลับมาทางนั้น ก็ให้ราชบุรุษ ๒ คนนี้ฆ่าราชบุรุษคนนั้นเสีย และก็ให้ราชบุรุษอีก ๔ คน คอยอยู่ริมทาง คอยฆ่าราชบุรุษ ๒ คนที่กลับมาทางนั้น และก็ให้ราชบุรุษอีก ๘ คน คอยอยู่ริมทาง คอยฆ่าราชบุรุษ ๔ คนที่กลับมาทางนั้น และก็ให้ราชบุรุษอีก ๑๖ คน คอยอยู่ริมทาง และก็ฆ่าราชบุรุษ ๘ คนนั้น

แต่เมื่อพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมแก่ราชบุรุษคนนั้นแล้ว ราชบุรุษคนนั้นก็ได้อีกกลับไปเสียอีกทางหนึ่ง ราชบุรุษ ๒ คนที่คอยอยู่ เห็นช้าไม่มาลักที่ ก็เดินสวนทางไปพบพระผู้มีพระภาค ได้ฟังธรรม ถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ พระผู้มีพระภาคก็ส่งราชบุรุษ ๒ คนนั้น ไปเสียทางอื่น

เพราะฉะนั้น ราชบุรุษอีก ๔ คนที่คอยอยู่ เห็นช้านัก ก็เดินสวนทางไปอีก ได้ฟังธรรมอีก แล้วก็ถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะอีก แล้วก็กลับไปเสียทางอื่นอีก

ราชบุรุษ ๘ คน เห็นช้านัก ก็เดินสวนทางไป ได้ฟังธรรม ได้ถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ แล้วก็กลับเสียอีกทางหนึ่ง

และราชบุรุษ ๑๖ คน เห็นช้านัก ก็ได้เดินสวนทางไป ได้เฝ้าพระผู้มีพระภาค ได้ฟังธรรม ได้ถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ทั้ง ๑๖ คน

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคก็ไม่ถูกผู้หนึ่งผู้ใดปลงพระชนม์ แต่ว่าตามความเป็นจริง ไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดที่สามารถจะปลงพระชนม์พระผู้มีพระภาคได้เลย นี่เป็นด้วยพระบารมีที่ได้สะสมมาในอดีตที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อท่านพระเทวทัตไม่เห็นราชบุรุษปลงพระชนม์พระผู้มีพระภาค ยังไม่ยุติการที่จะปลงพระชนม์พระผู้มีพระภาค เมื่อพวกราชบุรุษไม่สามารถจะปลงพระชนม์ได้ ท่านพระเทวทัตก็คิดที่จะปลงพระชนม์พระผู้มีพระภาคด้วยตนเอง โดยการที่ท่านทำโลหิตุปบาท ขึ้นสู่เขาคิชฌกูฏ แล้วก็ทิ้งศิลาก้อนใหญ่ลงมาเพื่อจะปลงพระชนม์พระผู้มีพระภาค

ข้อความนี้ ท่านผู้ฟังคงจะได้รับฟังอยู่ก่อนแล้ว ขอผ่านไป

ข้อความต่อไปมีว่า

ท่านพระเทวทัตก็ได้ปล่อยช้างนาฬาคีรี ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงแผ่เมตตาจิตลำดับนั้น ช้างนาฬาคีรีได้สัมผัสพระเมตตาจิตของพระผู้มีพระภาคแล้วลงดวงลง แล้วเข้าไปทางพระผู้มีพระภาค แล้วได้ยืนอยู่ตรงพระพักตร์พระผู้มีพระภาค ซึ่งเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงยกพระหัตถ์อุบลกระพองช้างนาฬาคีรี และตรัสกับช้างนาฬาคีรีแล้ว

ลำดับนั้น ช้างนาฬาคีรีเองวงอุบลละอองอุบลีพระบาทของพระผู้มีพระภาค แล้วพ่นลงบนกระหม่อม ย่อตัว ถอยออกไปชั่วระยะที่แลเห็นพระผู้มีพระภาค ไปสู่โรงช้าง แล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ของตน

ก็แลช้างนาฬาคีรี เป็นสัตว์ อันพระพุทธานุภาพทรงทราบแล้ว ด้วยประการนี้สมัยนั้น คนทั้งหลายขับร้องคาถาว่าดังนี้

คนพวกหนึ่ง ย่อมฝึกช้างและม้าด้วยใช้ท่อนไม้บ้าง ใช้ขอบ้าง ใช้แสบ้าง สมเด็จพระพุทธเจ้าผู้แสวงพระคุณใหญ่ ทรงทราบช้าง โดยไม่ต้องใช้ท่อนไม้ ไม่ต้องใช้แสตรา

นี่เป็นคาถาที่คนในครั้งนั้นขับร้องกัน หลังจากที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงทำให้ ช้างนาฬาคีรีกลับไปสู่โรงช้างแล้ว สำหรับพระธรรมนั้น ก็ย่อมฝึกคนจนได้บรรลุ อริยสัจ ธรรม โดยไม่ต้องใช้ท่อนไม้ ไม่ต้องใช้ขอ ไม่ต้องใช้แส

ข้อความต่อไป มีว่า

คนทั้งหลายต่างก็เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทนาว่า พระเทวทัตนี้เป็นคนมีบาป ไม่มีบุญ เพราะพยายามปลงพระชนม์พระสมณะโคดมผู้มีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอำนาจ มากอย่างนี้ ลากสักการะของพระเทวทัตเสื่อม ส่วนลากสักการะของพระผู้มีพระภาค เจริญยิ่งขึ้น

ต่อจากนั้น เมื่อพระเทวทัตต้องการความเป็นใหญ่ จึงจัดทำสังฆเภท คิดที่จะ แยกสงฆ์ไปปกครอง ท่านอุลลขวัตถุ & ประการแก่พระผู้มีพระภาค

ซึ่งการอุลลขวัตถุ & ประการของท่านพระเทวทัต ขอให้ท่านผู้ฟังพิจารณาการ กล่าวอ้างเหตุผลว่า ท่านเห็นด้วย หรือว่าท่านเคยอ้างอย่างท่านพระเทวทัตอ้างหรือไม่

ข้อความในพระวินัยปิฎกมีว่า

ครั้งนั้น ท่านพระเทวทัตพร้อมกับบริษัทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม แล้วนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เมื่อนั่งเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสคุณแห่งความเป็นผู้มักน้อย ความ สันโดษ ความขัดเกลา ความก้ำจืด อาการที่น่าเลื่อมใส ความไม่สังสม การปรารภ ความเพียร โดยเอนกปริยาย

พระพุทธเจ้าข้า วัตถุ & ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มักน้อย ความ เป็นผู้สันโดษ ความขัดเกลา ความก้ำจืด อาการที่น่าเลื่อมใส ความไม่สังสม การ ปรารภความเพียร โดยเอนกปริยาย

ข้าพระพุทธเจ้า ขอประทานพระวโรกาส ภิกษุทั้งหลายพึงถือการอยู่ป่าเป็น
วัตรตลอดชีวิต รูปใดอาศัยบ้านอยู่ รูปนั้นพึงต้องโทษ

ภิกษุทั้งหลายพึงถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดยินดีกิจนิมนต์
รูปนั้นพึงต้องโทษ

ภิกษุทั้งหลายพึงถือทรงผ้าบังสกุลเป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดยินดีคฤหบดีจิวร
รูปนั้นพึงต้องโทษ

ภิกษุทั้งหลายพึงถือการอยู่โคนไม้เป็นวัตรตลอดชีวิต รูปใดเข้าอาศัยที่มุงที่บัง
รูปนั้นพึงต้องโทษ

ภิกษุทั้งหลายไม่พึงฉันปลาและเนื้อตลอดชีวิต รูปใดฉันปลาและเนื้อ รูปนั้นพึง
ต้องโทษ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า

อย่าเลย เทวทัต ภิกษุรูปใดปรารภนา ภิกษุนั้นจงถือการอยู่ป่าเป็นวัตร รูปใด
ปรารภนา จงอยู่ในบ้าน (ในเขตบ้าน) รูปใดปรารภนา จงถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร
รูปใดปรารภนา จงยินดีกิจนิมนต์ รูปใดปรารภนา จงถือทรงผ้าบังสกุลเป็นวัตร รูปใด
ปรารภนา จงยินดีคฤหบดีจิวร เราอนุญาตโคนไม้เป็นเสนาสนะ ๘ เดือน เราอนุญาต
ปลาและเนื้อที่บริสุทธิ์โดยส่วน ๓ คือ ไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน ไม่รังเกียจ

ท่านผู้ฟังเคยอ้างอย่างท่านพระเทวทัตไหม อ้างพระพุทธดำรัสโดยตรงที่ว่า
พระผู้มีพระภาคตรัสคุณแห่งความเป็นผู้มักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความ
ก้ำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส ความไม่สังสม การปรารภความเพียร โดยเอนกปริยาย
วัตถุ ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มักน้อย ความเป็นผู้สันโดษ ความขัด
เกลา ความก้ำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส ความไม่สังสม การปรารภความเพียร โดย
เอนกปริยาย คือ พึงถือการอยู่ป่าเป็นวัตรตลอดชีวิต

นี่คือความเห็นของท่านพระเทวทัตที่ว่า เพราะพระผู้มีพระภาคตรัสให้เป็นผู้ที่
ขัดเกลา ให้เป็นผู้ที่มักน้อย สันโดษ มีอาการที่น่าเลื่อมใส และปรารภความเพียร
เพราะฉะนั้น ก็ควรจะอยู่ป่าตลอดชีวิต

แต่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาตตามที่ท่านพระเทวทัตทูลขอที่อ้างว่าเป็นข้อปฏิบัติที่ขัดเถลา มักน้อย และปรารภความเพียร เพราะทรงทราบอริยาศัยของสัตว์โลกตามความเป็นจริง

การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ไม่ใช่ไปรู้ธรรมที่เกิดกับบุคคลอื่น แต่ต้องเป็นสภาพธรรมที่เกิดกับตนที่สะสมมาตามเหตุตามปัจจัยแล้วเกิดขึ้น ที่สติจะต้องระลึกรู้ ปัญญาจะต้องรู้ชัด จนละการยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนด้วยการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ มีปกติรู้สภาพความเป็นจริงของธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ด้วยเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงรับสั่งว่า อย่าเลย เทวทัต ภิกษุรูปใดปรารภนา ภิกษุนั้นจงถือการอยู่ป่าเป็นวัตร รูปใดปรารภนา จงอยู่ในบ้าน คือ ในเขตบ้าน แล้วแต่ อริยาศัย ขอให้เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานตามความเป็นจริง สามารถที่จะเป็นผู้รู้แจ้งอริยสัจได้โดยไม่ต้องไปอยู่ป่า ถ้าขณะนี้ อยู่ที่นี่ สติก็จะรู้ลักษณะของนามธรรม และรูปธรรม จนกระทั่งประจักษ์สภาพความเป็นจริงของธรรมนั้น ๆ ได้

สำหรับข้อที่ ๒ ภิกษุรูปใดปรารภนา จงถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร รูปใดปรารภนา จงยินดีกิจนิมนต์ ตามอริยาศัยอีกเหมือนกัน

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่งที่ท่านถามว่า ในพระไตรปิฎกมีข้อความเรื่องที่ภิกษุบางรูปท่านเห็นคนฝึกหัดการยิงศรบ้าง ดัดศรบ้าง เหล่านี้ ก็ทำให้ท่านคิดที่จะฝึกตน ดัดตน แล้วท่านก็กลับไปสู่ที่อยู่ของท่าน ประพฤติปฏิบัติธรรม ทำให้ดูเสมือนว่า การที่จะประพฤติปฏิบัติธรรมนั้น ต้องกลับไปอยู่ ไปสู่ที่อยู่ของตน จึงจะประพฤติได้ แต่ถ้าศึกษาในพระไตรปิฎกโดยแท้จริง ๆ ท่านที่ไปบิณฑบาต ท่านเห็นอะไรต่ออะไรที่จะเป็นเครื่องเตือนให้สติระลึกรู้ในการที่จะขัดเถลา ด้วยการปรารภความเพียรระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้น ท่านที่ไม่กลับไปสู่ที่อยู่ก็มี ท่านก็จะรู้ลักษณะนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้น รู้แจ้งอริยสัจธรรม ถึงความเป็นพระอรหันต์ในขณะนั้นได้ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่จะไปเอาตัวอย่างบุคคลหนึ่งบุคคลใด โดยที่ความเป็นจริงของท่านทุก ๆ ขณะนี้ เกิดขึ้นแล้วเพราะเหตุปัจจัยทั้งสิ้น

ใครคิดว่าจะมาฟังธรรมที่วัด แต่เกิดกลับใจไม่มาฟัง ขณะนั้นสติจะระลึก รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมนานาชนิด นานาประการที่กำลังปรากฏในขณะนั้น เกิดขึ้นในขณะนั้น เพราะเหตุปัจจัยในขณะนั้น เป็นสติปัฏฐานทั้งสิ้น แต่ไม่ใช่ว่า การเจริญอบรมจะต้องเป็นแบบเดียวกัน คือ มาฟังเสียก่อน และกลับไปเจริญสมณธรรมที่บ้าน อย่างนั้นไม่ใช่ แต่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จะกลับหรือไม่กลับ จะไปทางซ้าย จะไปทางขวา จะไปที่ไหน จะไปหาใครต่อไป ก็เป็นเรื่องที่แล้วแต่สติจะระลึก รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม เพราะเหตุว่าไม่มีนามธรรมและรูปธรรมใดที่เกิดขึ้นได้โดยไม่มีเหตุปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นนามธรรมชนิดใดก็ตาม เป็นผู้ติดตามรู้สภาพธรรมที่เกิดขึ้นแล้วปรากฏเพราะเหตุปัจจัยตามความเป็นจริง

ไม่ใช่ว่า ไปศึกษาและเข้าใจ ยึดถือว่าจะต้องทำตามอย่างนั้น บุคคลนั้นทำอย่างนั้น เราก็จะต้องทำอย่างนั้นด้วย นั่นเป็นบุคคลนั้น บุคคลนั้นทำอย่างนั้นเพราะปัจจัยของบุคคลนั้นสะสมมาที่จะทำอย่างนั้น บุคคลนี้ คือ ตัวท่านเอง กำลังทำอะไร อยู่ กำลังมีนามธรรมอะไร รูปธรรมอะไรที่กำลังเกิดปรากฏเพราะเหตุปัจจัยในขณะนี้ เป็นของจริง เป็นสัจจธรรม เป็นสิ่งที่สติจะต้องระลึกเพื่อรู้แล้วละ

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ไปตามอย่างใครในพระไตรปิฎก ถ้าท่านผู้ฟังมีความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องการเจริญสติปัฏฐานแล้ว ท่านอ่านข้อความนั้น ท่านก็ทราบทั่วว่า ภิกษุรูปที่ท่านกลับจากบิณฑบาต ท่านไม่บิณฑบาตต่อก็เพราะว่าท่านจะกลับ ก็เรื่องของท่าน สะสมปัจจัยมาที่จะกลับ ท่านก็กลับ และระหว่างนั้น สติของท่านจะระลึก รู้ลักษณะของนาม หรือว่าลักษณะของรูป หรือไม่ระลึก หรือว่าสมาธิจะเกิดก่อน หรือว่านิรณัจจะเกิดมากอย่างไกรก็เป็นเรื่องของท่าน ซึ่งไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดจะไปแสดงสภาพวาระจิตโดยละเอียด ตั้งแต่ได้ฟังธรรม หรือเห็นสิ่งที่สะกิดเตือนใจให้ระลึกถึงการปฏิบัติธรรม และความคิดใดจะเกิดขึ้น สติจะระลึก รู้ว่าเป็นสภาพนามธรรมที่คิด หรือว่าท่านจะไม่ระลึกรู้ก็เป็นเรื่องของท่าน

แต่ถ้าท่านมีความเข้าใจเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานถูกต้อง จะเห็นว่า ไม่ว่าชีวิตต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกจะถึงการรู้แจ้งอริยสัจธรรมในลักษณะใดก็ตาม ย่อมเป็นไป

ตามปัจจัยของแต่ละท่านที่ได้สะสมมาอย่างนั้น ซึ่งไม่ใช่เรื่องที่ท่านผู้ฟังจะไปคิดว่า ท่านจะต้องฝันทำอย่างบุคคลนั้น โดยที่ไม่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ตามความเป็นจริง

ข้อความต่อไป เพื่อจะได้ทราบถึงเหตุการณ์ในครั้งนั้นว่า มีอะไรเกิดขึ้นกับ พระผู้มีพระภาคและท่านพระเทวทัต ซึ่งเมื่อท่านพระเทวทัตได้ฟังพระผู้มีพระภาครับสั่งว่า อย่าเลย เทวทัต แทนที่ท่านพระเทวทัตจะเห็นว่าถูกต้องตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ไม่ควรจะเป็นไปอย่างที่ท่านกราบทูลขอพระผู้มีพระภาคเลย ท่านพระเทวทัตไม่เห็นอย่างนั้น

ข้อความต่อไปในพระไตรปิฎกมีว่า

ครั้งนั้น พระเทวทัตคิดว่า พระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาตวัตถุ ๕ ประการนี้ จึงว่าเรงดีใจ พร้อมกับบริษัท ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณ แล้วกลับไป

แทนที่จะเห็นตามว่าไม่ควร เพราะพระผู้มีพระภาคตรัสว่า อย่าเลย ท่านกลับดีใจ เพราะท่านเห็นว่า ต่อไปนี้คนจะต้องเลื่อมใสท่าน ที่ท่านกราบทูลขอข้อประพฤติกฎที่นำเลื่อมใส ที่เป็นไปเพื่อความมักน้อย เพื่อการปรารภความเพียร เพื่อความสันโดษ แต่พระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาต

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เห็นผิด ไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็เข้าใจว่า สิ่งที่ท่านทูลขอนั้นเป็นสิ่งที่ดีกว่าความเห็นของพระผู้มีพระภาค

ข้อความต่อไปมีว่า

ต่อมาพระเทวทัตพร้อมกับบริษัทเข้าไปสู่กรุงราชคฤห์ แล้วประกาศให้ประชาชนเข้าใจวัตถุ ๕ ประการว่า ท่านทั้งหลาย พวกอาตมาเข้าไปเฝ้าพระสมณโคดม ทูลขอวัตถุ ๕ ประการว่า พระพุทธเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสคุณแห่งความเป็นผู้มักน้อย ความเป็นผู้สันโดษ ความขัดเกลา ความก้ำจืด อาการที่นำเลื่อมใส ความไม่สังสม การปรารภความเพียรโดยเอนกปริยาย พระพุทธเจ้าข้า วัตถุ ๕

ประการนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มักน้อย ความเป็นผู้สันโดษ ความขัดเกลา ความกำจัด อาการที่นวลเลื่อมใส ความไม่สังสม การปรารถนาความเพียร โดยเอนกปริยาย ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระวโรกาส ภิกษุทั้งหลายพึงถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ตลอดชีวิต รูปใดอาศัยบ้านอยู่ รูปนั้นพึงต้องโทษ ฯลฯ ... ตลอดจนถึง ภิกษุไม่พึงฉันปลาและเนื้อตลอดชีวิต รูปใดฉันปลาและเนื้อ รูปนั้นพึงต้องโทษ

วัตถุ ๕ ประการนี้ พระสมณโคดมไม่ทรงอนุญาต แต่พวกอาตมาสมาทาน ประพฤติตามวัตถุ ๕ ประการนี้

คิดว่าเป็นความถูกต้องที่ประกาศอย่างนั้น เพราะเหตุว่าไม่รู้ชัดในมัชฌิมาปฏิปทา ข้อปฏิบัติที่กำจัดอภิขณาโหมนัสเพราะสติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตรงตามความเป็นจริง จึงจะละความไม่รู้และอภิขณาโหมนัสได้

ข้อความต่อไปมีว่า

บรรดาประชาชนเหล่านั้น พวกที่ไม่มีศรัทธา ไม่เลื่อมใส ทราบบัญญา กล่าวอย่างนี้ว่า พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรเหล่านี้ (หมายถึงพวกพระเทวทัต) เป็นผู้กำจัด มีความประพฤติดัดเกลา ส่วนพระสมณะโคดม ประพฤติดีมาก ย่อมคิดเพื่อความดีมาก ฯลฯ ... จนถึงข้อที่ว่า ไม่พึงฉันปลาและเนื้อตลอดชีวิต

๒๕๖

ส่วนประชาชนอีกพวกหนึ่ง คือ

ส่วนพวกที่มีศรัทธา เลื่อมใส เป็นผู้ฉลาด มีปัญญา ย่อมเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทนาว่า ไฉนพระเทวทัตจึงได้พยายามเพื่อทำลายสงฆ์ เพื่อทำลายจักรแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย ได้ยินพวกนั้น เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทนาอยู่ บรรดาที่เป็นผู้มักน้อย (เป็นผู้ที่ไม่ปรารถนาลาภ สักการะ) ต่างก็เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทนาว่า ไฉนพระเทวทัตจึงได้พยายามเพื่อทำลายสงฆ์ เพื่อทำลายจักร แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

นี่เป็นเหตุการณ์ในครั้งนั้น จะเป็นได้บ้างไหมในครั้งนี้ ถึงแม้ว่าจะไม่ตรงกับเรื่องของท่านพระเทวทัต แต่ในเรื่องความคิดความเห็นที่ไม่ตรงกับธรรมวินัย และเกิดความเลื่อมใสในธรรมที่ไม่ตรงตามธรรมวินัย พวกที่เห็นว่าการไม่ไปป่า เป็นผู้ที่ยักมาก มีไหมที่เข้าใจว่าอย่างนั้น และก็ชื่นชมสรรเสริญเยินยอการปฏิบัติขัดเกลากของท่านพระเทวทัตว่า ขัดเกลายิ่งกว่าพระผู้มีพระภาค อย่างนี้จะถือว่าเป็นสาวกใหม่

เพราะฉะนั้น แม้เหตุการณ์จะต่างกัน แต่อาจจะมีคล้ายคลึง มีความโน้มเอียงซึ่งท่านผู้ฟังจะพิจารณาใคร่ครวญตรวจสอบได้ว่า ท่านมีความโน้มเอียงไปในทางความเห็นผิดอย่างท่านพระเทวทัตบ้างหรือไม่ ซึ่งข้อความในพระวินัยปิฎก มีข้อความโดยละเอียด แต่ขอยกข้อความเพียงบางประการเท่านั้น

เมื่อท่านพระเทวทัตทำลายสงฆ์แล้ว ก็ได้พาภิกษุวัชชีบุตร ชาวเมืองเวสาลีประมาณ ๕๐๐ รูป ซึ่งเป็นพระบวชใหม่ และเป็นผู้ที่รู้พระธรรมวินัยน้อย หลีกไปทางคยาสิสะประเทศ คือ แยกจากหมู่สงฆ์ของพระผู้มีพระภาค

ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะ ได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบทูลให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร สารีบุตร โมคคัลลานะ พวกเธอจักมีความการุญในภิกษุใหม่เหล่านั้น
มิใช่หรือ พวกเธอจงรีบไป ภิกษุเหล่านั้นกำลังจะถึงความย่อยยับ

ซึ่งพวกนั้นตามท่านพระเทวทัตไปด้วยความประพฤติที่คิดว่า ชัดเกลา มกน้อย
สันโดษ คือ การอยู่ป่า และก็ตามที่ท่านพระเทวทัตได้กราบทูลขอพระผู้มีพระภาค แต่
พระผู้มีพระภาคกลับตรัสกับท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า

พวกเธอจงรีบไป ภิกษุเหล่านั้น กำลังจะถึงความย่อยยับ ท่านพระสารีบุตร
ท่านพระมหาโมคคัลลานะ ทูลรับสนองพระพุทธรพจน์แล้ว ลูกจากอาสนะ ถวาย
บังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณ แล้วเดินทางไปยังคยาสีสะประเทศ

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง ยืนร้องให้อยู่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค จึงพระผู้มีพระภาค
ตรัสถามภิกษุนั้นว่า

ดูกร ภิกษุ เธอร้องให้ทำไม

ภิกษุนั้นกราบทูลว่า

พระพุทธานุญาต พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ เป็นอัครสาวกของพระผู้มี-
พระภาค ไปยังสำนักของพระเทวทัต คงจะชอบใจธรรมของพระเทวทัต

มีผู้ที่เข้าใจผิดถึงอย่างนั้น ถ้าเป็นผู้ที่ยังไม่เข้าใจชัดเจนในพระธรรมวินัย ยังไม่
เข้าใจถึงการประพฤติปฏิบัติของผู้ที่ได้ซาบซึ้งในเหตุผล ในข้อประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง
และก็ได้รับผลที่ถูกต้องจากการปฏิบัติธรรม เพราะฉะนั้น เพื่อกิริยาอาการภายนอก
ผู้ที่ไม่เข้าใจก็คิดไปได้ต่าง ๆ นานา แม้แต่การที่ท่านพระสารีบุตรกับท่านพระมหา
โมคคัลลานะไปตามท่านพระเทวทัต พระภิกษุรูปนั้นก็ร้องไห้เสียใจคิดว่า เป็นเพราะ
ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะคงจะชอบใจในธรรมของท่านพระ
เทวทัต

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ ข้อที่สารีบุตร โมคคัลลานะ จะพึงชอบใจธรรมของเทวทัต นั้น
มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส แต่เธอทั้งสองไปเพื่อข่มความเข้าใจกับภิกษุ

ข้อความต่อไปมีว่า

เมื่อพระเทวทัตกำลังแสดงธรรมกับบริษัทหมู่ใหญ่นั้น เห็นพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะมาแต่ไกลก็ดีใจ คิดว่า พระอัครสาวกทั้ง ๒ ชอบใจธรรมของตน

คิดผิดได้สารพัดอย่าง เห็นท่านพระสารีบุตรกับท่านพระมหาโมคคัลลานะไปก็ดีใจตามอริยาศัยที่เคยสะสมมาเป็นผู้หนักในบริษัท ในลาภสักการะ เพราะฉะนั้นเมื่อเห็นท่านพระสารีบุตรกับท่านพระมหาโมคคัลลานะไป จิตก็น้อมไปด้วยความยินดี ในบริษัทในหมู่คณะว่า ท่านพระสารีบุตรกับท่านพระมหาโมคคัลลานะคงจะมาเป็นบริษัทของตน

ท่านพระเทวทัตถึงกับนิมนต์ท่านพระสารีบุตรด้วยอาสนะกิ่งหนึ่งว่า มาเถิดท่านสารีบุตร นิมนต์นั่งบนอาสนะนี้

ให้ที่นั่งเดียวกัน คนละครั้งทีเดียว ด้วยความดีใจจริง ๆ ว่า จะได้มาช่วยตนบริหารภิกษุที่ได้พาแยกไปจากคณะสงฆ์นั้น

ท่านพระสารีบุตรห้ามว่า อย่าเลยท่าน แล้วถืออาสนะแห่งหนึ่ง นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แม้ท่านพระมหาโมคคัลลานะก็ถืออาสนะแห่งหนึ่ง นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เมื่อท่านพระเทวทัตแสดงธรรมเมื่อยแล้ว ก็เชื้อเชิญท่านพระสารีบุตรว่า ท่านสารีบุตร ภิกษุสงฆ์ปราศจากถิ่นมิทระแล้ว ธรรมิกถาของภิกษุทั้งหลายจงแจ่มแจ้งกับท่าน เราเมื่อยหลัง จักเอน

เหมือนพระผู้มีพระภาคทุกประการ เวลาที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมแล้วก็ได้ให้โอกาสแก่ท่านพระสารีบุตร พระผู้มีพระภาคตรัสอย่างไร พระเทวทัตก็กล่าวอย่างนั้นเหมือนกัน

ท่านพระสารีบุตรรับคำพระเทวทัตแล้ว ลำดับนั้น พระเทวทัตบุผ้าสังฆาฏิ ๔ ชั้น แล้วจำวัดโดยข้างเบื้องขวา เธอเหน็ดเหนื่อย หมดสติสัมปชัญญะ ครู่เดียวเท่านั้น ก็หลับไป

พระผู้มีพระภาคทรงพร้อมด้วยพระสติสัมปชัญญะ แต่ว่าท่านพระเทวทัตเห็นดีเห็นอยู่ หมดสติสัมปชัญญะ หลับไป

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรกล่าวสอน พระอัสสชิทั้งหลายด้วยธรรมมีกถา ซึ่งก็เป็นอนุสาสนีที่เจือด้วยอาเทศนาปาฏิหาริย์

ครั้งนั้น ท่านพระมหาโมคคัลลานะ พระอัสสชิทั้งหลายด้วยธรรมมีกถา ซึ่งก็เป็นอนุสาสนีที่เจือด้วยอิทธิปาฏิหาริย์

ดวงตาเห็นธรรมเกิดขึ้น ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะ พาภิกษุ ๕๐๐ รูป ไปทางพระเวฬุวัน เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค

เป็นการเกื้อกูล ที่ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะเกื้อกูลต่อสหายธรรมด้วยการติดตามไป และแสดงธรรม ซึ่งภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูปนั้นก็ด้ดวงตาเห็นธรรม รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยบุคคล และท่านพระสารีบุตรกับท่านพระมหาโมคคัลลานะก็พาภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูปนั้นไปทางพระเวฬุวัน เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค

ครั้งนั้น พระโกกาลิกะ ซึ่งเป็นสหายสนิทของท่านพระเทวทัต ปลุกพระเทวทัตให้ลุกขึ้น ด้วยคำว่า ท่านเทวทัตลุกขึ้นเถิด พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พาภิกษุเหล่านั้นไปแล้ว เราบอกท่านแล้วมิใช่หรือ ว่า อย่าไว้วางใจพระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ เพราะเธอทั้ง ๒ มีความปรารถนาลามก ถืออำนาจความปรารถนาลามก ครั้งนั้น โลหิตร้อนได้พุ่งออกจากปากพระเทวทัตในทันที

เวลาที่ท่านพระสารีบุตรกับท่านพระมหาโมคคัลลานะไปถึง ท่านพระโกกาลิกะยังเฉลียวใจว่า ท่านพระสารีบุตรกับท่านพระมหาโมคคัลลานะ อาจจะมาแสดงธรรมชี้แจงแด่พระภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูปนั้น แต่ท่านพระเทวทัตด้วยความดีใจที่เห็นท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะไป ถึงกับคิดว่า จะเป็นบริษัทของตน ทำให้ลืมคิดถึงเรื่องอื่นทั้งหมด

ความเห็นของผู้ที่ไม่ใช่บัณฑิตกับผู้ที่เป็นบัณฑิตนั้น ตรงกันข้ามกัน อย่างท่านพระโกกาลิกะเห็นว่า ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะมีความปรารถนาลามก ไม่ได้คิดถึงตัวเองเลยว่า ตัวท่านนั้นเป็นอย่างไร มีความต้องการอย่างไร มี

ความเห็นถูกผิดอย่างไร แต่กลับเห็นผู้ที่เป็นบัณฑิตอย่างท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า เป็นผู้ที่มีความปรารถนาดีมาก นี่เป็นความเห็นผิดอย่างยิ่ง

สำหรับท่านที่ต้องการความละเอียดในเรื่องนี้ ในพระวินัยปิฎก จุลวรรคมีข้อความโดยละเอียดมาก

ซึ่งเมื่อท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะ ได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสถามท่านพระสารีบุตรถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะไปสู่วิหารของท่านพระเทวทัต ซึ่งท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะ ก็ได้กราบทูลให้ทรงทราบโดยตลอด

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเรื่ององค์แห่งทูต เพราะพระองค์ให้ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะเป็นผู้ที่ไปแสดงธรรม ชี้แจงแก่ภิกษุ ๕๐๐ ที่ติดตามท่านพระเทวทัตไป เพราะฉะนั้น ก็ได้ทรงแสดงลักษณะแห่งองค์ของทูต คือ บุคคลผู้เป็นทูตควรมีลักษณะอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ควรทำหน้าที่ทูต องค์ ๘ เป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑. รับฟัง ๒. ให้ผู้อื่นฟัง ๓. กำหนด ๔. ทรงจำ ๕. เข้าใจความ ๖. ให้ผู้อื่นเข้าใจความ ๗. ฉลาดต่อประโยชน์ และมีใช้ประโยชน์ ๘. ไม่ก่อความทะเลาะ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ควรทำหน้าที่ทูต

ความจริงพุทธศาสนิกซึ่งมีความหวังดีต่อสหายธรรมทุกท่าน ก็เป็นผู้ที่กระทำกิจนี้ หน้าที่นี้อยู่ เพราะฉะนั้น ควรที่จะได้ทราบว่า ถ้าท่านต้องการให้ผู้อื่นมีความเข้าใจถูกในพระธรรม ท่านควรที่จะประกอบด้วยคุณธรรมอย่างไรบ้าง

ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงสรรเสริญท่านพระสารีบุตร มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ควรทำหน้าที่ทูต องค์ ๘ เป็นไฉน คือ ๑. สารีบุตรเป็นผู้รับฟัง ๒. ให้ผู้อื่นฟัง ๓. กำหนด ๔. ทรงจำ

๕. เข้าใจความ ๖. ให้ผู้อื่นเข้าใจความ ๗. ฉลาดต่อประโยชน์ และมีใช้ประโยชน์
๘. ไม่ก่อความทะเลาะ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แล ควรทำหน้าที่ทูต
พระผู้มีพระภาคตรัสประพันธ์คาถาดังนี้

ภิกษุใดเข้าไปสู่บริษัทที่พูดคำหยาบ ก็ไม่สะทกสะท้าน ไม่ยังคำพูดให้เสีย ไม่
ปกปิดข่าวสาร พูดจนหมดความสงสัย แล้วถูกถาม ก็ไม่เกรง ภิกษุผู้เช่นนั้นแล
ย่อมควรทำหน้าที่ทูต

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านพระเทวทัตว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เทวทัตมีจิตอันอสังฆธรรม ๘ ประการ ครอบงำ ย่ำยีแล้ว
จักเกิดในอบาย ตกนรกชั่วกัป ช่วยเหลือไม่ไหว

อสังฆธรรม ๘ ประการเป็นไฉน คือ

ประการที่ ๑. เทวทัตมีจิตอันลามกครอบงำ ย่ำยีแล้ว จักเกิดในอบาย ตกนรก
ตั้งอยู่ตลอดกัป เยียวยาไม่ไหว

ประการที่ ๒. เทวทัตมีจิตอันความเสื่อมลามกครอบงำ ย่ำยีแล้ว

ประการที่ ๓. เทวทัตมีจิตอันยศครอบงำ ย่ำยีแล้ว

ประการที่ ๔. เทวทัตมีจิตอันความเสื่อมยศครอบงำ ย่ำยีแล้ว

ประการที่ ๕. เทวทัตมีจิตอันสักการะครอบงำ ย่ำยีแล้ว

ประการที่ ๖. เทวทัตมีจิตอันความเสื่อมสักการะครอบงำ ย่ำยีแล้ว

ประการที่ ๗. เทวทัตมีจิตอันความปรารถนาลามกครอบงำ ย่ำยีแล้ว

ประการที่ ๘. เทวทัตมีจิตอันความเป็นมิตรชั่วครอบงำ ย่ำยีแล้ว จักเกิดใน
อบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกัป เยียวยาไม่ไหว

ความมีมิตรชั่วสำคัญ เพราะว่าเมื่อมิตรมีความเห็นอย่างไร ท่านก็มีความเห็น
คล้อยตามมิตรชั่วนั้น

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรม พราหมณ์ทั้งหลายว่า ไม่ควรที่จะให้ลาภ หรือความเสื่อมลาภ ยศ หรือความเสื่อมยศ สักการะ หรือความเสื่อมสักการะ ความปรารถนาลามก และความเป็นผู้มีมิตรลามกครอบงำ ย่ำยี เพราะจะทำให้เป็นผู้ที่มีจิตอันอสังฆธรรมครอบงำ และจักเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกับ เยียวยาไม่ได้

ซึ่งข้อความในพระไตรปิฎกมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เทวทัตมีจิตอันอสังฆธรรม ๓ ประการ ครอบงำ ย่ำยี จักเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกับ เยียวยาไม่ไหว อสังฆธรรม ๓ ประการ เป็นไฉน คือ ๑. ความปรารถนาลามก ๒. ความมีมิตรชั่ว ๓. พอบรรลุคุณวิเศษเพียงขั้นต่ำ ก็เลิกเสียในระหว่าง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เทวทัต มีจิตอันอสังฆธรรม ๓ ประการนี้แล ครอบงำ ย่ำยี จักเกิดในอบาย ตกนรก ตั้งอยู่ตลอดกับ เยียวยาไม่ไหว

นิคมคาถา มีข้อความว่า

ใคร ๆ จงอย่าเกิดเป็นคนปรารถนาลามกในโลก ท่านทั้งหลายจงรู้จักเทวทัตนั้น ตามเหตุแม้นี้ว่า

มิดิตี เหมือนคตติของคนที่ปรารถนาลามก เทวทัตปรากฏว่าเป็นบัณฑิต รู้กันว่าเป็นผู้อบรมตนแล้ว เราก็ได้ทราบวาทะที่ตักตั้งอยู่ ดุจผู้รู้เรื่องด้วยยศ เธอสั่งสมความประมาท เบียดเบียนตถาคตนั้น จึงตกนรกอเวจี มีประตูลี้ ๔ ประตูอันน่ากลัว ก็ผู้ใดประทุษร้ายต่อผู้ไม่ประทุษร้าย ผู้ไม่ทำบาปกรรม บาปย่อมถูกต้องเฉพาะผู้นั้น ผู้มีจิตประทุษร้าย ไม่เอื้อเฟื้อ

ผู้ใดตั้งใจประทุษร้ายมหาสมุทรด้วยยาพิษเป็นหม้อ ๆ ผู้นั้นไม่ควรประทุษร้ายด้วยยาพิษนั้น เพราะมหาสมุทรเป็นสิ่งที่น่ากลัว ฉนฺใด ผู้ใดเบียดเบียนตถาคต ผู้เสด็จไปดีแล้ว มีพระทัยสงบ ด้วยกล่าวติเตียน การกล่าวติเตียนในตถาคตนั้น ฟังไม่ขึ้น ฉนฺนั้นเหมือนกัน

ภิกษุผู้ดำเนินตามมรรคาของพระพุทธเจ้า หรือสาวกของพระพุทธเจ้าพระองค์ใด ฟังถึงความสิ้นทุกข์ บัณฑิตพึงกระทำพระพุทธเจ้า หรือสาวกของพระพุทธเจ้า ผู้เช่นนั้น ให้เป็นมิตร และพึงคบหาท่าน

เป็นพระธรรมที่ทรงโอวาท เตือนพุทธบริษัทให้เห็นความสำคัญของมิตร และการคบมิตร

พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์ท่านพระเทวทัตที่นอกจากในพระวินัยปิฎก จุลวรรคนี้แล้ว ใน **ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ เทวทัตสูตร** ก็มีข้อความเช่นเดียวกัน พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อมรรคและผลที่ควรกระทำให้อยู่ พระเทวทัตถึงความพินาศเสียในระหว่าง เพราะการบรรลुकุณวิเศษมีประมาณเล็กน้อย

คือ ท่านเป็นผู้ที่ได้ฌานสามารถที่จะกระทำอิทธิปาฏิหาริย์ได้ แต่ไม่ใช่ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานจนสามารถละกิเลสเป็นสมุจเฉทถึงความเป็นพระอรหันต์ เพราะฉะนั้น เมื่อท่านได้บรรลुकุณวิเศษเพียงขั้นต้น คือ สามารถแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้ แต่เพราะความที่เป็นผู้ต้องการลาภสักการะ ก็ทำให้ท่านเสื่อมจากคุณวิเศษนั้น และไม่ประพฤติปฏิบัติที่จะทำให้ดับกิเลสได้หมดสิ้นเป็นสมุจเฉทด้วย เพราะฉะนั้น ขณะนี้ท่านพระเทวทัตยังคงอยู่ในอเวจีมหานรก

แต่ขณะนี้ ทุกท่านที่นี่ มีโอกาสที่จะเจริญสติปัฏฐานระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งถ้าท่านสะสมเหตุปัจจัยไว้มากพอ ท่านก็สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอรหันต์ได้ เพราะเหตุว่าภุมินีไม่ใช่อเวจีมหานรก ไม่ใช่ภุมินีที่จะหมดโอกาสของการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า เวลาใดหลงลืมสติ เวลานั้นเป็นตัวตน ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าตรัสถามท่านพระอานนท์ว่า ดูกร อานนท์ เธอระลึกถึงความตายวันละกี่ครั้ง ท่านพระอานนท์ทูลตอบว่า ข้าพระองค์ระลึกถึงความตายวันละ ๑๐๐ ครั้ง ผมเข้าใจว่า ท่านพระอานนท์คงจะมีสติวันละ ๑๐๐ ครั้งเท่านั้น และระหว่างที่ท่านพระอานนท์หลงลืมสติขณะนั้น ยังเป็นตัวตนอยู่หรือเปล่า

๒๕๗

ส. ผู้ที่เป็นพระอริยเจ้า แม้เป็นพระโสดาบันบุคคล ที่จะมีความเห็นผิดว่า สิ่งที่กำลังปรากฏเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนนั้น ไม่มีเลย แม้แต่อนุสัยกิเลส

เรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน เป็นเรื่องของการขัดเกลาย่างแท้จริง ซึ่งในวันหนึ่ง ๆ สติจะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏก็ครั้ง ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมอะไรบ้าง รูปธรรมอะไรบ้าง ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ เมื่อระลึกได้แล้ว รู้ชัด หรือว่าความรู้ฟุ้งจะเพิ่มขึ้นทีละเล็กทีละน้อย แต่ความรู้ชัดที่เป็นวิปัสสนาญาณก็ยังไม่เกิด เพราะฉะนั้น ความรู้จะต้องเกิดขึ้นอีกมาก พร้อมสติที่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรม และรูปธรรมที่กำลังปรากฏเป็นปกติ

ขอให้ระลึกถึงคำว่า เป็นปกติ ไม่ใช่นามธรรมอื่น ไม่ใช่รูปธรรมอื่นที่ไปสร้างขึ้นมาเพื่อจะรู้ หรือมาปิดบังสภาพธรรมที่กำลังปรากฏอยู่ในขณะนี้ แต่สติจะต้องระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติ และปัญญาที่สามารถที่จะแทงตลอดในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ เมื่อเป็นปัญญาที่คมกล้า ละคลายความยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนแล้ว สภาพธรรมย่อมปรากฏชัดตรงตามความเป็นจริงยิ่งขึ้น ทำให้ปัญญาสามารถที่จะละการยึดถือนามธรรมและรูปธรรมนั้นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้โดยเด็ดขาดเป็นสมุจเฉท ไม่เกิดอีกเลย บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยสาวก หมดความสงสัยในลักษณะของนามธรรม และรูปธรรม

เพราะฉะนั้น เมื่อท่านพระอานนท์เป็นพระโสดาบันบุคคลแล้ว ถึงแม้ว่าจะหลงลืมสติ เพราะเหตุว่ายังมีอกุศลธรรมอื่นที่ยังไม่ได้ดับหมดเป็นสมุจเฉทเป็นปัจจัยให้หลงลืมสติ แต่ความเห็นผิดไม่มีแก่ผู้ที่เป็นพระโสดาบันบุคคลเลย

สำหรับข้อที่ว่า การระลึกถึงความตายที่ท่านผู้ฟังกล่าวว่าวันละ ๑๐๐ ครั้ง คงจะหมายความว่า ท่านพระอานนท์เกิดสติเพียงวันละ ๑๐๐ ครั้ง เวลาที่ระลึกถึงความ

ตาย สติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมต่อไปได้ใหม่ ได้ เพราะฉะนั้น จะกะเกณฑ์ว่าเพียง ๑๐๐ ครั้งได้อย่างไร เมื่อระลึกถึงความตาย ๑๐๐ ครั้ง แต่เมื่อระลึกแล้ว สติก็ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมต่อไปอีกเท่าไรก็ได้ ไม่ได้หมายความว่า ท่านพระอานนท์เพียงระลึกถึงความตาย ๑๐๐ ครั้งเท่านั้น โดยที่สติไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ. เวลาที่พระอริยสาวกทั้งหลายหลงลืมสติ ท่านไม่มีความเห็นผิดว่าเป็นตัวตน แต่ทำไมผู้ที่ยังเป็นปุถุชนหลงลืมสติ ยังเห็นว่าเป็นตัวตน ยังมีความเห็นผิดว่าเป็นตัวตน

สุ. ปุถุชนเจริญสติหรือเปล่า และเวลาที่ปุถุชนเจริญสติ ปัญญาเกิดเหมือนอย่างผู้ที่บรรลุลक्षणธรรมเป็นพระอริยเจ้าแล้วหรือยัง ความรู้ต้องมีก่อน วิปัสสนาญาณต้องเกิดก่อน เพื่อจะละความไม่รู้เป็นขั้น ๆ ไป จนกว่าจะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้า

เพราะฉะนั้น เมื่อนามรูปปริเฉทญาณก็ไม่เกิด วิปัสสนาญาณอื่น ๆ ก็ไม่เกิด ทำให้ถึงจะให้ปุถุชนไม่มีความเห็นผิดยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตน

ส่วนพระอริยสาวกนั้น ก่อนที่ท่านจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ สติจะต้องระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม และปัญญาจะต้องสมบูรณ์ขึ้นมากเป็นขั้น ๆ กว่าจะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ซึ่งความสมบูรณ์ของวิปัสสนาญาณแต่ละขั้น ละความเห็นผิดที่ยึดถือนามธรรมและรูปธรรมละเอียดยิ่งขึ้น ละเอียดยิ่งขึ้น จนกระทั่งหมดเป็นสมุจเฉท

เพราะฉะนั้น ต่างกันที่ปัญญา หลงลืมสติเหมือนกัน แต่ความรู้ที่ละอนุสัยกิเลสที่เคยยึดถือนามธรรมและรูปธรรมนั้นต่างกัน พระอริยสาวกท่านดับอนุสัยกิเลสด้วยปัญญาที่สะสมอบรมจนคมกล้า จนรู้แจ้งอริยสัจ

เปรียบเทียบท่านที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ๒ ท่าน ท่านหนึ่งไม่เจริญสติปัฏฐานเลย กับอีกท่านหนึ่ง เจริญสติปัฏฐานแล้ว ความรู้ต่างกันไหม แม้แต่ท่านที่ฟังธรรม ท่านที่ฟังนาน ก็เข้าใจลักษณะของสติ สติก็เริ่มเกิด ระลึกถึงลักษณะของนามธรรม และรูปธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจเพิ่มขึ้น แต่

สำหรับท่านที่เพิ่งเริ่มฟัง สงสัยแต่ว่าสตินั้นเป็นอย่างไร นี่เป็นเรื่องจริง เพราะว่าวันนี้ก็ได้รับฟังคำถามจากท่านผู้ที่เพิ่งเริ่มฟัง ท่านสงสัยว่า ขณะที่มีสติเป็นอย่างไร ท่านได้ยินคำว่าสติ ได้ยินมานาน ได้ยินมามากโดยทั่ว ๆ ไป แต่เวลาที่ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน ท่านไม่ทราบว่า สติมีลักษณะอย่างไร สติที่เป็นสติปัฏฐานมีลักษณะอย่างไร แต่ท่านที่ฟังมาก่อนเป็นเวลานาน ท่านสามารถที่จะอธิบายลักษณะของสติได้ ท่านรู้ลักษณะที่ต่างกันในขณะที่มีสติ กับในขณะที่หลงลืมสติ นี่เป็นความต่างกัน แม้ในขั้นของการฟัง และในขั้นของการที่เริ่มเจริญสติปัฏฐาน

เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญปัญญาจนคมกล้า จนเป็นพระอรหันต์บุคคล ความรู้ก็มากขึ้น เพิ่มขึ้น เพิ่มขึ้น ชัดแจ้งขึ้น จนกระทั่งดับความเห็นผิดที่ยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้

ท่านผู้ฟังที่ศึกษาปริยัติธรรมทราบว่าไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน เพราะความหมายของคำว่าปรมาตมธรรม คือ ธรรมชาติที่มีสภาวะสภาพลักษณะของธรรมชาตินั้น ๆ แต่ละชนิด แต่ละประเภท เพราะฉะนั้น ตัวตน บุคคลไม่มีเลย ไม่ว่ากำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังคิดนึก สี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่กำลังปรากฏซึ่งโดยปรมาตมธรรมแล้ว ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน คือ ทุก ๆ ขณะนี้เอง ไม่ต่างกันเลย นี่ท่านทราบโดยขั้นของปริยัติ

และโดยขั้นของปริยัติก็ยังทราบว่า นามธรรมเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปอย่างรวดเร็วที่สุด รูปธรรมเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปอย่างรวดเร็วที่สุด การที่ทรงแสดงสภาพธรรมได้โดยละเอียด ก็เพราะได้ประจักษ์สภาพความจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ โดยละเอียดแล้วจึงได้ทรงแสดงอย่างนี้ และผู้ที่เป็นพระอรหันต์สาวก ศึกษา ประพฤติปฏิบัติตาม รู้แจ้งในสภาพธรรมตรงตามความเป็นจริงโดยละเอียดอย่างนั้น ประจักษ์ในนามธรรมที่เกิดขึ้นแล้วดับไป ประจักษ์ในรูปธรรมที่เกิดขึ้นแล้วดับไป จึงหมดความสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม หมดความเห็นผิดที่ยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เพราะประจักษ์สภาพความจริงของนามธรรมและรูปธรรมแล้ว พร้อมกับสติและปัญญาที่รู้ชัดในขณะนั้น

เพราะฉะนั้น สำหรับปุถุชนผู้ที่ไม่ได้เจริญสติปัฏฐาน หรือว่าปุถุชนที่เจริญสติปัฏฐาน แต่ปัญญายังไม่สมบูรณ์ถึงขั้นที่จะรู้แจ้งในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ก็ย่อมต้องต่างกับผู้ที่เพียรวิปัสสนาแล้ว

สำหรับข้อสงสัยที่ว่า ทำไมปุถุชนหลงลืมสติ มีความเห็นผิดว่าเป็นตัวตน แต่ผู้ที่เป็นพระอริยเจ้า หลงลืมสติ แต่ไม่มีความเห็นผิดว่าเป็นตัวตน ใน **สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค สรกานีวรรคที่ ๓ มหานามสูตรที่ ๑** มีข้อความที่ท่านจะได้เทียบเคียงเหตุผลได้

ข้อความใน **มหานามสูตรที่ ๑** มีว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้พระนครกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ครั้งนั้น พระเจ้ามahanamasakayarajasevija เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทรงกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระนครกบิลพัสดุ์นี้เป็นพระนครมั่งคั่ง เจริญรุ่งเรือง มีผู้คนมาก แออัดไปด้วยมนุษย์ มีถนนคับแคบ หม่อมฉันนั่งใกล้พระผู้มีพระภาค หรือนั่งใกล้ภิกษุทั้งหลาย ผู้เป็นที่เจริญใจแล้ว เมื่อเข้าไปยังพระนครกบิลพัสดุ์ในเวลาเย็น ย่อมไม่ไปพร้อมกับช้าง ม้า รถ เกวียน และแม่กับบุรุษ

สมัยนั้น หม่อมฉันลืมสติ ที่ปรารถนาถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม พระสงฆ์ หม่อมฉันมีความดำริว่า ถ้าในเวลานี้ เรากระทำกาละลงไป คติของเราจะเป็นอย่างไร อภิสัมปรายภพของเรา จะเป็นอย่างไร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ขอถวายพระพร มหาบพิตรอย่ากลัวเลย มหาบพิตรอย่ากลัวเลย การสรวรรคต อันไม่เลวทราวมัจจมีแกมมหาบพิตร กาลกิริยาอันไม่เลวทราวมัจจมีแกมมหาบพิตร

ดูกร มหาบพิตร จิตของผู้ใดผู้หนึ่ง อันศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ ปัญญา อบรมแล้ว ตลอดกาลนาน กายนี้ของผู้หนึ่ง มีรูปประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ มีมารดา บิดาเป็นแดนเกิด เจริญขึ้นด้วยข้าวสุกและขนมสด มีความไม่เที่ยง ต้องขัดสี นวด

พัวพัน และมีอันแตกกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดา พวกกา แร้ง นกตะกรุม สุนัข สุนัขจิ้งจอก หรือสัตว์ต่างชนิด ย่อมกัดกินกายนี้แหละ ส่วนจิตของผู้นั้น อันศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ ปัญญาอบรมแล้ว ตลอดกาลนาน ย่อมเป็นคุณชาติไปในเบื้องบน ถึงคุณวิเศษ ขอถวายพระพร เปรียบเหมือนบุรุษลงไปยังห้วงน้ำลึกแล้ว ฟิงทุบหม้อ เนยใส หรือหม้อน้ำมัน สิ่งใดที่มีอยู่ในหม้อนั้น จะเป็นก้อนกรวด หรือกระเบื้องก็ตาม สิ่งนั้นจะจมลง สิ่งใดเป็นเนยใสหรือน้ำมัน สิ่งนั้นจะลอยขึ้นถึงความวิเศษ ฉันทะ

จิตของผู้ใดผู้หนึ่ง อันศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ ปัญญาอบรมแล้ว ตลอดกาลนาน กายนี้ของผู้หนึ่ง มีรูปประกอบด้วยมหาภูตรูป ๔ มีมารดา บิดาเป็นแดนเกิด เจริญขึ้นด้วยข้าวสุกและขนมสด มีความไม่เที่ยง ต้องขัดสี นวดพัวพัน และมีอันแตกกระจัดกระจายไปเป็นธรรมดา พวกกา แร้ง นกตะกรุม สุนัข สุนัขจิ้งจอก หรือสัตว์ต่างชนิด ย่อมกัดกินกายนี้แหละ ส่วนจิตของผู้นั้น อันศรัทธา ศีล สุตตะ จาคะ ปัญญาอบรมแล้ว ตลอดกาลนาน ย่อมเป็นคุณชาติไปในเบื้องบน ถึงคุณวิเศษ ฉันทะเหมือนกัน

ขอถวายพระพร มหาบพิตรอย่ากลัวเลย มหาบพิตรอย่ากลัวเลย การสรวรรคต อันไม่ลามกจักมี แกมهابพิตร กาลกิริยาอันไม่ลามกจักมี แกมهابพิตร

การเจริญสติปัฏฐาน เป็นการเจริญอบรมขัดเกลากิเลสด้วยปัญญาที่รู้ชัดในสภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริง ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานก็ไม่รู้ว่า ขณะใดหลงลืมสติ ไม่รู้ว่าในขณะที่หลงลืมสตินั้น มีความเห็นผิดว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล แต่ถ้าได้อบรมเจริญสติปัฏฐาน จนกระทั่งขณะที่สติเกิดขณะใด ก็รู้ชัดในสภาพนามธรรม รูปธรรม รู้ว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ในขณะนั้นก็จะหมดความเห็นผิดที่เคยยึดถือนามธรรม และรูปธรรมตามปกตินี้ว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน จนไม่มีแม้แต่อนุสัยที่จะยึดถือว่า นามธรรม และรูปธรรมนี้เป็นสัตว์ เป็นบุคคลเป็นตัวตน

ถ. คำว่า เรา คำว่า ตน คำว่า ตัวตน ก็ได้ยินอาจารย์อธิบายมานาน ซึ่งบางครั้งคล้าย ๆ จะเข้าใจ แต่พอถามว่า เราคืออะไร ตนคืออะไร อะไรคือตน และตัวตนนี้คืออะไรกันแน่ ก็รู้สึกว่ายังมีคนจำนวนมากที่ไม่เข้าใจคำ ๆ นี้ว่า ตรงไหนคือ

เรา ตรงไหนคือตน หรือว่า ตัวตนอยู่ตรงไหน ตรงนี้ไม่เข้าใจกัน ยัง งง งง กันอยู่ บางทีก็บอกว่า เรา คือ คนที่มีรูปร่างอย่างนี้ และมีใจด้วย อย่างนี้หรือที่เรียกว่าตน หรือว่า ตัวตน ขอความกรุณาช่วยอธิบายให้ชัดแจ้งอีกสักครั้ง

ส. ในความเห็นผิฉัน มีสัkkายทิฏฐิ และอัตตานุทิฏฐิ ซึ่งมีความหมายอย่างเดียวกัน

สัkkายะ คือ การยึดถือสภาพธรรมที่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน แม้อัตตานุทิฏฐิ ซึ่งมีความเห็นว่าเป็นอัตตา ความหมายก็คือ สัkkายทิฏฐินั่นเอง คือ เห็นผิดในสภาพธรรมที่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน

อย่างในขณะนี้ทุกท่านกำลังเห็น เห็นอะไร ถ้าไม่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานจนกระทั่งสามารถที่จะรู้ชัดในลักษณะของนามธรรมว่าเป็นนามธรรม ไม่ใช่รูปธรรม และรู้ชัดในลักษณะของรูปธรรมว่าเป็นรูปธรรม ไม่ใช่นามธรรม ถ้าปัญญายังไม่รู้ชัดถึงขั้นนี้ ถ้าถามว่าเห็นอะไร ก็ตอบว่าเห็นคน เห็นเก้าอี้ และเก้าอี้ก็ต้องมีสภาพของรูปธรรมที่ประชุมรวมกันเป็นกลุ่มก้อนในลักษณะที่เคยรู้ เคยจำได้ว่าลักษณะนั้นเป็นเก้าอี้ ตราบใดที่ยังไม่รู้ชัดว่า สิ่งที่ปรากฏทางตานั้นเป็นแต่เพียงสีสน် วัณณะ หรือสิ่งที่ปรากฏเฉพาะทางตา เป็นของจริงที่รู้ได้ทางตา ซึ่งเมื่อหลับตาแล้วจะเหลือแต่ความรู้ ความทรงจำ แต่ว่าสีสน်วัณณะที่ปรากฏทางตาไม่ปรากฏ เพราะฉะนั้น ที่ควบคุมประชุมรวมกัน และทำให้เกิดความเห็นผิด นั่นคือสัkkายทิฏฐิ

เวลาที่กระทบสัมผัสคน เวลาที่กระทบสัมผัสเก้าอี้ ถ้าปัญญาไม่รู้ชัดว่าขณะนั้นรูปธรรม เป็นแต่เพียงรูปธรรมที่มีลักษณะปรากฏให้รู้ได้ทางกาย และนามธรรมที่กำลังรู้ในลักษณะที่อ่อนหรือแข็ง เย็นหรือร้อน ตึงหรือไหว ก็เป็นเพียงสภาพที่รู้อ่อน รู้ร้อน รู้เย็น รู้แข็ง รู้ตึง รู้ไหว ไม่รู้อื่น ในขณะนั้นจะรู้อื่นไม่ได้ ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตนเลย เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่ปรากฏให้รู้ได้ตามความเป็นจริง ถ้าความรู้ยังไม่เป็นอย่างนี้ ก็เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เป็นลักษณะของสัkkายทิฏฐิ เป็นลักษณะของอัตตานุทิฏฐิ

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ว่าจะต้องเป็นคนที่เคยได้ยินคำว่า อตฺตา หรืออัตตานุทฺทิสฺส หรือสัkkายทฺทิสฺส เพราะบางคนบอกว่า เขาไม่เคยมีความเห็นผิดว่าเป็นตัวตน ไม่ได้ยินคำว่าอัตตา ไม่ได้เห็นว่าเป็นอัตตา ไม่ได้เห็นว่าเป็นตัวตน พูดอย่างนี้ กล่าวอย่างนี้ แต่ถึงไม่พูดอย่างนี้ ไม่กล่าวอย่างนี้ ในใจ ในความรู้สึก ก็จะต้องมีความจำ หรือความรู้ในสิ่งที่ประชุมควบคุมรวมกันว่าเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แล้วแต่ว่าความทรงจำนั้น จะทรงจำได้ว่าลักษณะนี้เป็นลักษณะของสิ่งที่เข้าใจ จำได้ รู้ว่าเป็นคน ลักษณะนั้นเป็นวัตถุ เป็นสิ่งของต่าง ๆ แต่ตามความเป็นจริงของปรมัตถธรรมแล้ว ผู้ที่รู้แจ้ง รู้ชัด ก็รู้สภาพลักษณะของธรรมแต่ละชนิดตรงตามลักษณะนั้น ๆ และแทงตลอดในสภาพที่ไม่ประชุมควบคุมรวมกันเป็นหนึ่งสิ่งใด แต่ถ้าทราบใดที่ยังไม่รู้ชัดในสภาพลักษณะของธรรมชาติแต่ละชนิดตามความเป็นจริง ยังคงควบคุมประชุมรวมกันอยู่ ถึงแม้ว่าจะไม่กล่าวว่าเป็นอัตตา เป็นสัkkายะ หรือเป็นตัวตน แต่ความเห็นผิดก็ต้องมีอยู่ที่ลักษณะที่ควบคุมประชุมรวมกันนั้นว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งก็หมายความว่าถึงเป็นสัkkายะ หรือเป็นอัตตานั่นเอง

ถ. สัkkายทฺทิสฺสประเภทหนึ่ง ที่กล่าวว่า ตามเห็นรูปโดยความเป็นตน คำว่ารูปในที่นี้คืออะไร และตนในที่นี้หมายถึงอะไร

สุ. เหมือนกันกับนัยที่กล่าวแล้ว ไม่ต่างกัน ถ้ามีผู้หนึ่งผู้ใดที่จะกล่าวว่า เฉพาะร่างกายของตนเองเป็นตนเท่านั้น หรือว่าร่างกายของบุคคลอื่นเท่านั้นที่เป็นตน ถ้ากล่าวอย่างนี้ ผู้นั้นไม่สามารถที่จะละสัkkายทฺทิสฺสได้ เพราะว่าไต่ะก็ยังคงเป็นไต่ะ แก้อี้ก็ยังคงเป็นแก้อี้ ไม่ใช่เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาลักษณะหนึ่ง และเวลาที่กระทบสัมผัสปรากฏทางกาย ก็เป็นอีกลักษณะหนึ่ง เป็นสภาวะธรรมแต่ละลักษณะที่ปรากฏให้รู้ได้แต่ละทาง

เพราะฉะนั้น ผู้ที่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็เข้าใจความหมายของอัตตานุทฺทิสฺสและสัkkายทฺทิสฺสว่า หมายความว่าถึงการที่ไม่รู้ชัดในสภาพธรรมแต่ละลักษณะตรงตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ จึงมีความสำคัญผิด ยึดถือสภาพ

ธรรมที่ประชุมรวมกันว่าเป็นโตะ เป็นเก้าอี้ เป็นกระบี่ เป็นคน ซึ่งผู้ที่จะละ
สัkkายทิฏฐิและอัตตานุทิฏฐิได้ ก็เพราะรู้ลักษณะที่ต่างกันแต่ละลักษณะ

๒๕๘

ถ. ตรงนี้ อาจารย์คงจะหมายความว่า ทิฏฐิของบุคคลที่มีความเห็นผิดนี้ สมมติว่า ไปแตะเก้าอี้ ก็รู้ว่าสิ่งนี้เป็นเก้าอี้ แต่ว่าความรู้ที่ว่าสิ่งนี้เป็นเก้าอี้ก็รู้อย่างที่เรียกว่าจำได้ แต่ที่แตะจริง ๆ นั้น ความจริงไม่ใช่เก้าอี้ เป็นแต่เพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งมีแต่เพียงลักษณะอ่อนหรือแข็ง แต่ไม่มีความรู้อย่างนี้ กลับไปมีความรู้รวมทั้งหมด กลายเป็นว่านี่เป็นเก้าอี้ หรือไปแตะที่คน ที่สัตว์ ก็เรียกว่าไปถูกคน ถูกแมว ถูกหมา แต่ที่ถูกจริง ๆ ไม่ใช่แมว ไม่ใช่หมา ไม่ใช่ตัวตนอะไร คำว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลนี้ คงจะเป็นความหมายที่ว่า รวมเป็นอันเดียวกันนั่นเองใช่ไหมครับ

สุ. ถ้าท่านผู้ฟังจะถือเฉพาะร่างกายนี้ว่าเป็นตัวตน ที่จะต้องให้เห็นถูก และเวลาที่ท่านเห็นสัตว์ เห็นนก เห็นไก่ จะละความยึดถือว่าเป็นตัวตนได้ไหม ในเมื่อท่านเพียงพากเพียรจะละการยึดถือแต่เฉพาะกายนี้อย่างเดียว

สิ่งที่ปรากฏทางตาทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นคน จะเป็นสัตว์ จะเป็นวัตถุสิ่งของก็ตาม ท่านจะรู้ชัดในสภาพที่ต่างกันว่า สิ่งที่ปรากฏทางตา ก็เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น ส่วนการที่จะรู้ว่าเป็นนก เป็นสัตว์ เป็นคน เป็นวัตถุสิ่งของต่าง ๆ นั้น เป็นนามธรรมที่รู้ทางใจ สามารถที่จะรู้ความต่างกันของลักษณะของนามธรรมแต่ละชนิด และรูปธรรมแต่ละชนิดตรงตามความเป็นจริงได้ ซึ่งถ้าแยกแล้วจะมีปรากฏเพียง ๖ โลกเท่านั้น คือ ทางตา ลักษณะหนึ่ง ทางหู ลักษณะหนึ่ง ทางจมูก ลักษณะหนึ่ง ทางลิ้น ลักษณะหนึ่ง ทางกาย ลักษณะหนึ่ง ทางใจ ลักษณะหนึ่ง

ถ. ท่านอาจารย์บรรยายเรื่องอุตงค์ ๑๓ ประเภท ว่ามีปิณฑบาท มีจีวร มีเสนาสนะ มีวิริยะ และอะไร ๆ อาจารย์ก็ได้อธิบายไปแล้ว สงสัยว่า พระพุทธองค์ ท่านไม่ทรงสรรเสริญการทรมานกาย ท่านสรรเสริญแต่มีสมาธิมาปฏิบัติ แต่อุตงค์วัตรที่พระท่านไปปฏิบัติ แส่นจะลำบากยากเย็นทั้งนั้น จะไม่ขัดกันหรือ

สุ. ก็เลสไม่น้อย อย่าลืม ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ถ้าไม่ใช่โลกะ ก็โทสะ ถ้าไม่ใช่โลกะ ไม่ใช่โทสะ ก็โมหะ เพราะฉะนั้น ผู้ที่เห็นว่า

การที่มีชีวิตอย่างฆราวาสเป็นเรื่องยากที่จะขัดเกลากิเลสให้หมดสิ้นเป็นสมุจเฉทได้ ท่านก็ละอาคารบ้านเรือนออกบวชเป็นบรรพชิต เพราะปัจจัยได้สะสมมาที่จะเป็นอย่างนั้น ซึ่งกิจของบรรพชิต คือ การเจริญสติปัฏฐานเพื่อรู้แจ้งอริยสัจธรรม และท่านผู้ที่จะรักษาอุตงค์ ก็เพราะมีเหตุปัจจัยที่สะสมมา ส่วนภิกษุที่ไม่รักษาอุตงค์ แต่รู้แจ้งอริยสัจธรรมก็มีมาก

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงมิได้ทรงบัญญัติให้อุตงค์เป็นพระวินัย แต่ว่าเป็นข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับผู้ที่มีศรัทธาที่ได้สะสมมาที่จะขัดเกลากิเลสของตนในลักษณะนั้น เป็นผู้ที่มีปกติ เป็นอธยาศัยอย่างนั้น ไม่ใช่เป็นผู้ที่ฝืนปกติไปชั่วคราว เพราะเข้าใจผิดคิดว่า ถ้าฝืนปกติแล้วจะรู้ความจริง แต่ผู้ที่จะรักษาอุตงค์ได้ เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติในเพศของบรรพชิต หรือ อุบาสก อุบาสิกาไปแล้วแต่ ตามอุตงค์ ข้อที่สามารถจะรักษาได้ ตามเพศ ตามฐานะของตน เป็นผู้รู้ความจริง เป็นผู้ที่มีปกติเป็นอย่างนั้น ไม่ใช่ไปฝืน หรือไปทำสิ่งที่ไม่ได้สะสมมา และไม่ใช้การทรมานตนด้วย เพราะเหตุว่าเป็นปกติของท่านผู้นั้น เป็นผู้ที่มีฉันทะความพอใจอย่างนั้น ไม่ใช่เป็นผู้ที่ฝืนอธยาศัยเข้าใจผิดคิดว่า ต้องทำจึงจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ซึ่งถ้าเป็นการฝืนอธยาศัยแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะรู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้

ธรรมที่ท่านได้ฟังจากพระวินัยปิฎกก็ดี พระสุตตันตปิฎกก็ดี พระอภิธรรมปิฎกก็ดี จะเห็นได้ถึงพระมหากรุณาคุณอย่างยิ่งของพระผู้มีพระภาคที่ทรงเกื้อกูลพุทธบริษัททุกโอกาส แม้แต่ธรรมปลีกย่อยเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็เป็นโอวาทที่ทรงพร่ำสอนเพื่อให้พุทธบริษัทเจริญกุศล เป็นผู้ที่ไม่ประมาททั้งสิ้น

ขอกล่าวถึง **สังยุตตนิกาย นิทานวรรค โอปัมมสังยุตต์ นขสิขสูตร** มีข้อความว่า

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงชวนผู้เล็กน้อยไว้ที่ปลายพระนขา แล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ผู้เล็กน้อยที่เราซ้อนขึ้นไว้ที่ปลายเล็บนี้ กับมหาปฐพีนี้ อย่างไหนมากกว่ากัน

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มหาปฐพีนั้นแหละมากกว่า ผู้เล็กน้อยที่พระผู้มีพระภาคทรงซ้อนขึ้นไว้ที่ปลายพระนขา มีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงแม้ซึ่งการนับ ย่อมไม่ถึงแม้ซึ่งการเทียบเคียง ย่อมไม่ถึงซึ่งแม้ซึ่งส่วนแห่งเสี้ยว เพราะเทียบมหาปฐพีเข้าแล้ว ผู้ที่พระผู้มีพระภาคทรงซ้อนขึ้นไว้ที่ปลายพระนขา มีประมาณเล็กน้อย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัตว์กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์มีประมาณน้อย สัตว์ไปเกิดในกำเนิดอื่นจากมนุษย์มีมากกว่ามากทีเดียว ฉะนั้นเหมือนกัน เพราะเหตุดังนี้แหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้ไม่ประมาท

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ

มีใครกลัวที่จะไปสู่นรกบ้างไหม กล่าวผล แต่ว่าโลภะ โทสะ โมหะ วันนี้ไม่ทราบว่ามีเท่าไร และสติที่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่จะให้รู้ชัด เพื่อที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ที่จะไม่ไปสู่อบายภูมิ คือ นรก สัตว์ดิรัจฉาน เปต หรือเปตวิสัย ก็มีน้อย

ซึ่งทราบได้ที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม กิเลสที่มีมาก ๆ ทุกวัน จะมีกำลัง ที่จะทำให้เกิดกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ที่จะไปสุ่อบายภูมิได้ เพราะเหตุว่าไม่ได้ดับหมด กิเลสมีมาก แต่สติมีน้อย เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้ไม่ประมาท ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แหละ

ไม่ทรงละเว้นโอกาสที่จะพราต์เตือนพุทธบริษัทให้เป็นผู้ที่ไม่ประมาทเลย ที่เล็บมีผู้กันทุกคนไหม เคยเห็นกับบ่อย แต่ไม่เคยระลึกได้เลยว่า ถ้ายังมีกิเลสอยู่ทราบใด และยังไม่รู้แจ้งคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้าแล้ว การที่จะไปสู่กำเนิดอื่นนั้น ย่อมมากกว่า การที่จะกลับมาสู่ความเป็นมนุษย์ ตัวอย่างเช่น พระเทวทัต

ท่านผู้ฟังเห็นฝุ่นที่เล็บทุกวัน แต่ไม่มีใครเตือน แต่พระผู้มีพระภาคทรงไม่ละเว้นโอกาส แม้แต่การที่จะให้ระลึกได้ว่า ฝุ่นที่เล็บนี้ยังน้อยกว่าที่พื้นปฐพี เหมือนกับวันหนึ่ง ๆ นี้ สติ กับกิเลส อย่างไหนจะเกิดมากกว่ากัน

เพราะฉะนั้น ถ้ายังไม่พากเพียรที่จะเป็นผู้ที่ไม่หลงลืมสติ ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมบ่อย ๆ เนือง ๆ จนกว่าปัญญาจะรู้ชัด ก็ไม่มีหนทางอื่นที่จะทำให้พ้นจากอบายภูมิได้ แต่ถ้าศึกษาธรรม พังธรรมอยู่เรื่อย ๆ สติก็จะเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ทันที ได้แล้วใช้ใหม่ ขณะหนึ่ง สติจะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ

สำหรับบุคคลที่เห็นคุณประโยชน์ของการฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคในครั้งโน้นก็มีมาก ขอยกตัวอย่างท่านผู้หนึ่ง ใน **สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ลิจจวิสูตร** มีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ในป่ามหารวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้น มหาอำมาตย์ของเจ้าลิจจวิ ชื่อนันทกะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามมหาอำมาตย์ของเจ้าลิจจวิ ชื่อนันทกะว่า

ดูกร นันทกะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ธรรม ๔ ประการเป็นไฉน อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใส อันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ประกอบด้วยศีลอันพระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาด เป็นไปเพื่อสมาธิ ดูกร นันทกะ อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้แลเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า

ทรงแสดงคุณธรรมเพื่อเตือน แม้มหาอำมาตย์ของเจ้าลิจจวิ ไม่ให้เป็นผู้ที่ประมาท ให้เป็นผู้ที่ควรจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม เป็นพระอริยบุคคล

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร นันทกะ ก็แลอริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการนี้ เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยอายุ ทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยวรรณะ ทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยสุข ทั้งที่เป็นทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยความใหญ่ ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์

ดูกร นันทกะ ก็เราได้ฟังแต่สมณะ หรือพราหมณ์อื่น จึงกล่าวเรื่องนั้นหามิได้ ความจริง เราตัวเอง เห็นเอง ทราบเอง จึงกล่าวเรื่องนั้น

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว บุรุษคนหนึ่งได้กล่าวกับมหาอำมาตย์ของเจ้าลิจฉวีชื่อนันทกะว่า

ถึงเวลาอาบน้ำแล้ว ท่านผู้เจริญ

นันทกะมหาอำมาตย์ กล่าวว่า

ดูกร พระนาย บัดนี้ ยังไม่ต้องการอาบภายนอก ต้องการจักอาบภายใน คือความเลื่อมใสในพระผู้มีพระภาค

นี่คือความเลื่อมใส ความใคร่ในการฟังธรรม การเห็นประโยชน์ของพระธรรมที่ทรงเกื้อกูลแก่บุคคลทั้งหลาย ของมหาอำมาตย์ของเจ้าลิจฉวีในครั้งนั้น ที่กล่าวถึงเรื่องนี้ในวันนี้ ก็เพื่อที่จะให้เป็นผู้ที่ไม่ประมาทในการเจริญสติปัฏฐาน เพื่อที่จะได้ไม่ไปสู่นรก ซึ่งได้ทรงแสดงไว้มากในพระไตรปิฎกว่าเป็นภูมิที่มีจริง เป็นภูมิที่ทนทุกข์ทรมานมาก เป็นภูมิที่ไม่สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ถ. ที่ว่า การตามเห็นรูปว่าเป็นตนก็ดี การตามเห็นเวทนาว่าเป็นตนก็ดี การตามเห็นสัญญาว่าเป็นตนก็ดี การตามเห็นสังขารว่าเป็นตนก็ดี การตามเห็นวิญญาณว่าเป็นตนก็ดี เหล่านี้ ตนในที่นี้เป็นรูป หรือเป็นนาม หรือว่าเป็นบัญญัติ

สุ. ทรงแสดงไว้ว่า ในสักกายทิฎฐิ ๒๐ เห็นรูปว่าเป็นตน ๑ เห็นเวทนาว่าเป็นตน ๑ เห็นสัญญาว่าเป็นตน ๑ เห็นสังขารว่าเป็นตน ๑ เห็นวิญญาณว่าเป็นตน ๑ ถ้าเห็นรูปว่าเป็นตน ก็เป็นเรื่องของรูป ถ้าเห็นเวทนาว่าเป็นตน ก็เป็นเรื่องเห็นเวทนาว่าเป็นตน เห็นว่าสัญญาเป็นตน เห็นว่าสังขารเป็นตน เห็นว่าวิญญาณเป็นตน

แต่เวลาที่เห็นว่าตนมีรูป ยึดถือนามขันธ์ ๕ คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งเกิดพร้อมกัน เกิดร่วมกันว่าเป็นตน ในขณะที่กำลังพิจารณารูป รู้ว่าเป็น

รูป ใครรู้ว่าเป็นรูป ก็เรา เพราะฉะนั้น ก็ยังมีความสำคัญในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณนั้นว่าเป็นตัวตน ว่าเป็นเรา

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า การเจริญสตินี้ อะไร ๆ ก็เป็นอารมณ์ได้ ไม่ว่าจะขบรถยนต์ หรือจะประกอบอาหาร หรือจะทำไรไถนา อะไรก็ตาม ก็เป็นอารมณ์แห่งสติปัฏฐานได้ทั้งนั้น บางคนก็เลยกล่าวว่า การเจริญอย่างนี้ก็ดีเหมือนกัน กำลังฆ่าสัตว์อยู่ ก็เจริญสติปัฏฐานแล้วก็ฆ่าสัตว์กันต่อไป หรือกำลังลักทรัพย์ ก็เจริญสติปัฏฐานได้แล้วก็ลักทรัพย์นั้นต่อไป หรือกำลังร้องรำทำเพลงกันอยู่ กำลังสนุกสนานรื่นเริงกันอยู่ ก็เจริญสติปัฏฐานได้แล้วก็ทำกิจกรรมนั้นต่อไป หรือกำลังเสพเมถุนอยู่ ก็เจริญสติปัฏฐานได้เหมือนกัน เขาว่าอย่างนี้ ดูอย่างนางวิสาขา เป็นถึงโสดาบันยังเจริญสติปัฏฐานจนมีลูกมากมาย เขาว่ากันอย่างนี้ ขอตานอาจารย์ช่วยคลี่คลายด้วย

ส. เรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน เป็นเรื่องที่ประพฤติปฏิบัติได้ทั้งบรรพชิตและฆราวาส แล้วแต่เพศ แล้วแต่การสะสม ซึ่งแต่ละบุคคลสะสมมาไม่เหมือนกัน ถ้าท่านผู้ใดใครที่เจริญสติปัฏฐานในเพศของบรรพชิต ท่านก็จะอาศรัยบ้านเรือนประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานตามเพศของท่าน ซึ่งท่านจะมีความประพฤติปฏิบัติอย่างเพศฆราวาสไม่ได้ ที่จะทำกิจอย่างที่ฆราวาสกระทำโดยที่ไม่สมควรแก่สมณะก็ไม่ได้ เพราะท่านมีอัธยาศัยที่สะสมมาที่จะเจริญสติปัฏฐานในเพศของบรรพชิต

เพราะฉะนั้น ถ้าพระภิกษุรูปใดมีความเข้าใจผิด คิดว่า ท่านกระทำอย่างฆราวาสได้ ท่านผู้นั้นก็ไม่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมตามความเป็นจริง เพราะว่าท่านไม่ได้ระลึกรู้สภาพธรรมที่เกิดกับท่าน ที่ทำให้ท่านประพฤติปฏิบัติในเพศของบรรพชิต แต่ถ้าท่านจะกระทำอย่างฆราวาส หมายความว่าเพศของท่านคือฆราวาส ซึ่งเปรียบกันไม่ได้เลย ดังตัวอย่างใน **อลคัททูปมสูตร** ซึ่งท่านอริยสุภิกขุมีความเห็นผิดว่า รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่เป็นอริยธรรมที่นำพหุใจทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย บรรพชิตก็เสพได้ คือ ตาก็ยังเห็นรูปที่ดี หูก็ยังได้กระทบเสียงที่ดี จมูกก็ยังได้กลิ่นที่ดี ลิ้นก็ยังได้รสอาหารที่ดี โผฏฐัพพะก็ได้จீวรเป็นต้นที่ดี เพราะฉะนั้น

อริยสัททปิฎกมีความเห็นว่า แม้การเสพงามโดยวิสัยของฆราวาสนั้นบรรพชิตก็เสพได้ นี่เป็นความเข้าใจผิด ที่ไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น การประพฤติปฏิบัติตามธรรมวินัยนั้น สามารถที่จะประพฤติปฏิบัติได้ทั้งฆราวาสและบรรพชิต แต่ต้องเป็นผู้ที่ตรงต่อสภาพธรรมของแต่ละบุคคล แต่ละเพศตามความเป็นจริง ถ้าเป็นเพศบรรพชิต ก็เจริญสติปัฏฐานโดยบริสุทธิ์ดุจสังขัตติในเพศของบรรพชิต แต่ถ้าเป็นฆราวาส ไม่ใช่เพศบรรพชิต เพราะไม่ได้สะสมอุปนิสัยปัจจัยที่จะละอาคารบ้านเรือนเป็นเพศบรรพชิต ก็ต้องเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน และต้องเป็นผู้ที่เข้าใจลักษณะของสติ โดยเฉพาะสติปัฏฐานว่า เป็นการเจริญมรรคมรรค ๘ และในมรรคมรรค ๘ นั้น มีทั้งศีล สมาธิ ปัญญาในขณะที่สติเกิดขึ้นระลึก คือ ไม่หลงลืมไป แต่รู้ที่ลักษณะ ที่เป็นสภาพของนามธรรม หรือสภาพของรูปธรรม ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ในขณะนั้น สังวรจากทุจริตทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

ในขณะที่โลกมูลจิตเกิดขึ้น มีใครบ้างที่จะยับยั้งไม่ให้โลกมูลจิตเกิด ในเมื่อยังไม่ใช่เป็นผู้ที่หมดโลกมูลจิต ยังไม่ได้เป็นผู้ที่ดับโลกมูลจิตเป็นสมุจเฉท ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานรู้ถึงปัจจัยว่า ที่โลกมูลจิตเกิดขึ้นนั้นเพราะมีเหตุปัจจัย คือ การเห็นสิ่งที่ดี น้อมนึกถึงสภาพที่น่ายินดีของอารมณ์ที่กำลังเห็น ทำให้เกิดความยินดี ความพอใจขึ้น แม้ความยินดี ความพอใจนั้น ก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพนามธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งอาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ซึ่งในขณะที่สติกำลังสังวร ระลึก ไม่หลงลืม จึงรู้ในสภาพที่เป็นนามธรรมชนิดหนึ่งที่เป็นโลกมูลจิต ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และในขณะนั้นก็เป็นการสังวรจากทุจริตทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ

๒๕๙

เพราะฉะนั้น ผู้ที่รู้ลักษณะของสติ รู้ได้ว่า ในขณะที่นั้นเป็นผู้ที่กำลังรู้ในสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่ขณะที่กำลังฆ่าสัตว์ เป็นตัวตนหรือเปล่า ไม่มีตัวตนจะฆ่าได้ไหม ก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้น จะกล่าวได้อย่างไรว่า ผู้ที่กำลังฆ่าสัตว์ ขณะนั้นสติระลึกถึงลักษณะที่เป็นนามธรรมและเป็นรูปธรรม

ด้วยเหตุนี้ การเจริญสติปัฏฐานจึงมีทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ในมรรคมืองค์ ๘ ไม่ใช่ว่าจะขาดศีลไป ศีลก็มี การที่สติสังวร ระลึกรู้ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรมโดยไม่กระทำทุจริตกรรม เป็นผู้ที่มีศีล ๕

สำหรับผู้ที่เป็นพระโสดาบันบุคคลจะไม่ล่วงศีล ๕ เลย ถ้าเป็นคฤหัสถ์ ไม่มีเจตนาที่จะฆ่าสัตว์ ไม่มีเจตนาที่จะถือเอาวัตถุที่บุคคลอื่นไม่ได้ให้ ไม่มีเจตนาที่จะประพฤติดินในกาม ไม่มีเจตนาที่จะกล่าวมุสา ไม่มีเจตนาที่จะดื่มสุราเมรัย ซึ่งจะเป็นเหตุทำให้หลงลืมสติ นี่คือคุณธรรมของผู้ที่เป็นพระโสดาบัน

และก่อนที่จะเป็นพระโสดาบัน ที่สติจะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ก็ในขณะที่ไม่ได้ฆ่าสัตว์ ไม่ได้ลักทรัพย์ ไม่ได้ประพฤติดินในกาม ไม่ได้กล่าวมุสา ไม่ได้มีเจตนาที่จะดื่มสุราเมรัย เพราะฉะนั้น ผู้ที่เข้าใจเรื่องลักษณะของสติยังไม่ถูกต้อง ขอให้ทราบว่า ในการเจริญมรรคมืองค์ ๘ นั้น การสังวร ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ในขณะนั้นจะทำให้ละทุจริตกรรม หรือละการที่จะประพฤติดินในศีล ๕ ด้วย

มีกล่าวไว้ใหม่ว่า ผู้ที่รักษาศีล ๕ เจริญสติปัฏฐานไม่ได้ ไม่มี และผู้ที่จะมีสมบุรณ์ด้วยศีล ๕ นั้น คือ ผู้ที่บรรลुकุณธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล เพราะฉะนั้น ในการเจริญสติปัฏฐาน การสังวร คือ การระลึกรู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จะไม่ทำให้บุคคลนั้นประพฤติทุจริตล่วงศีล ๕ ในขณะที่กำลังระลึกรู้สภาพที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม

แต่วันหนึ่ง ๆ ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมมากไหม และขณะที่
เผลออกไป เป็นทุจจริตไปเสียแล้ว คือ ขณะที่เผลไป ไม่ใช่ขณะที่กำลังรู้ในสภาพที่ไม่ใช่
ตัวตน ข้อสำคัญที่สุด คือ จะต้องรู้ลักษณะของสภาพนามธรรมและรูปธรรม
โดยละเอียด โดยทั่ว

เพราะฉะนั้น ถ้าเว้น ไม่ระลึก ไม่รู้ ไม่เจริญ ไม่อบรม จะละคลายการที่เคย
ยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้อย่างไร ถ้าขณะที่
ประกอบกิจการงาน กลัว ไม่กล้า ที่จะให้สติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม
ที่กำลังปรากฏในขณะนั้น การกลัว การไม่กล้านั้น เป็นอวิชชา เป็นอกุศล หรือว่าเป็น
ปัญญา ซึ่งถ้าไม่ใช่การกระทำทุจจริตแล้ว ขณะนั้นสติสามารถที่จะระลึกถึงสภาพของ
นามธรรมและรูปธรรมตามปกติตามความเป็นจริง เพื่อที่จะละความเป็นตัวตนได้ แต่
ขณะที่กระทำทุจจริตกรรม ขณะนั้นถูกครอบงำ ย่ำยี ท่วมทับด้วยอกุศลธรรมแล้ว จึง
สามารถกระทำทุจจริตกรรมนั้นจนสำเร็จลงไปได้

ถ. ที่นางวิสาขาซึ่งเป็นพระโสดาบันบุคคลแล้วนั้น ยังยินดีในการเสพเมถุน
อยู่ อย่างนี้จะเรียกว่า พระนางเจริญสติอะไร

สุ. วิสาขามหาอุบาสิกา เป็นพระโสดาบันในเพศของคฤหัสถ์ ไม่ล่วงศีล ๕
เลย ตามขั้นของคุณธรรม แต่ยังมีความต้องการในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
แต่ว่ายังเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานมากเท่าไร ก็ละความพอใจในรูป ในเสียง
ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะอย่างหยابได้ นี่เป็นคุณธรรมของพระสกทาคามีบุคคล
และเมื่อผู้นั้นเป็นพระอริยบุคคลขั้นพระสกทาคามี และอบรมเจริญสติปัฏฐานต่อไป
จนปัญญาารู้แจ้งอริยสัจธรรม บรรลุคุณธรรมเป็นพระอนาคามีบุคคล ผู้นั้นก็ดับความ
ยินดีในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เป็นผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการครองเรือนอีกเลย
เป็นพระอนาคามีบุคคล ท่านยังอยู่ในบ้าน ยังไม่ต้องละอาคารบ้านเรือนไปบวชเป็น
บรรพชิต สำหรับผู้ที่เป็นพระอนาคามีบุคคล

ต่อเมื่อใดท่านเจริญอบรมสติปัฏฐาน จนกระทั่งปัญญาารู้แจ้งในอริยสัจธรรม
บรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์แล้ว วิสัยของผู้ที่ไม่มือนุสัยกิเลสเลย ย่อมไม่ใช่วิสัยของ

ผู้ที่ปะปนอยู่กับเรื่องของการครองเรือนอีกต่อไป ท่านก็ละการเป็นผู้ครองเรือนในเพศของคฤหัสถ์โดยเด็ดขาดเป็นสมุจเฉท โดยคุณธรรมที่เกิดขึ้น ไม่ใช่ว่าเป็นครั้ง ๆ คราว ๆ กลับไปกลับมาด้วยการที่ไม่รู้จักจริง

ตามที่เคยกล่าวถึง ใน **นขสิทธิสูตร** พระผู้มีพระภาคทรงอุปมาฝุ่นเล็กน้อยที่ทรงซ้อนขึ้นไว้ที่ปลายเล็บ กับมหาปฐพี สำหรับผู้ที่เกิดเป็นมนุษย์ อุปมาเหมือนฝุ่นเล็กน้อยที่ทรงซ้อนขึ้นไว้ที่ปลายเล็บ ส่วนผู้ที่ไปเกิดในกำเนิดอื่นนอกจากมนุษย์นั้น เทียบกันก็เหมือนกับมหาปฐพี ทรงโอวาทให้เป็นผู้ที่ไม่หลงลืมสติ

พระธรรมเทศนาทั้งหมด เพื่อเกื้อกูลให้สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ที่เกิดขึ้นแล้วดับไปอย่างรวดเร็วทุก ๆ ขณะ แม้ในขณะนี้ เพราะถ้าสติไม่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ก็เป็นการหลงลืมสติ และเมื่อหลงลืมสติ ก็สะสมกิเลสไว้มาก การขัด การละก็ยากขึ้น โอกาสที่จะเป็นปัจจัยให้กระทำทุจริตกรรมที่จะไปสู่กำเนิดอื่นก็มีมากขึ้น แต่ว่าผู้ที่เห็นคุณของพระธรรม และเห็นประโยชน์ของการเกิดเป็นมนุษย์ ก็ไม่ละเว้นโอกาสที่จะศึกษาและปฏิบัติธรรม อย่างมหาอำมาตย์ ชื่อนันทกะ พระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงคุณธรรมของพระอริยสาวกให้ท่านฟัง แม้ว่าท่านจะเป็นมหาอำมาตย์ของเจ้าลิจฉวี แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าบุคคลนั้นจะประกอบกิจการงานอย่างไรก็ตาม ก็ควรเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ธัญญานิสูตร มีข้อความที่ท่านพระสารีบุตรแสดงธรรมกับธัญญานิพราหมณ์ว่า กำเนิดดิรัจฉานดีกว่านรก เปตวิสัยดีกว่าดิรัจฉาน มนุษย์ดีกว่าเปตวิสัย เทวดาดีกว่ามนุษย์

สำหรับอกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้ว ถ้าเป็นปัจจัยทำให้ปฏิสนธิ ก็ย่อมจะปฏิสนธิในนรกบ้าง หรือว่าในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานบ้าง หรือว่าเปตวิสัย คือ เปตบ้าง ซึ่งเป็นภูมิที่ไม่สามารถจะเจริญกุศลธรรมจนกระทั่งสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ แต่ก็ไม่มีผู้ใดสามารถที่จะรู้ได้ว่าจะสิ้นชีวิตลงเมื่อไร ขณะใด เพราะฉะนั้น จึงเป็นผู้ที่ไม่

ประมาทในการที่จะระลึกถึงสภาพธรรมตามความเป็นจริง มิฉะนั้นแล้วอกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้ ก็อาจจะทำให้ปฏิสนธิในนรก หรือว่าเป็นสัตว์ดิรัจฉานก็ได้

ท่านจะเห็นความวิจิตรของอกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้ว การฆ่าสัตว์ก็ดี การถือเอาสิ่งของที่บุคคลอื่นไม่ได้ให้ก็ดี เหล่านี้เป็นต้น ที่ได้กระทำแล้ว ซึ่งก็ไม่ทราบความวิจิตรของกรรมว่า จะทำให้ปฏิสนธิในนรก หรือว่าจะทำให้ปฏิสนธิในกำเนิดดิรัจฉาน สำหรับในภูมิมนุษย์ก็ยังไม่เห็นสัตว์ดิรัจฉาน จะปฏิเสธได้ใหม่ว่า ไม่มีสัตว์ดิรัจฉาน ไม่มีกำเนิดดิรัจฉาน ก็ไม่ได้ แม้ในโลกนี้ ก็มีภูมิมนุษย์ และมีภูมิสัตว์ดิรัจฉานด้วย

การที่เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานเป็นผลของอกุศลกรรม ไม่ใช่อกุศลกรรม การเกิดในนรกก็เป็นผลของอกุศลกรรม แต่ไม่มีผู้ใดทราบความวิจิตรของกรรมที่ท่านได้กระทำแล้วว่า หลังจากจุติจิต สิ้นสุดความเป็นมนุษย์ในโลกนี้แล้ว อกุศลกรรมนั้นจะทำให้ปฏิสนธิในนรก หรือว่าเป็นสัตว์ดิรัจฉาน แต่ว่าเหตุ คือ อกุศลกรรมที่ได้กระทำไว้แล้ว นั้นมีอยู่ ถ้าให้ผลทำให้ปฏิสนธิ ก็จะมีปฏิสนธิในอบายภูมิ

สำหรับกำเนิดของนรก กับกำเนิดของดิรัจฉานนั้น ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า การเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานมีความทุกข์ทรมานน้อยกว่าในภูมิในนรก สัตว์ดิรัจฉานที่มีความสุข ความสบายตามสมควรแก่สภาพของสัตว์ดิรัจฉานมีไหม มี ยังเป็นไปได้ ยังได้รับอิฏฐารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายได้ แต่เพราะเหตุว่าเป็นผลของอกุศลกรรม ปฏิสนธิด้วยจิตที่ไม่ใช่ผลของมหากุศล เพราะฉะนั้น แม้ว่าสัตว์ดิรัจฉานนั้นจะเห็นอิฏฐารมณ์ แต่การที่จะพิจารณา เจริญธรรม เจริญกุศล ให้มีกุศลเพิ่มพูนขึ้นอย่างมนุษย์นั้น ก็เป็นสิ่งที่เทียบกันไม่ได้กับผู้ที่ปฏิสนธิเป็นมนุษย์

ถ. ทำไมสัตว์ดิรัจฉานจึงไม่สามารถจะประพฤติปฏิบัติธรรมได้เหมือนอย่างมนุษย์

สุ. มนุษย์ฟังธรรมรู้เรื่อง เข้าใจในเหตุผลของธรรม สัตว์ดิรัจฉานรู้ใหม่ว่า ธรรมที่ได้ยินได้ฟังนี้มีความหมายว่าอะไร ได้ยินเสียง อาจจะมีสัญญาความจำที่ทำให้รู้ความหมายของเสียงบางคำ ถ้าท่านเป็นผู้ที่เลี้ยงสัตว์ ท่านสั่งให้ไป ท่านสั่งให้มา

หรือว่าให้กินอาหาร สัตว์เหล่านั้นก็ยังรู้เรื่อง มีสัญญาความจำในเสียงที่เกิดขึ้นจากความต้องการที่จะทำให้รู้ความหมายของเสียงนั้น บางเสียง บางคำ สัตว์รู้ สัตว์เข้าใจได้

แต่ว่าธรรมที่กำลังได้ยิน ผู้ที่เป็นมนุษย์ฟังแล้วก็เข้าใจ รู้ความหมาย สามารถที่จะพิจารณา เข้าใจในเหตุผลของธรรมนั้นได้ แต่สัตว์ดิรัจฉานไม่สามารถที่จะรู้เรื่องได้ การเกิดเป็นผลของอกุศลกรรม ปฏิสนธิด้วยอกุศลวิบากจิต ไม่ประกอบด้วยสติ ไม่ประกอบด้วยศรัทธา ไม่ประกอบด้วยหิริโอตตปปะที่เป็นโสภณเจตสิก เพราะฉะนั้น ก็ไม่สามารถที่จะเป็นพื้นของจิตที่จะทำให้เจริญกุศลยิ่งขึ้นได้ แต่ผู้ที่ปฏิสนธิในกามสุคติภูมิ เป็นผลของมหากุศล ปฏิสนธิด้วยมหาวिบากจิต มีโสภณเจตสิกเกิดร่วมกับปฏิสนธิจิตมาก ในขณะที่ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้นนั้น เจตสิกที่เกิดร่วมด้วยมีทั้งสติ มีทั้งหิริ มีทั้งโอตตปปะ และโสภณเจตสิกอื่น เป็นพื้นจิตที่ดี เป็นปัจจัยทำให้สติเกิดอีกได้ ศรัทธาเกิดอีกได้ หิริเกิดอีกได้ โอตตปปะเกิดอีกได้

สำหรับสัตว์ดิรัจฉานนั้น ปฏิสนธิด้วยอกุศลวิบาก พื้นจิตไม่ประกอบด้วยสติ ไม่ประกอบด้วยศรัทธา ไม่ประกอบด้วยหิริโอตตปปะ เพราะฉะนั้น ก็ไม่มีพื้นจิตที่จะเป็นปัจจัยทำให้กุศลธรรมเจริญออกงามยิ่งขึ้น แล้วแต่การสะสมของจิต ความวิจิตรของจิต บางที่เป็นสัตว์ที่พอจะรู้ความมาก ก็สามารถที่จะมีกุศลจิตเกิดได้บ้าง แต่ว่าสัตว์บางประเภท บางชนิดนั้น ก็มากไปด้วยโลภะ โทสะ โมหะ

สำหรับกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน แม้มีอยู่ในโลกร่วมกับมนุษย์ เห็นได้จริง ๆ ว่าเป็นผลของอกุศลกรรมที่ทำให้เป็นสัตว์ดิรัจฉาน และไม่สามารถที่จะสะสมกุศลให้เพิ่มพูนยิ่งขึ้นมาก ๆ ได้ อย่างเวลาที่ท่านผู้ฟังเห็นพระพุทธรูป และเครื่องบูชาสักการะต่าง ๆ เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน เป็นต้น ผู้ที่เป็นมนุษย์รู้คุณของพระธรรม ก็ยังสามารถที่จะพิจารณาถึงพระพุทธรูปได้ว่า แม้ว่าบุคคลจะน้อมนำเครื่องบูชาสักการะมากมายสักเท่าไรมาบูชา ทั้งดอกไม้ธูปเทียนเครื่องที่ประณีตวิจิตรต่าง ๆ ก็ตาม แต่พระผู้มีพระภาคทรงบริสุทธิ์จากกิเลสทั้งปวง ไม่หวั่นไหวเลยในลาภสักการะที่บุคคลทั้งหลายนำมาบูชา เพราะเป็นผู้ที่บริสุทธิ์จริง ๆ ถ้าท่านผู้ฟังจะสังเกตพระพักตร์ของ

พระพุทธรูป และพิจารณาถึงพระคุณธรรมที่เป็นผู้บริสุทธิ์หมดจด แม้ว่าจะทองแวดล้อมด้วยเครื่องบูชาสักการะต่าง ๆ ก็ไม่ทองห้วนไหว แต่ว่าสัตตวิริจ्यानสามารถที่จะน้อมระลึกถึงพระคุณของพระผู้มีพระภาคที่เป็นพระบริสุทธิ์คุณ พระปัญญาคุณ และพระกรุณาคุณอย่างนี้ได้ไหม

ถ. สำหรับเครื่องสักการะบูชา เช่น ดอกไม้ก็ดี หรือว่าของหอมต่าง ๆ ก็ดี ใครเป็นคนแรกที่นำมาบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในขณะที่ได้ตรัสรู้เป็นพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นคนแรก

ส. เรื่องเครื่องบูชาว่าใครเป็นคนแรก คงจะไม่ทราบ แต่ว่าผู้ใดก็ตามที่เกิดศรัทธา น้อมนำสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาบูชา เป็นการแสดงความเคารพสักการะ ถึงแม้จะไม่ใช่น้ำมันธูปเทียน จะเป็นวัตถุสิ่งอื่นก็ได้ จะเป็นโภชนาหาร หรือว่าจะเป็นเครื่องลาดเครื่องนอน หรืออะไร ๆ ก็ได้ สามารถที่จะน้อมมาถวายเป็นเครื่องบูชาได้ แต่ว่าผู้ที่บริสุทธิ์หมดจดจากกิเลส จะไม่ห้วนไหวไปในเครื่องสักการะบูชาทั้งหลายเลย ทรงมีจิตอนุโมทนาในกุศล แต่ว่ากุศลที่พระองค์จะทรงอนุโมนายิ่ง คือ การเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งเป็นการขัดเกลากิเลสของบุคคลนั้น

ถ้าท่านจะพิจารณาชีวิตในวันหนึ่ง ๆ และเทียบเคียงกำเนิดของมนุษย์ กำเนิดของสัตตวิริจ्यान จะเห็นได้ว่า การเกิดเป็นมนุษย์นั้นเป็นสิ่งที่มียุทธะมาก ในเรื่องที่สามารถจะเจริญกุศลให้ยิ่งขึ้นได้ ถ้าเป็นการเกิดเป็นดิรัจฉาน ซึ่งท่านก็มองเห็นอยู่ว่า เป็นผลของอกุศลกรรม ไม่สามารถที่จะเจริญยิ่งขึ้นในพระธรรมวินัย แม้ว่าจะไม่ต้องการอย่างสาหัสเหมือนอย่างในนรก

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านเป็นมนุษย์ที่มีความทุกข์ยากลำบาก ก็อย่ามีความท้อถอย หรือว่าอย่าสิ้นหวัง เพราะเหตุว่าถ้าจิตจิตทำให้ท่านสิ้นสุดความเป็นมนุษย์ในโลกนี้แล้ว และท่านยังไม่เป็นพระอริยบุคคล ท่านก็ไม่สามารถจะทราบได้ว่า อกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้วแม้ในชาตินี้และในชาติก่อน ๆ นั้น จะทำให้ปฏิสนธิในนรก หรือในกำเนิดสัตตวิริจ्यान

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ท่านมีความรู้สึกว่าการที่ได้เกิดเป็นมนุษย์แล้ว จะกลับไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานอีกได้หรือ เพราะท่านอาจจะเคยได้ยินได้ฟังว่า มนุษย์นั้น วิวัฒนาการมาจากสัตว์ดิรัจฉาน เพราะฉะนั้น ก็มีความสงสัยว่า เมื่อเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ยังจะกลับไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานได้อีกหรือ

ท่านผู้นั้นเห็นความต่างกันเพียงรูปร่างกาย ที่ทำให้ท่านกำหนดว่า สิ่งที่ท่านเห็นปรากฏนั้นเป็นสัตว์ประเภทใด รูปร่างกายอย่างนี้เป็นมนุษย์ แต่ว่าโดยสภาพปรมาัตถธรรมแล้ว สัตว์ดิรัจฉานที่มีจักขุปสาทก็เห็น มนุษย์ที่มีจักขุปสาทก็เห็น เป็นนาม เป็นรูป แต่ว่ากรรมตบแต่งทำให้รูปร่างกายนั้นวิจิตรต่างกันออกไป แต่ว่าโดยสภาพที่เป็นสัตว์ เป็นมนุษย์ เป็นบุคคลแล้ว สัตว์ดิรัจฉานก็เป็นนามธรรมและรูปธรรม มนุษย์ก็เป็นนามธรรมและรูปธรรม เทพ เทวดาก็เป็นนามธรรมและรูปธรรม รูปพรหมก็เป็นนามธรรมและรูปธรรม อรูปพรหมก็เป็นนามธรรม

เพราะฉะนั้น ถ้ารู้ในลักษณะสภาพของนามธรรมและรูปธรรมแล้ว จะเห็นว่าสิ่งที่เคยยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคลนั้น ก็คือ นามธรรมและรูปธรรมที่วิจิตรต่าง ๆ กัน ตามความวิจิตรของการสะสมของนามธรรม

๒๖๐

ถ. คำว่าภุมิ ที่แบ่งออกไปหลาย ๆ ภุมิ เช่น อบายภุมิ มนุษย์ภุมิ เทวภุมิ และภุมิอื่น ๆ ภุมินี้หมายความว่าถึงอะไร จะเป็นพื้นเพของจิต หรือเป็นสถานที่ เช่น ในบ้านผมมีสารพัดสัตว์ ซึ่งสารพัดสัตว์เหล่านั้น ที่ฟังมากล่าวว่าเป็นอบายภุมิ ผมก็อยู่ในนั้น ถือว่าบ้านของผมเป็นอบายภุมิ หรือมนุษย์ภุมิกันแน่

ส. คำว่า ภุมิ หมายความว่าถึงภูมิของสัตว์ หมายความว่าหนึ่ง และหมายความว่าถึงภูมิของจิต อีกความหมายหนึ่ง

ภูมิของสัตว์โลก ก็แล้วแต่ว่าสัตว์โลกนั้นถือกำเนิดในภูมิใด ถ้ากำเนิดเป็นดิรัจฉาน ก็เป็นภูมิดิรัจฉาน ถ้ากำเนิดเป็นเทพ ก็เป็นภูมิเทวดา ไม่ใช่ภูมิมนุษย์ และถ้าเกิดเป็นมนุษย์อยู่ในที่ ๆ สัตว์ดิรัจฉานอยู่ โดยกำเนิดเป็นภูมิมนุษย์ ไม่ใช่ดิรัจฉาน

เพราะฉะนั้น คำว่าภุมิ มี ๒ ความหมาย คือ ภูมิของสัตว์ กับภูมิของจิต

เกิดเป็นมนุษย์แล้ว จิตที่เป็นอกุศล เป็นกามาวจรภูมิ จิตที่เป็นกุศลที่เป็นไปทางตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นกามาวจรภูมิ แต่ถ้าขณะใดที่เห็นโทษภัยของรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เจริญสมาธิ ความสงบ จนกระทั่งถึงอุปปนาสมาธิเป็นรูปาวจรฌานจิต แม้ว่าเป็นมนุษย์ แต่จิตในขณะนั้นเป็นรูปาวจรภูมิ

ถ.

ส. มีความหมาย ๒ อย่าง แต่นั่นเป็นโอกาสโลก เป็นที่อยู่ของสัตว์ที่ภุมินั้น ๆ จะอยู่ได้ อย่างในโอกาสโลกที่เป็นโลกมนุษย์ในขณะนี้ เป็นที่อยู่ของสัตว์ที่เป็นภูมิมนุษย์ ภูมิดิรัจฉาน ภูมิปิตติวิสัย คือ เปרט และเทพก็ได้

คำว่า ภุมิ มีความหมาย ๒ นัยเท่านั้น คือ ภูมิของสัตว์ ๑ ภูมิของจิต ๑

ส่วนภูมิของสถานที่ ถ้าใช้ในความหมายนั้น ต้องหมายถึงโอกาสโลก อย่างมนุษย์โลกเป็นโอกาสโลก เป็นที่อยู่ของสัตว์ที่เป็นภูมิมนุษย์ก็มี สัตว์ที่เป็นภูมิดิรัจฉานก็มี สัตว์ที่เป็นเปิร์ต ปิตติวิสัยก็มี สัตว์ที่เป็นเทพก็มี

ถ.

ส. ภูมิของสัตว์ ๑ และภูมิของจิต ๑ เกิดเป็นมนุษย์เป็นภูมิหนึ่ง แต่ว่าจิตที่เป็นรูปฌานกุศล เป็นรูปาวรภูมิ ถ้าผู้นั้นเจริญสติปัฏฐานรู้แจ้งอริยสัจธรรม จิตขณะนั้นเป็นโลกุตตรภูมิ แต่ว่าโดยความหมายที่เป็นภูมิของสัตว์ ผู้นั้นเป็นมนุษย์ที่จิตเป็นโลกุตตรภูมิ ในขณะที่โลกุตตรจิตเกิดขึ้น

แต่โอกาสโลก ไม่มีความหมายอะไรเลย ไม่ใช่สภาพรู้ ไม่ใช่นามธรรม เจริญกุศลอะไรก็ได้ทั้งนั้น ก้อนโลก ก้อนดิน พวกนี้เป็นแต่เพียงโอกาสโลกเท่านั้น

ถ. พูดกันถึงเรื่องภูมิ ศัพท์บาลีว่า ภู - มิ แปลว่า ที่เกิด ที่เป็น เป็นศัพท์กลาง ๆ ถ้าเป็นดิรัจฉาน ก็เป็นดิรัจฉานภูมิ เป็นมนุษย์ ก็เป็นมนุษย์ภูมิ เพราะฉะนั้นภูมิ คิดว่าไม่ใช่ที่เราเรียกว่าโลก ภูมิ แปลว่า เป็น หรือว่าเกิด

หรืออีกนัยหนึ่ง ภูมินี้ เฉพาะตัวแปลว่า ปัญญาก็ได้ บางทีก็แปลว่า ทำไม่ได้ อย่าง ภูตวาที แปลว่าพูดโกหก เพราะฉะนั้น ภู ตัวเดียว แปลว่าปัญญาก็ได้ แปลว่าเกิดก็ได้ แต่ว่าโดยมากในที่นี้จะแปลว่าที่เกิด ที่เป็น

ส. ขอขอบพระคุณ และขออนุโมทนาท่านผู้ฟังที่กรุณาให้ความรู้ทางพยัญชนะ ซึ่งจะเห็นได้ว่า โดยนัยที่ท่านกล่าว ตรงกับเรื่องภูมิของจิตด้วย เช่นโลกุตตรภูมิ ไม่ใช่โอกาสโลก ไม่ใช่โลก ไม่ใช่ดวงดาวต่าง ๆ แต่ว่าเป็นสภาพของจิตเป็นภูมิของจิต ซึ่งภูมิของจิตมีถึง ๔ ภูมิ คือ จิตที่เป็นกามาวจรจิต ก็เป็นกามาวรภูมิ จิตที่เป็นรูปาวจรจิต ก็เป็นรูปาวรภูมิ จิตที่เป็นอรูปราวจรจิต ก็เป็นอรูปราวจรภูมิ ส่วนจิตที่เป็นโลกุตตระ ก็เป็นโลกุตตรภูมิ

ถ. ในอริยสัจ ๔ นี้ ทุกขอริยสัจ ท่านจำแนกเป็นโลกียจิต ๘๑ ประเภท เจตสิก ๕๑ ประเภท เป็นรูปทั้งหมด ๒๘ และท่านกล่าวว่าทุกขสัจนี้ควรกำหนดรู้ แต่การเจริญสติปัฏฐาน เว้นรูป ๑๐ รูป ไม่ครบ ๒๘ รูป เจริญสติปัฏฐานได้เพียง ๑๘ รูปเท่านั้น อย่างนี้จะไม่ค้านกันหรือ

ส. รูปทั้งหมดมี ๒๘ รูป เป็นสมสนรูป ๑๘ คือ รูปที่ควรแก่การพิจารณา ส่วนอีก ๑๐ รูปนั้น ไม่ใช่รูปที่ควรแก่การพิจารณา แต่เป็นรูปที่รู้ได้

รูปที่ควรแก่การพิจารณาทางตา คือ สีอันวิจิตรที่กำลังปรากฏ เสียงปรากฏทางหู กลิ่นปรากฏทางจมูก รสปรากฏทางลิ้น โผฏฐัพพะ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหวปรากฏที่กาย เป็นรูปที่มีลักษณะปรากฏอยู่ตลอดเวลา จึงควรแก่การพิจารณา เพราะสภาพของรูปนั้นเป็นอนัตตา ซึ่งตามความเป็นจริงแล้ว ที่จะไม่ให้ปรากฏนั้นไม่ได้ ที่จะไม่ให้เกิดขึ้นปรากฏไม่ได้ ทั้งสี ทั้งเสียง ทั้งกลิ่น ทั้งรส ทั้งโผฏฐัพพะ ลืมตาขึ้นมา ใครจะบังคับไม่ให้สีปรากฏไม่ได้ แสดงความเป็นอนัตตาของรูปธรรม เสียงปรากฏแล้ว ใครจะยับยั้งไม่ให้เสียงปรากฏก็ได้ ลักษณะของเสียงเป็นอนัตตา

เพราะฉะนั้น จึงควรพิจารณารูปที่มีปรากฏโดยความเป็นอนัตตา โดยไม่ต้องไปเจาะจง ไปแสวงหาอื่น โดยที่ไม่ระลึกถึงลักษณะของรูปธรรมที่ปรากฏ ซึ่งก็แล้วแต่ว่าในขณะที่ปัญญาวิปัสสนาในสภาพธรรม คือ รูปธรรมที่ปรากฏ จะเป็นรูปสี รูปเสียง รูปกลิ่น รูปรส รูปโผฏฐัพพะ หรือสมสนรูปอื่นอีก ทั้งหมดรวม ๑๘ รูป และยังจะรู้ถึงลักษณะของรูปที่ไม่ใช่รูปที่ควรแก่การพิจารณาด้วย เช่น ลักษณะที่เกิดขึ้นและดับไปของรูป แต่ถ้าไม่พิจารณาสีที่กำลังปรากฏ ไม่พิจารณารสที่กำลังปรากฏ แล้วจะไปรู้การเฉพาะเกิดขึ้นแล้วดับไปของอะไร

ลักษณะการเกิดดับ คือ อุปาย การเกิดขึ้น สันตติ การที่รูปเจริญขึ้น ขรตา การเสื่อม อนิจจตา ลักษณะที่ดับของรูปธรรมที่เป็นสมสนรูป

ต้องรู้สมสนรูป ต้องพิจารณาสมสนรูป และจะรู้ถึงรูปอื่นด้วย คือ การเกิดขึ้น ลักษณะที่เกิดขึ้น ลักษณะที่ดับไปของรูปนั้น แต่ไม่ใช่ว่า ไม่รู้ลักษณะของรูปทางตา หู จมูก ลิ้น กาย จะไปหาลักษณะเกิดดับของรูปอะไร ก็ไม่ได้

เมื่อรูปปรากฏ เช่น โผฏฐัพพารมณ์ที่กำลังปรากฏทางกาย ถ้าปัญญาวิปัสสนาประจักษ์ในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน รู้ลักษณะของรูปที่เป็นสมสนรูป และการที่พิจารณาสมสนรูปนั่นเอง เวลาที่แทงตลอดในสภาพธรรมนั้น ก็ทำให้รู้รูปปรมาณูอื่นที่เป็นสมสนรูปด้วย แต่ไม่ใช่ไปพิจารณาสมสนรูปให้เกิดความรู้ขึ้น

ถ้าจะพิจารณาโผฏฐัพพารมณ์ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว ธาตุดิน ธาตุไฟ ธาตุลมที่ปรากฏ บางส่วนลักษณะของธาตุดินเป็นแต่เพียงลักษณะที่กระด้าง แต่ถ้า

ปัญญาสามารถที่จะรู้ชัด เป็นผู้ที่อบรมอินทรีย์ที่จะรู้สภาพธรรมที่ละเอียด ลักษณะของธาตุดินที่ต่างกัน ระหว่างธาตุดินที่มีลักษณะหยาบกระด้าง กับธาตุดินที่อ่อนที่ควรแก่การงานที่กำลังปรากฏในขณะนั้น ก็รู้ถึงลักษณะที่ต่างกันด้วย แต่การรู้ลักษณะที่อ่อนที่ควรแก่การงานของธาตุดินนั้น ต้องรู้ทางมโนทวารไม่ใช่รู้ทางกายทวาร

สำหรับทางกายทวาร ปรากฏลักษณะของธาตุดินที่เป็นลักษณะที่อ่อนหรือแข็ง แต่ว่าในขณะที่ลักษณะนั้นปรากฏ ความรู้ชัดถึงความพิเศษของความวิการของธาตุดินในขณะนั้น รู้ถึงสภาพที่เบา ที่อ่อน ที่ควรแก่การงานทางมโนทวาร ในเมื่อทางปัญญทวารกำลังรู้ลักษณะของธาตุดินนั้น ทางมโนทวารก็รู้ชัดในสภาพลักษณะที่เบา ที่อ่อน ที่ควรแก่การงานของธาตุดินที่ปรากฏทางกายทวารนั้นด้วย

ถ.(ไม่ได้ยินชัด)

ส. ความละเอียด ความเป็นสุขุมรูป แต่ไม่ใช่หมายความว่าไม่ใช่รูปปรมาณู เป็นรูปปรมาณู แต่จะรู้ได้เพราะรู้สมสนรูปก่อน และรู้ตรงตามความเป็นจริง ถ้ารู้ในลักษณะที่เป็นธาตุดินทางกาย ทางใจที่จะรู้ในความวิการ ความเบา ความอ่อน ความควรของธาตุดิน จะรู้ชัดในลักษณะของธาตุดินที่กำลังปรากฏ แต่ไม่ใช่เป็นทำทาง

การรู้ชัดต้องรู้ที่ละเอียด เพราะมโนทวารวิถีเกิดขึ้น ซึ่งสามารถที่จะรับรู้ประจักษ์แจ้งในลักษณะของรูปธรรม และนามธรรมทั้งปวงทางมโนทวารได้

ถ. ในเรื่องของสติปัฏฐาน การเจริญสติปัฏฐานนี้ รู้แจ้ง เห็นชัดในนามและรูป รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะเรารู้ รู้ชัดว่าไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่บุคคล รู้ชัดไปอีกว่าเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา รู้ชัดอยู่เสมอ พิจารณาตามอยู่เสมอ และอะไรที่ควรจะรู้อย่างนี้นี้ ให้เป็นอริยมรรค อริยผล

ส. อารมณ์ที่ปรากฏไม่ผิดปกติเลย การที่จะละการยึดถือนามธรรมและรูปธรรมให้เกิดความรู้แจ้งว่า นามธรรม และรูปธรรมทั้งหมดนั้นไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ก็เพราะสติระลึกในลักษณะของแต่ละนาม แต่ละรูป ที่ปรากฏแต่ละทางชัดเจน ความรู้ที่ชัดเจนนี้จะทำให้ละคลายการที่เคยไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและ

รูปธรรม เมื่อละคลายการที่เคยยึดถือ การที่เคยไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแล้ว ลักษณะความเกิดขึ้นและดับไปจริง ๆ ของแต่ละนามแต่ละรูปที่ปรากฏแต่ละทวารย่อมปรากฏแก่ปัญญา

เวลานี้นามธรรมและรูปธรรมทั้งหมด ก็เกิดขึ้นและดับไปอย่างรวดเร็ว แต่ถ้าไม่รู้ในสภาพที่เกิดขึ้นและดับไปก็ไม่ใช่วิปัสสนาที่รู้แจ้ง ไม่ใช่วิปัสสนาที่แทงตลอดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมนั้น ๆ

ซึ่งการรู้ ก็ไม่ใช่การรู้อื่น การละความเห็นผิด ก็ไม่ใช่ละความเห็นผิดอื่น นอกจากการเห็นผิดที่ยึดือนามธรรมและรูปธรรมในขณะนี้นั่นเอง

ถ. เราพิจารณาอยู่อย่างนี้ว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา รู้อยู่เสมอว่าเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป รู้อยู่เสมอ พิจารณาอยู่เสมอ แต่เราอยากจะรู้อีกต่อหนึ่งว่า ยิ่งกว่านั้น เมื่อเรารู้อย่างนี้แล้ว อะไรจะทำให้เรารู้ไปถึงอริยมรรค อริยผล อะไรที่จะทำให้อริยมรรค อริยผลปรากฏให้เห็นชัดต่อไป

ส. รู้นามธรรมอะไร รูปธรรมอะไร ที่เกิดขึ้นและดับไป

ถ. รู้ว่าเกิดขึ้นเป็นเสียง รู้อย่างนี้แล้วว่าตั้งอยู่ แล้วเสียงนั้นก็หายไป เรียกว่าดับไป เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนตตา แล้วอะไรจะทำให้เรารู้ไปถึง อริยมรรค

ส. รู้นามธรรมที่รู้เสียงไหม

ถ. รู้ว่านามเป็นนาม เสียงเป็นเสียง

ส. นามธรรมที่รู้เสียง รู้ไหม

ถ. นามธรรมเป็นสภาพที่รู้ รู้ว่าเป็นเสียง

ส. ไม่เหมือนกับนามธรรมอื่น

ถ. อยากจะทราบว่า อะไรให้เห็นอริยมรรค อริยผลเท่านั้น

ส. ไม่มีอะไร นอกจากนามธรรมที่เกิดดับตามปกติ ตรววจดูได้ในพระไตรปิฎก ไม่มีนามอื่น รูปอื่นเลย นอกจากปัญญาเพิ่มขึ้น

ถ. พิจารณาอยู่อย่างนี้เสมอ มรรคญาณ ผลญาณที่จะเกิดนั้น จะมาเกิดกับเราดูจะพระอาทิตย์ส่องแสงโลกอย่างนั้นหรือ อย่างท่านพระอานนท์ท่านบำเพ็ญอยู่

ตั้งแต่พระพุทธเจ้าของเราหนีพพานไปได้หลายราตรี พระอาณนที่พิจารณาอยู่เสมอ ๆ ท่านก็มาบรรลุดูตอนที่ท่านจะเอนนอน อะไรที่ทำให้แจ้ง เป็นอริยมรรค

ส. การเจริญปัญญาไม่ใช่เรื่องความสงสัย การเจริญปัญญาเป็นเรื่องของการรู้ขึ้นในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ละเอียดที่ละน้อย ชัดเจนยิ่งขึ้น ละเอียดขึ้น ไม่ว่าจะกำลังโกรธ กำลังดีใจ กำลังเป็นสุข กำลังเป็นทุกข์ กำลังคิดนึกอย่างไรก็ตาม เป็นการรู้ชัดในสภาพธรรมนั้น ๆ ยิ่งขึ้น และละการที่เคยยึดถือว่าเป็นเราที่เห็นเป็นเราที่สุข เป็นเราที่คิดนึกต่าง ๆ เป็นเราที่กำลังโกรธ ไม่ใช่ทำอย่างอื่นเลย เป็นการรู้แล้วละ แต่ไม่ใช่เป็นการสงสัยว่าอย่างไร รู้อย่างไร ถ้าเป็นความจริง ๆ แล้วไม่สงสัยว่ารู้อย่างไร แต่เพราะยังไม่มีรู้จึงสงสัยว่าจะรู้อย่างไร

เพราะฉะนั้น หนทางที่ถูก คือ ควรเจริญอย่างไรจึงจะเกิดความรู้จริง ๆ ได้ ไม่ใช่เพียงแต่ว่า ทุกอย่างไม่เที่ยง หหมดแล้วเวลานี้ อย่างนี้ไม่ได้ อย่างนี้ยังไม่ชื่อว่ารู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่เป็นความสมบูรณ์ที่เป็นวิปัสสนาญาณแต่ละชั้น จะรู้รวมไปที่เดียวว่ารู้แล้วหมดไม่ได้ จะต้องมาจากเหตุด้วย คือ การเจริญอย่างไร การรู้ชัดแต่ละทาง ทางไหน อย่างไร และขณะที่รู้ เป็นความรู้ลักษณะของนามอะไร ของรูปอะไรที่เป็นความสมบูรณ์ของวิปัสสนาญาณ แต่จะรวมไปว่าทั้งหมดไม่เที่ยง ทั้งหมดเป็นทุกข์ ทั้งหมดเป็นอนัตตา ทุกสิ่งทุกอย่างพิจารณาแล้วไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา รู้แล้วหมด และก็มี ความสงสัย นั่นไม่ใช่ลักษณะของปัญญา

มีใครบ้างที่ไม่รู้อย่างนี้ ก็รู้กันหมดแล้วทั้งนั้นว่าไม่เที่ยง เสียดเมื่อสักครู่นี้ก็ไม่เที่ยง คิดนึกเมื่อสักครู่นี้ก็ไม่เที่ยง อย่างนี้หรือชื่อว่ารู้แล้วในลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

การศึกษาปริยัติ ทุกท่านก็กล่าวตรงตามที่ได้ทรงแสดงไว้ถึงความไม่เที่ยงของนามธรรมและรูปธรรม ที่เกิดดับสืบต่อกันอย่างรวดเร็วทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่ทำไมไม่เจริญสติที่จะให้รู้ชัดตามความเป็นจริงตามปกติของนามธรรมและรูปธรรมซึ่งเกิดดับสืบต่อกันอย่างรวดเร็วเป็นปกติในขณะนี้ ต้องตรงกันด้วย แต่ถ้าข้อปฏิบัตินั้นยังไม่ใช่การเจริญสติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและ

รูปธรรมตามปกติ ตามความเป็นจริง ให้เกิดความรู้แจ้งจริง ๆ นั่นก็ไม่ใช่การปฏิบัติธรรม เป็นแต่เพียงความรู้ขั้นการศึกษา รู้ขั้นการพิจารณาว่า นามรูปทั้งหมดไม่เที่ยงเท่านั้นเอง ซึ่งการเจริญปัญญาจะทำให้หมดความสงสัย ไม่ใช่ทำให้สงสัย ถ้าเป็นปัญญา แต่ถ้าปัญญายังไม่ประจักษ์ ยังไม่เกิดขึ้น ยังไม่รู้ ก็เป็นความสงสัย

ถ. ถ้าเราปฏิบัติตามอาจารย์ทุกอย่าง ถูกต้องตามปริยัติแล้วทุกอย่าง และปฏิบัติจริง ๆ ด้วย อะไรที่ให้เราเห็นแจ้งเป็นมรรคญาณ และผลญาณ

สุ. ปฏิบัติเสียก่อน ไม่ใช่ถ้า ถ้าก็ยังคงสงสัยอยู่ ไม่มีวันจบสิ้น แต่ถ้าปฏิบัติจริง ๆ ปัญญาจะเกิดขึ้น เพิ่มขึ้นเป็นลำดับขั้นจริง ๆ ตามการสะสม

ถ. ที่อาจารย์บรรยายว่า นามรูปเกิดดับสับต่ออย่างรวดเร็ว ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็พอจะเห็นว่า เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป แต่ว่าทางตา เช่น เส้าในศาลานี้ มองไปที่ไร้ที่ตั้งอยู่อย่างนั้น ไม่เห็นดับไปสักที การเกิดดับในที่นี้หมายความว่าอย่างไร

สุ. สัญญาความจำ ยังคงมีลักษณะของรูปที่ปรากฏทางตาว่า ยังอยู่ในสภาพเดิม แต่ความจริงแล้ว เมื่อมหาภูตรูปซึ่งเป็นธาตุที่เป็นใหญ่ เป็นประธานเกิดขึ้นแล้วดับไป สีสันวัณณะที่ปรากฏ ที่อาศัยเกิดกับมหาภูตรูปจะเที่ยงอยู่ได้อย่างไร

เวลานี้ท่านที่ยังไม่รู้ชัด ยังไม่เกิดอนิจจสัญญาด้วยวิปัสสนาญาณ ก็ยังคงเต็มไปด้วยนิจจสัญญา ทางตาก็เป็นนิจจสัญญา คือ เห็นว่าไม่เปลี่ยนแปลง เห็นว่าเที่ยง ไม่เห็นว่าดับไป สัญญาความจำเกิดสับต่ออย่างรวดเร็วที่สุดทุกขณะจิต ยังไม่ประจักษ์ด้วยวิปัสสนาญาณถึงความ เป็นอนิจจังของสภาพธรรมที่เป็นความสมบูรณ์ของวิปัสสนาญาณ

